

Тема:

Опікунська рада
НААУ виділила
200 тис. гривень
допомоги
постраждалим
адвокатам
Херсонщини

с. 3

Лідером
Європейської
асоціації
молодих
адвокатів став
українець

с. 5

Дайджест
діяльності
комітетів
та секцій НААУ
за травень –
червень
2023 року

с. 15

Історія
адвокатури:
Київська
адвокатура
у 20-ті роки
XX століття

с. 60

ЗМІСТ

Новини та події

Опікунська рада НААУ виділила
200 тис. гривень допомоги постраждалим
адвокатам Херсонщини 3

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
та Вища школа адвокатури спільно
навчатимуть суддів та адвокатів 4

Усі непорозуміння між адвокатами
мають пройти стадію примирення 4

Лідером Європейської асоціації
молодих адвокатів став українець 5

Рішення органів адвокатського самоврядування

Огляд ключових рішень РАУ
19 — 20 травня 2023 року 6

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Ізовітова Л. П.

Голова Національної асоціації
адвокатів України, Ради адвокатів
України

Гвоздїй В. А.

Заступник Голови Національної
асоціації адвокатів України,
Ради адвокатів України

Кухар О. І.

Заступник Голови Національної
асоціації адвокатів України,
Ради адвокатів України

Вилков С. В.

Голова Вищої
кваліфікаційно-дисциплінарної
комісії адвокатури України

Крупнова Л. В.

Заступник Голови Вищої
кваліфікаційно-дисциплінарної
комісії адвокатури України

Місяць А. П.

Заступник Голови Вищої
кваліфікаційно-дисциплінарної
комісії адвокатури

Болдін М. Я.

Голова Вищої ревізійної комісії
адвокатури

Дроздов О. М.

Член Науково-консультативної
ради при НААУ

**Офіційний бюлетень
Національної асоціації
адвокатів України**

Реєстраційне свідоцтво
серія КВ № 20370-10170 Р
від 19.11.13 р.

Засновник

Національна асоціація
адвокатів України

**Юридична та фактична
адреса засновника:**

04070, м. Київ, вул. Борисоглібська, 3,
поверх 2

Секретаріат НААУ

(044) 392-73-71
факс: (044) 392-73-70
E-mail: info@unba.org.ua
www.unba.org.ua

Партнер НААУ

SPARE

Комітети НААУ

Дайджест діяльності комітетів
та секцій НААУ
за травень — червень 2023 року15

Адміністративні справи

О. Соловйова
Розгляд адміністративних справ
в порядку спрощеного позовного
провадження..... 34

Цивільні справи

О. Розгон
Стягнення грошової компенсації
частини вартості майна
при вирішенні спору
щодо поділу майна подружжя 42

Цікава тема

В. Ясевін
Угорщина: зміни законодавства щодо
підстав і порядку умовно-дострокового
звільнення від подальшого відбування
покарання у виді позбавлення волі
для іноземних громадян на території
Угорщини 53

Медичне законодавство

О. Вітязь
Військова медицина..... 55

Історія адвокатури

В. Філімоніхін
Київська адвокатура у 20-ті роки
XX століття..... 60

Головний редактор
Ізвітова Л. П.

Редактор
Ковтун М. С.

Загальний дизайн
Гладченко Ю. О.

Реєстраційне свідоцтво:
серія КВ № 20370-10170Р

Видавець
ТОВ «ФАКТОР-МЕДІА»

Редакція:
вул. Сумська, 106а,
м. Харків, 61002, Україна
тел.: (057) 76-500-76

e-mail: mskovtyn@gmail.com

www.i.factor.ua

Періодичність виходу
раз на місяць

Дата виходу
30.06.2023 р.

© ТОВ «ФАКТОР-МЕДІА», 2023.
Усі права на публікації захищені.
Відтворення та поширення
(розповсюдження) у будь-який
спосіб творів (окремих частин

творів), розміщених у бюлетені
«Вісник Національної асоціації
адвокатів України», допускається
лише за дозволом Національної
асоціації адвокатів України.
При відтворенні матеріалів,
що містяться у бюлетені «Вісник
Національної асоціації адвокатів
України», посилання на видання
і вказівка імені (псевдоніма)
автора твору обов'язкові.

ОПІКУНСЬКА РАДА НААУ ВИДІЛИЛА 200 ТИС. ГРИВЕНЬ ДОПОМОГИ ПОСТРАЖДАЛИМ АДВОКАТАМ ХЕРСОНЩИНИ

Адвокати Херсонської області, які постраждали від наслідків техногенної катастрофи, спричиненої руйнуванням дамби Каховської ГЕС, отримають допомогу від Національної асоціації адвокатів України.

Голова НААУ, РАУ **Лідія Ізовітова** терміново скликала оперативну нараду та засідання Опікунської ради для вирішення питання надання допомоги адвокатам Херсонської області.

У ході заходів заслухано інформацію голови Ради адвокатів Херсонської області **Інни Мокіної** та голови Ради адвокатів Миколаївської області **В'ячеслава Антипченка** про придбання необхідних плавзасобів та можливі шляхи евакуації адвокатів та їх сімей.

«Сьогодні владою вживаються заходи для евакуації та розселення людей, які постраждали на Херсонщині. Ми, зі свого боку, також маємо оперативно допомогти колегам та їхнім сім'ям, які потрапили у скрутне становище та потребують додаткової підтримки», — зауважила Лідія Ізовітова.

За підсумками засідання, зокрема, заплановано закупити та доставити в постражданий район плавзасоби та речі першої необхідності.

Члени Опікунської ради НААУ на екстреному засіданні 12 червня 2023 року ухвалили рішення надати десяти адвокатам Херсонщини, що постраждали внаслідок підриву дамби Каховської ГЕС, матеріальну

допомогу від Благодійного фонду Національної асоціації адвокатів України.

На засіданні були розглянуті виключно заяви від адвокатів Херсонської області, що надійшли на електронну адресу orekun@unba.org.ua з моменту техногенної катастрофи в регіоні. Житло і майно цих адвокатів повністю або частково зруйновано внаслідок підтоплення. Опікунська рада НААУ надала кожному з цих адвокатів по 20 тисяч гривень.

Для отримання благодійної допомоги адвокати, які постраждали внаслідок техногенної катастрофи, можуть звернутися із заявою у довільній формі на електронну адресу orekun@unba.org.ua. До заяви рекомендовано долучати документи, інформацію на підтвердження фактів, викладених у заяві.

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО ТА ВИЩА ШКОЛА АДВОКАТУРИ СПІЛЬНО НАВЧАТИМУТЬ СУДДІВ ТА АДВОКАТІВ

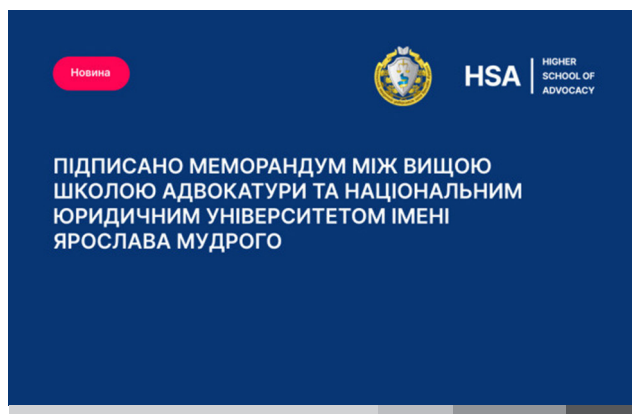
Вища школа адвокатури НААУ та Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого проводимуть спільні освітні заходи з підвищення кваліфікації адвокатів, вчених-правників та суддів.

Відповідний Меморандум про співпрацю підписали директор Вищої школи адвокатури НААУ Савва Кузьменко та ректор Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Анатолій Гетьман.

Згідно із документом пріоритетними напрямками співпраці визначені:

— організація та проведення спільного навчання та заходів, спрямованих на підвищення якості правничої освіти та додаткових професійних компетентностей вчених-правників, суддів, адвокатів, інших фахівців у галузі права;

— реалізація спільних проєктів, сприяння у налагодженні методології навчання, а також зв'язків та обміну досвідом між ВША, НЮУ ім. Ярослава Мудрого та іншими правозахисними, науковими, освітніми правничими організаціями;

— підвищення рівня громадської правничої обізнаності.

Сторони обговорили можливі форми взаємодії між установами й окреслили план дій. Зокрема, домовились про проведення спільних освітніх заходів: круглих столів, семінарів, лекцій, конференцій.

УСІ НЕПОРОЗУМІННЯ МІЖ АДВОКАТАМИ МАЮТЬ ПРОЙТИ СТАДІЮ ПРИМИРЕННЯ

Коли у роботі адвоката виникають конфлікти із колегами (особливо якщо йдеться про ознаки дисциплінарного проступку), єдиним конструктивним напрямом розв'язання проблеми є мирне залагодження такого конфлікту із залученням органів адвокатського самоврядування.

Комітет захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності НААУ під час свого першого червеневого засідання розглянув звернення адвоката про ототожнення його із клієнтом у коментарях іншого адвоката у Фейсбуці. Згідно з п.18 Основних положень про роль адвокатів, прийнятих VIII Конгресом ООН

по запобіганню злочинам 1 серпня 1990 року, адвокати не повинні ідентифікуватися з клієнтами та їх справами у зв'язку з виконанням професійних обов'язків. Водночас на практиці ця норма часто ігнорується. Проблему на професійному рівні неодноразово вже обговорювали у Національній асоціації адвокатів України під час тематичних заходів.

Дослідивши долучені матеріали та заслухавши думки, Комітет підготував рекомендації з можливими шляхами вирішення ситуації, а саме направив звернення до ради адвокатів регіону за адресою робочого місця, яка має вжити заходів мирного врегулювання конфлікту.

Нагадаємо: допустимими формами реагування адвоката на незаконну або неетичну поведінку іншого адвоката, якою заподіяна або може бути запо-

діяна шкода інтересам адвоката, відповідно до ст. 52 Правил адвокатської етики вважається звернення до органів адвокатського самоврядування. В тому числі тих, що наділені дисциплінарними повноваженнями. При цьому кожен адвокат має вжити заходи мирного врегулювання конфлікту, що виник. І в разі ініціювання дисциплінарного провадження адвокат має попередньо повідомити про це раду адвокатів регіону.

Крім цього, питання Комітет захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності також проаналізував діяльність редакційної групи та графік чергування, склад оперативних груп представників Комітету. За результатами вдалося оптимізувати роботу та підвищити готовність до нових викликів.

ЛІДЕРОМ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ АСОЦІАЦІЇ МОЛОДИХ АДВОКАТІВ СТАВ УКРАЇНЕЦЬ

22 — 25 червня в Осло (Норвегія) проходила літня конференція Європейської асоціації молодих адвокатів (European Young Bar Association, EYBA), на якій відбулися вибори нового керівництва організації.

Новим президентом EYBA став український адвокат Сергій Барбашин, який очолює Молодіжний комітет Національної асоціації адвокатів України — UNBA NextGen. Адвоката **Юлію Сергет**, яка є заступницею голови UNBA NextGen, було обрано до Комітету EYBA з аудиту.

Голова Національної асоціації адвокатів України Лідія Ізовітова висловила свою підтримку вибору Сергія Барбашина та Юлії Сергет: *«Цей вибір — це визнання великої праці та професійної досконалості наших молодих колег. Їхній успіх — це успіх усієї української адвокатури. З початку заснування НААУ ми оголосили важливим пріоритетом підтримку молодих адвокатів, забезпечення тягlostі поколінь в адвокатурі. І сьогодні ми пишаємося тим, що українські молоді адвокати мають можливість бути повноцінними членами європейської адвокатської спільноти»*, — зауважила голова НААУ.

EYBA — європейська неприбуткова асоціація молодих юристів, яка була заснована у травні 1993 року.

Організація об'єднує молоді асоціації юристів з усієї Європи в одну представницьку організацію, що забезпечує єдиний голос молодих юристів на континенті.

Нагадаємо, UNBA NextGen розпочав співпрацю з EYBA у 2019 році. Представники UNBA NextGen брали участь у заходах EYBA, а також спільно з іноземними колегами організували міжнародну літню онлайн-конференцію EYBA 2021.

У 2022 році EYBA надавала підтримку українським адвокатам, які постраждали внаслідок війни.

ОГЛЯД КЛЮЧОВИХ РІШЕНЬ РАУ 19 – 20 ТРАВНЯ 2023 РОКУ

№, дата прийняття рішення, назва	Зміст прийнятого рішення РАУ
Рішення № 29 від 19 травня 2023 року «Про звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо інформаційної підсистеми «Custody Records»»	<ol style="list-style-type: none">1. Встановити факт порушення гарантій конфіденційного спілкування підозрюваного (обвинуваченого) із захисником під час впровадження у відділках поліції інформаційної підсистеми «Custody Records».2. Доручити Голові Ради адвокатів України, Національній асоціації адвокатів України Ізюмовій Л. П. звернутись до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини з проханням вжити в межах повноважень заходи реагування, направлені на доопрацювання інформаційної підсистеми «Custody Records» в частині гарантування права затриманих осіб на конфіденційне спілкування із захисниками відповідно до вимог чинного законодавства, а також направити пропозицію створити спільну Робочу групу для усунення виявлених порушень прав людини та для забезпечення системи правозахисту в Україні, яка відповідає стандартам правової держави
Рішення № 32 від 19 травня 2023 року «Про внесення змін до Положення про ордер на надання правничої (правової) допомоги»	<ol style="list-style-type: none">1. Доповнити підпункт 12.14 Положення про ордер на надання правничої (правової) допомоги, затвердженого рішенням Ради адвокатів України № 41 від 12 квітня 2019 року, зі змінами, після слів «Реквізити 12.1, 12.5» словами наступного змісту: «(крім номера посвідчення адвоката України, ким та коли воно видане)».2. Роз'яснити, що відповідно до підпункту 12.14 Положення про ордер на надання правничої (правової) допомоги, реквізити визначені у підпунктах 12.1, 12.5 (крім номера посвідчення адвоката України, ким та коли воно видане), 12.6, 12.7, 12.8 генеруються автоматично, всі інші реквізити ордера заповнюються адвокатом самостійно з метою збереження адвокатської таємниці. Оскільки Положенням не встановлено обов'язку заповнення ордера виключно в друкованій формі, адвокати мають право заповнювати ордер на надання правничої (правової) допомоги (зокрема, реквізити, визначені у підпунктах 12.2, 12.3, 12.4 цього Положення, та номер посвідчення адвоката України, ким та коли воно видане) в тому числі в рукописній формі
Рішення № 33 від 19 травня 2023 року «Про підтвердження факту внесення даних про помічника адвоката до Єдиного реєстру адвокатів України»	На час дії воєнного стану підтвердженням факту внесення даних про помічника адвоката до Єдиного реєстру адвокатів України може бути довідка, видана Адміністратором бази даних ЄРАУ Другого рівня на запит Голови ради адвокатів регіону
Рішення № 34 від 19 травня 2023 року «Про внесення змін до Порядку ведення Єдиного реєстру адвокатів України»	Внести зміни до Порядку ведення Єдиного реєстру адвокатів України, затвердженого рішенням Ради адвокатів України № 74 від 22 серпня 2022 року, зі змінами, доповнивши пункт 3.19 розділу 3 цього Порядку абзацом другим наступного змісту: «У зв'язку з припиненням трудових відносин між адвокатом та помічником адвоката, до ради адвокатів регіону із заявою про виключення даних про помічника адвоката з профайла адвоката в ЄРАУ,

№, дата прийняття рішення, назва	Зміст прийнятого рішення РАУ
	крім адвоката, у якого цей помічник внесений у профайл, має право звернутись особисто помічник адвоката, долучивши до такої заяви належним чином завірені документи, які підтверджують припинення трудових відносин (копію наказу про звільнення помічника адвоката, копію трудової книжки із записом про звільнення помічника адвоката).»
Рішення № 35 від 19 травня 2023 року «Про внесення змін до Положення про помічника адвоката та Положення про організацію та порядок проходження стажування для отримання особою свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю»	<p>1. Внести зміни до Положення про помічника адвоката, затвердженого рішенням Ради адвокатів України № 113 від 25 вересня 2015 року, зі змінами (далі — Положення), доповнивши:</p> <p>— пункт 4.4 статті 4 Положення після слів «втрапи чи псування» словами: «, або у разі зміни особистих персональних даних помічника адвоката (зміни його прізвища, ім'я та по батькові)»;</p> <p>— пункт 4.10 статті 4 Положення новими абзацами наступного змісту: «Помічник адвоката, у разі зміни його особистих персональних даних (прізвища, ім'я та по батькові), повинен протягом трьох днів подати заяву до ради адвокатів регіону про внесення змін до відомостей до ЄРАУ та видачу посвідчення помічника адвоката, у зв'язку зі зміною прізвища, імені чи по батькові. До заяви додається нотаріально посвідчений документ про зміну прізвища, імені чи по батькові (у випадку, якщо копія не завірена нотаріально, Голова ради адвокатів регіону має право завірити таку копію власним підписом та печаткою ради адвокатів регіону за умови пред'явлення оригіналу документа). Адміністратор бази даних ЄРАУ ради адвокатів регіону на Першому рівні, за наявності усіх обов'язкових документів, доданих до заяви про внесення змін до відомостей до ЄРАУ та видачу посвідчення помічника адвоката, у зв'язку зі зміною прізвища, імені чи по батькові вносить зміни до даних про помічника адвоката до ЄРАУ відповідно до цього Положення та Порядку ведення ЄРАУ, затвердженого Радою адвокатів України».</p> <p>2. Внести зміни до Положення про організацію та порядок проходження стажування для отримання особою свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, затвердженого рішенням Ради адвокатів України № 80 від 1 червня 2018 року, зі змінами, доповнивши пункт 6.1 статті 6 цього Положення новими абзацами наступного змісту: «Під час проходження стажування стажист адвоката, дані про якого наявні в ЄРАУ, у разі зміни його особистих персональних даних (прізвища, ім'я та по батькові) повинен протягом трьох днів подати заяву до ради адвокатів регіону про внесення змін до відомостей до ЄРАУ, у зв'язку зі зміною прізвища, імені чи по батькові. До заяви додається нотаріально посвідчений документ про зміну прізвища, імені чи по батькові (у випадку, якщо копія не завірена нотаріально, Голова ради адвокатів регіону має право завірити таку копію власним підписом та печаткою ради адвокатів регіону за умови пред'явлення оригіналу документа). Адміністратор бази даних ЄРАУ ради адвокатів регіону на Першому рівні, за наявності усіх обов'язкових документів, доданих до заяви про внесення змін до відомостей до ЄРАУ, у зв'язку зі зміною прізвища, імені чи по батькові вносить зміни до даних про стажиста адвоката до ЄРАУ відповідно до цього Положення та Порядку ведення ЄРАУ, затвердженого Радою адвокатів України»</p>

№, дата прийняття рішення, назва	Зміст прийнятого рішення РАУ
<p>Рішення № 36 від 19 травня 2023 року «Про внесення змін до Положення про організацію та порядок проходження стажування для отримання особою свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю»</p>	<p>1. Внести зміни до Положення про організацію та порядок проходження стажування для отримання особою свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, затвердженого рішенням Ради адвокатів України № 80 від 1 червня 2018 року, зі змінами (далі — Положення):</p> <p>1.1. Викласти підпункт 5.8.2 пункту 5.8 статті 5 Положення в новій редакції: «5.8.2. нотаріально посвідчена копія документа державного зразка, що підтверджує здобуття особою повної вищої юридичної освіти»;».</p> <p>1.2. Викласти підпункт 5.8.4 пункту 5.8 статті 5 Положення в новій редакції: «5.8.4. копія паспорта та реєстраційного номера облікової картки платника податків (за винятком випадків, коли особа відмовилася від отримання такого номера через релігійні переконання); або копія паспорта у формі ID-картки, з витягом з реєстру територіальної громади щодо місця проживання особи»;».</p> <p>1.3. Привести додаток 4 до Положення у відповідність до пункту 5.8 статті 5 цього Положення, виклавши у ньому перелік додатків у такій редакції: «Додатки: 1. Оригінал свідоцтва про складання кваліфікаційного іспиту. 2. Нотаріально посвідчена копія документа державного зразка, що підтверджує здобуття особою повної вищої юридичної освіти. 3. Копія трудової книжки (або документа, який підтверджує трудовий стаж у галузі права), засвідчена за останнім місцем роботи (якщо особа на час подання документів не працює — посвідчена нотаріально). 4. Копія паспорта та реєстраційного номера облікової картки платника податків (за винятком випадків, коли особа відмовилася від отримання такого номера через релігійні переконання); або копія паспорта у формі ID-картки, з витягом з реєстру територіальної громади щодо місця проживання особи. 5. Документ встановленої форми (довідка, витяг) про відсутність судимості. 6. Фотокартка в електронному вигляді для виготовлення посвідчення стажиста. 7. Копія документа про повну загальну середню освіту за умови, що такий документ підтверджує вивчення особою української мови як навчального предмета (дисципліни), або державного сертифіката про рівень володіння державною мовою, що видається Національною комісією зі стандартів державної мови».</p> <p>1.4. Викласти пункт 12.3 статті 12 Положення в новій редакції: «12.3. Особа, яка звільняється від проходження стажування відповідно до ч. 1 п. 12.1 ст. 12 цього Положення, подає заяву про видачу свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю.</p> <p>До такої заяви додаються такі документи: 12.3.1. оригінал свідоцтва про складання кваліфікаційного іспиту; 12.3.2. довідка кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури про дату звернення особи із заявою про допуск до складання кваліфікаційного іспиту; 12.3.3. трудовий договір (контракт) з адвокатом (адвокатським об'єднанням/адвокатським бюро); 12.3.4. довідка про сплату роботодавцем єдиного соціального внеску; 12.3.5. копія трудової книжки (або документа, який підтверджує трудовий стаж у галузі права), засвідчена за останнім місцем роботи (якщо особа на час подання документів не працює — посвідчена нотаріально); 12.3.6. нотаріально посвідчена копія диплома про здобуття</p>

№, дата прийняття рішення, назва	Зміст прийнятого рішення РАУ
	<p>повної вищої юридичної освіти; 12.3.7. копія паспорта та реєстраційного номера облікової картки платника податків (за винятком випадків, коли особа відмовилася від отримання такого номера через релігійні переконання). У випадку якщо заявник надає копію паспорта у формі ID-картки, до неї додається витяг з реєстру територіальної громади; 12.3.8. копія наказу про прийняття на роботу помічником адвоката; 12.3.9. довідка про нарахування і виплату заробітної плати за посадою помічника адвоката; 12.3.10. документ встановленої форми (довідка, витяг) про відсутність судимості; 12.3.11. сертифікат про проходження спеціального курсу-інструктажу введення в професію помічника адвоката у ВША НААУ; 12.3.12. копія документа про повну загальну середню освіту за умови, що такий документ підтверджує вивчення особою української мови як навчального предмета (дисципліни), або державного сертифіката про рівень володіння державною мовою, що видається Національною комісією зі стандартів державної мови.».</p> <p>1.5. Привести у відповідність до пункту 12.3 статті 12 Положення такі норми: — Перший абзац пункту 12.12 статті 12 Положення викласти в новій редакції: «12.12. Документи, зазначені у підпунктах 12.3.3, 12.3.4, 12.3.5 пункту 12.3, не вимагаються». — Перший абзац пункту 12.13 статті 12 Положення викласти в новій редакції: «12.13. За дотримання умов, наведених у підпунктах 12.12.1 та 12.12.2 пункту 12.12, замість документів, зазначених у підпунктах 12.3.3, 12.3.4, 12.3.5, до заяви додаються». — Підпункт 12.13.4 пункту 12.13 статті 12 Положення виключити. — Перший абзац пункту 12.14 статті 12 Положення викласти в новій редакції: «12.14. Документи, перелічені у підпунктах 12.13.1 — 12.13.3 пункту 12.13 статті 12, а також у підпунктах 12.3.8, 12.3.9 пункту 12.3 статті 12, можуть бути надані особами, зазначеними у пункті 12.12 статті 12 у наступних формах». — Додаток 12 Положення, виклавши у ньому перелік додатків у наступній редакції: «Додатки: 1. Оригінал свідоцтва про складання кваліфікаційного іспиту. 2. Довідка кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури про дату звернення особи із заявою про допуск до складання кваліфікаційного іспиту. 3. Трудовий договір (контракт) з адвокатом (адвокатським об'єднанням/адвокатським бюро). 4. Довідка про сплату роботодавцем єдиного соціального внеску. 5. Копія трудової книжки (або документа, який підтверджує трудовий стаж у галузі права), засвідчена за останнім місцем роботи (якщо особа на час подання документів не працює — посвідчена нотаріально). 6. Нотаріально посвідчена копія диплома про набуття повної вищої юридичної освіти. 7. Копія паспорта та реєстраційного номера облікової картки платника податків (за винятком випадків, коли особа відмовилася від отримання такого номера через релігійні переконання); або копія паспорта у формі ID-картки, з витягом з реєстру територіальної громади, щодо місця проживання особи. 8. Копія наказу про прийняття на роботу помічником адвоката. 9. Довідка про нарахування і виплату заробітної плати за посадою помічника адвоката. 10. Документ установленої форми (довідка, витяг) про відсутність судимості. 11. Сертифікат про проходження спеціального курсу-інструктажу введення в професію помічника адвоката у ВША</p>

№, дата прийняття рішення, назва	Зміст прийнятого рішення РАУ
	<p>НААУ. 12. Копія документа про повну загальну середню освіту за умови, що такий документ підтверджує вивчення особою української мови як навчального предмета (дисципліни), або державного сертифіката про рівень володіння державною мовою, що видається Національною комісією зі стандартів державної мови.».</p> <p>1.6. Виключити пункт 12.4, у тому числі підпункти 12.4.1 — 12.4.8 статті 12 Положення.</p> <p>1.7. Підпункт 12.9.1 пункту 12.9 статті 12 викласти в новій редакції: «12.9.1. якщо особа не надала усіх необхідних документів, визначених пунктом 12.3 цього Положення.».</p> <p>1.8. Виключити з Положення додаток 13</p>
Рішення № 37 від 19 травня 2023 року «Про внесення змін до Положення про помічника адвоката»	Внести зміни до Положення про помічника адвоката, затвердженого рішенням Ради адвокатів України № 113 від 25 вересня 2015 року, зі змінами, доповнивши п. 4.10 статті 4 новим абзацом такого змісту: «Датою видачі посвідчення помічника адвоката є дата укладення трудового договору (контракту) помічника адвоката з адвокатом, адвокатським бюро, адвокатським об'єднанням»
Рішення № 38 від 19 травня 2023 року «Про затвердження роз'яснення щодо припинення права на заняття адвокатською діяльністю в разі встановлення факту надання недостовірних відомостей для отримання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю та складення присяги адвоката України»	Затвердити роз'яснення щодо припинення права на заняття адвокатською діяльністю в разі встановлення факту надання недостовірних відомостей для отримання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю та складення присяги адвоката України (додається)
Рішення № 39 від 19 травня 2023 року «Про внесення змін до Регламенту Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури регіону та Регламенту кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури регіону»	<p>1. Внести зміни до Регламенту кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури регіону, затвердженого рішенням Ради адвокатів України від 17.12.2013 № 268, зі змінами (далі — Регламент), а саме:</p> <ul style="list-style-type: none">— доповнити пункт 4.2 розділу 4 Регламенту новим підпунктом 4.2.8 у такій редакції: «Здійснює розгляд звернення (заяви, подання) про встановлення факту надання недостовірних відомостей для отримання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю та складення присяги адвоката України.»;— викласти перше речення п. 4.4 розділу 4 Регламенту в новій редакції: «Особливості територіальної юрисдикції при вирішенні питань дисциплінарної відповідальності адвокатів, обраних до органів адвокатського самоврядування різних рівнів, та при вирішенні питань про встановлення факту надання недостовірних відомостей для отримання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю та складення присяги адвоката України, визначаються Вищою кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури»;— доповнити пункт 4.4 розділу 4 Регламенту новим абзацом наступного змісту: «Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури

№, дата прийняття рішення, назва	Зміст прийнятого рішення РАУ
	<p>визначає КДКА, що здійснює розгляд звернення (заяви, подання) про встановлення факту надання недостовірних відомостей для отримання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю та складення присяги адвоката України.»;</p> <p>— у підпункті 4.6.1 пункту 4.6 розділу 4 Регламенту виключити слова: «встановлення факту надання особою недостовірних відомостей для отримання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю»;</p> <p>— доповнити розділ 4 Регламенту новими пунктами 4.10, 4.11, 4.12 такого змісту: «4.10. Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури складом двох палат (кваліфікаційної та дисциплінарної) розглядає звернення (заяви, подання) про встановлення факту надання недостовірних відомостей для отримання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю та складення присяги адвоката України, приймає рішення про припинення права на заняття адвокатською діяльністю шляхом анулювання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю у разі встановлення факту надання недостовірних відомостей для отримання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю та складення присяги адвоката України, приймає рішення про відмову у задоволенні звернення (заяви, подання) про встановлення факту надання недостовірних відомостей для отримання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю та складення присяги адвоката України.</p> <p>4.11. З метою розгляду звернення (заяви, подання), передбаченого п.п. 4.2.8 Регламенту, КДКА має право витребувати у КДКА регіону атестаційні (кваліфікаційні) справи осіб, у ради адвокатів регіону — особові справи стажистів, а також інші документи, необхідні для об'єктивного розгляду звернення (заяви, подання). За результатами розгляду звернення (заяви, подання) КДКА формує прошиту та пронумеровану справу, яка повинна містити внутрішній опис документів справи; звернення (заяву, подання); документи, на підставі яких прийнято рішення КДКА; рішення КДКА; інші документи, які стосуються розгляду.</p> <p>4.12. КДКА, після прийняття рішення, передбаченого п.п. «е» п. 8.7 Регламенту, передає відповідній раді адвокатів регіону необхідну інформацію для внесення до Єдиного реєстру адвокатів України відомостей про прийняте рішення.»;</p> <p>— у підпункті 5.1.1 пункту 5.1 розділу 5 Регламенту замінити слова «звертається з поданням до КДКА про припинення адвокатом адвокатської діяльності внаслідок» на слова «має право звертатися з поданням до КДКА про...»;</p> <p>— пункт 8.7 розділу 8 Регламенту доповнити новим абзацом такого змісту: «з. про відмову у задоволенні звернення (заяви, подання) про встановлення факту надання недостовірних відомостей для отримання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю та складення присяги адвоката України.»;</p> <p>— друге речення пункту 8.11 розділу 8 Регламенту після слова «матеріалів» доповнити словом «справи»;</p> <p>— доповнити пункт 10.5 розділу 10 Регламенту новим абзацом такого змісту: «КДКА формує та зберігає справи про встановлення</p>

№, дата прийняття рішення, назва	Зміст прийнятого рішення РАУ
	<p>факту надання недостовірних відомостей для отримання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю та складення присяги адвоката України»;</p> <p>2. Внести зміни до Регламенту Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, затвердженого рішенням Ради адвокатів України від 4-5 липня 2014 року № 78, зі змінами (далі — Регламент ВКДКА), а саме: — доповнити пункт 2.3 розділу 2 Регламенту ВКДКА новим підпунктом 2.3.19 такого змісту: «2.3.19. Визначає КДКА, що здійснює розгляд звернення (заяви, подання) про встановлення факту надання недостовірних відомостей для отримання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю та складення присяги адвоката України.»;</p> <p>— привести у відповідність подальшу нумерацію пункту 2.3 розділу 2 Регламенту ВКДКА, замінивши цифри «2.3.19» на цифри «2.3.20»;</p> <p>— перше речення підпункту 3.14.1 пункту 3.14 розділу 3 Регламенту ВКДКА викласти в новій редакції: «Учасники засідання за скаргами на рішення про притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності за вчинення дисциплінарного проступку і застосування до нього дисциплінарного стягнення або про закриття дисциплінарної справи, а також за скаргами на рішення про припинення права на заняття адвокатською діяльністю шляхом анулювання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю у разі встановлення факту надання недостовірних відомостей для отримання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю та складення присяги адвоката України, або про відмову у задоволенні звернення (заяви, подання) про встановлення факту надання недостовірних відомостей для отримання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю та складення присяги адвоката України, у разі наявності технічної можливості, мають право взяти участь у засіданні дистанційно — у режимі відеоконференції.»;</p> <p>— доповнити пункт 3.39 розділу 3 Регламенту ВКДКА новим абзацом такого змісту: «ВКДКА протягом десяти днів із дня отримання скарги на рішення КДКА, прийнятого за результатами розгляду звернення (заяви, подання) про встановлення факту надання недостовірних відомостей для отримання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю та складення присяги адвоката України, виставляє у КДКА матеріали справи, сформовані за результатами розгляду відповідного звернення. КДКА зобов'язана не пізніше десяти календарних днів з дня отримання листа ВКДКА про витребування зазначених матеріалів справи направити їх до ВКДКА.»;</p> <p>— перше речення пункту 3.40 розділу 3 Регламенту ВКДКА викласти в новій редакції: «3.40. ВКДКА забезпечує розгляд скарг на рішення, дії чи бездіяльність кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури протягом тридцяти днів з дня одержання матеріалів дисциплінарної (кваліфікаційної) справи, справи про встановлення факту надання недостовірних відомостей для отримання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю та складення присяги адвоката України, шляхом доручення скарги і матеріалів справи члену ВКДКА та включення їх до переліку питань порядку денного наступного засідання ВКДКА.»</p>

№, дата прийняття рішення, назва	Зміст прийнятого рішення РАУ
Рішення № 41 від 19 травня 2023 року «Про звернення до Вищої ради правосуддя та правоохоронних органів щодо неприпустимості втручання в діяльність органів адвокатського самоврядування»	1. Доручити Голові Ради адвокатів України, Національній асоціації адвокатів України Ізовітовій Л. П. звернутись із заявою про кримінальне правопорушення щодо підробки документів (свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю, видане на ім'я Демченко М. С., серія KB № 6024 від 18 січня 2018 року, підписане Рафальською І. В., та свідоцтво про складення кваліфікаційного іспиту № 000794 від 18 квітня 2017 року, підписане Рудаковою В. В.). 2. У зв'язку з недотриманням суддею Окружного адміністративного суду міста Києва Кузьменко В. А. та суддями Шостого апеляційного адміністративного суду Єгорова Н. М., Федотовим І. В., Чаку Є. В. вимог чинного законодавства при розгляді справи № 640/22054/21, звернутись до Вищої ради правосуддя зі скаргою у порядку, визначеному Законом України «Про судоустрій та статус суддів»
Рішення № 47 від 20 травня 2023 року «Про внесення змін до Порядку підвищення кваліфікації адвокатів України»	Внести зміни до Порядку підвищення кваліфікації адвокатів України, затвердженого рішенням Ради адвокатів України № 63 від 3 липня 2021 року, зі змінами, виключивши пункт 13 цього Порядку
Рішення № 57 від 20 травня 2023 року «Про розгляд листа Керуючого партнера Адвокатського об'єднання «ID ЛІГАЛ ГРУП» Добровольського О. про нормативне врегулювання окремих питань здійснення адвокатської діяльності»	Доповнити пункт 2 резолютивної частини рішення Ради адвокатів України «Про розгляд звернення Керівника Державного управління справами Куцика І. М. щодо засвідчення та подання адвокатом копії ордеру на надання правової допомоги» № 162 від 4 серпня 2017 року реченням такого змісту: «На період дії воєнного стану на території України, у випадку видачі ордеру на надання правничої (правової) допомоги адвокатським об'єднанням/адвокатським бюро, адвокат, якому цей ордер виданий, має право посвідчувати його копію власним підписом, з обов'язковим дотриманням вимог щодо посвідчення копії документа (наявність слів «Згідно з оригіналом», особистого підпису адвоката, його ініціалів та прізвища, а також дати засвідчення копії)»
Рішення № 58 від 20 травня 2023 року «Про звернення до Міністерства юстиції України щодо приведення Правил державної реєстрації актів цивільного стану в Україні у відповідність до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»»	1. Доручити Голові Національній асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України Ізовітовій Л. П. звернутись до Міністерства юстиції України з вимогою про приведення у відповідність із Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» Правил державної реєстрації актів цивільного стану в Україні, затверджених наказом Міністерства юстиції України від 18 жовтня 2000 року № 52/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України від 24 грудня 2010 року № 3307/5) та інших актів Міністерства юстиції України в частині підтвердження повноважень адвоката, а саме що ордер на надання правничої (правової) допомоги (без долучення договору про надання правової допомоги) є самостійним документом для підтвердження повноважень адвоката, який надає правову допомогу клієнту, для отримання таким адвокатом документів у відділах державної реєстрації актів цивільного стану. 2. Доручити Комітету з питань електронного судочинства та кібербезпеки адвокатської діяльності, що діє в складі НААУ, розглянути питання щодо посвідчення копії договору про надання правової допомоги в електронному варіанті згідно з приписами чинного законодавства та підготувати проєкт роз'яснення на чергове засідання Ради адвокатів України

№, дата прийняття рішення, назва	Зміст прийнятого рішення РАУ
Рішення № 64 від 20 травня 2023 року «Про внесення змін до Порядку ведення Єдиного реєстру адвокатів України»	<p>Внести зміни до Порядку ведення Єдиного реєстру адвокатів України (нова редакція), затвердженого рішенням Ради адвокатів України від 22 серпня 2022 року № 74, зі змінами, виклавши пункт 3.2 розділу 3 у новій редакції: «3.2. Для внесення відомостей до ЄРАУ, вказаних у п. 3.1, адвокат у день отримання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю та складання присяги зобов'язаний подати до ради адвокатів регіону, яка видала йому свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю, заяву про внесення відомостей про нього до ЄРАУ та сплатити щорічний внесок адвоката на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування. До заяви мають бути додані копія свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, копія свідоцтва про складення кваліфікаційного іспиту та документ, що підтверджує адресу робочого місця. Якщо на момент подання заяви про внесення відомостей до ЄРАУ адвокат не визначився з адресою робочого місця або має намір здійснювати адвокатську діяльність в іншій області, то відомості про адресу робочого місця до ЄРАУ не вносяться. У цьому випадку адвокат протягом трьох днів зобов'язаний внести зміни до відомостей про себе в ЄРАУ, надавши документально підтверджену інформацію до ради адвокатів регіону, яка видала йому свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю, або звернутися з заявою про видачу трансферного витягу. У разі неподання заяви про внесення відомостей до ЄРАУ у визначений строк рада адвокатів регіону протягом трьох робочих днів з дня прийняття присяги адвокатом та видачі свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю вносить відомості до Єдиного реєстру адвокатів України стосовно такого адвоката за наявною в раді інформацією, окрім відомостей щодо адреси його робочого місця»</p>

ДАЙДЖЕСТ ДІЯЛЬНОСТІ КОМІТЕТІВ ТА СЕКЦІЙ НААУ ЗА ТРАВЕНЬ — ЧЕРВЕНЬ 2023 РОКУ

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ ПРАВ АДВОКАТІВ ТА ГАРАНТІЙ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

22 травня Комітету надійшло повідомлення, що працівниками НАБУ під час проведення обшуку у володінні особи було встановлено, що остання має статус адвоката. На місце обшуку вирушив член чергової групи представників Комітету — **Піліпенко Дмитро**. Прибувши на місце події, представник Комітету виявив процесуальне порушення в ухвалі слідчого судді, у зв'язку з чим залишив відповідні зауваження у протоколі обшуку. Інформація, що становить адвокатську таємницю, не вилучалась та не оглядалась.

Окрім цього, Комітету надійшло повідомлення про те, що слідчим відділом Управління СБУ в Івано-Франківській області 23 травня планується проведення обшуку у помешканні адвоката на території міста Києва. Член чергової групи представників Комітету — **Кушнір Богдан** вирушив на місце події, що забезпечило

дотримання професійних гарантій адвоката. Адвокатську таємницю порушено не було.

Посилання на публікацію: URL: surl.li/iezfo.

24 травня на гарячу лінію Комітету надійшов дзвінок від адвоката, який повідомив, що його не допускають до свого ж робочого місця та документів, які там зберігаються. Невідкладно за адресою виникнення конфліктної ситуації вирушили представники Комітету — **Сорокін Дмитро** та **Логвинський Олексій**. Прибувши на місце подій, встановили, що адвокати-співорендарі офісного приміщення, де здійснює свою професійну діяльність адвокат, який телефонував до Комітету, встановили додаткові зовнішні двері та не впускали його у кабінет. Таким чином, одні адвокати перешкоджали здійсненню адвокатської діяльності свого ж колеги-адвоката. На місці подій було складено відповідний акт та надано правові роз'яснення щодо подальшої взаємодії адвоката з Комітетом.

Окрім цього, пізно ввечері на гарячу лінію надійшов дзвінок від іншого адвоката, який повідомив, що його не допускають до обшуку у свого клієнта. Не гаючи часу, за адресою проведення слідчої (розшукової) дії вирушили два представники Комітету — **Гончаров Михайло** та **Романов Олександр**.

Посилання на публікацію: URL: surl.li/iezzgq.

25 травня за повідомленням Головного слідчого управління ДБР про проведення невідкладного обшуку у офісному приміщенні, де здійснює професійну діяльність адвокат, що обліковується за Радою адвокатів міста Києва. Член чергової групи представників Комітету — **Гончаров Михайло** вирушив на місце

проведення обшуку. Представник Комітету заперечував проведення обшуку без належної ухвали слідчого судді. Незважаючи на це, відбулось проникнення у офісне приміщення адвоката. Під час проведення обшуку було вилучено мобільний телефон адвоката, який містить інформацію з адвокатською таємницею.

Посилання на публікацію: URL: surl.li/iezix.

У суботу **27 травня** за повідомленням НАБУ про необхідність проведення слідчої (розшукової) дії за місцем проживання адвоката, представники Комітету — **Наум Віталій** та **Наум Сергій** вирушили на місце проведення обшуку. Обшукуваний адвокат повідомив представникам Комітету, що він професійної діяльності

не здійснює, а тому матеріали з адвокатською таємницею відсутні. Таким чином, порушень професійних прав та гарантій адвоката не виявлено.

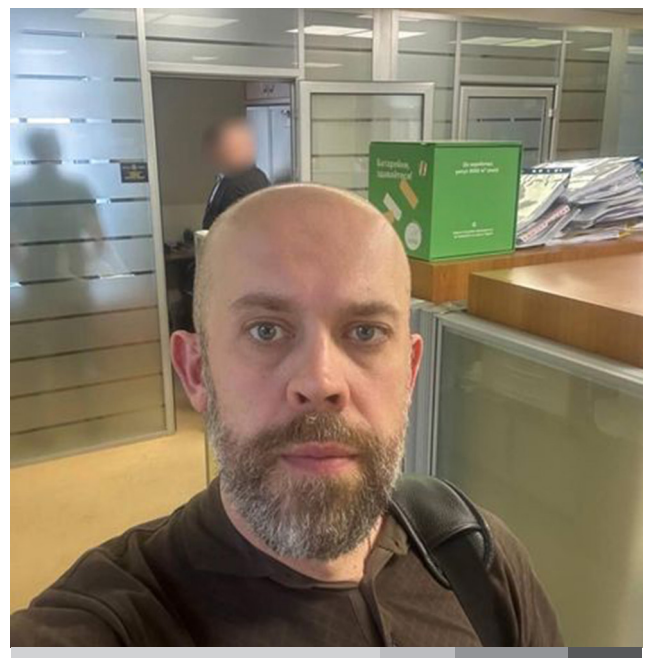
Посилання на публікацію: URL: surl.li/iezkq.

30 травня за повідомленням Головного слідчого управління ДБР представники Комітету — **Бойко Галина** та **Дзюбенко Сергій** вирушили на виклик. В ході проведення обшуків ні робочих місць, ні самих адвокатів виявлено не було.

Окрім цього, в той же день до НААУ нарочно було подано повідомлення про проведення обшуків у володінні адвоката працівниками НПУ. Представники Комітету **Бойко Галина** та **Логвинський Олексій** невідкладно вирушили за адресами проведення слідчих (розшукових) дій у адвоката, який обліковується за Радою адвокатів Запорізької області. На місці подій адвокат повідомив, що професійної діяльності не здійснює, а його свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю зупинено. Представників Комітету заперечили, що матеріали з адвокатською діяльністю в приміщенні не знаходяться, у зв'язку з чим, за бажання, вони можуть покинути місце подій.

Посилання на публікацію: URL: surl.li/iezoi.

1 червня за повідомленням Головного слідчого управління СБУ про необхідність проведення обшуку у офісному приміщенні, де здійснюють свою діяльність

адвокати, які обліковуються за Радами адвокатів Полтавської та Київської областей, члени чергової групи представників Комітету — **Пеліхос Євген та Бернацький Іван** вирушили на виклик. Під час проведення слідчої (розшукової) дії правоохоронцями було скопійовано інформацію з флеш-накопичувачів, чим порушено недоторканність адвокатської таємниці. Представники Комітету залишили відповідні зауваження до протоколу обшуку.

Посилання на публікацію: [URL: surl.li/iezow](https://surl.li/iezow).

1 червня Комітет провів засідання та розглянув звернення адвоката про ототожнення його із клієнтом у коментарях іншого адвоката у Фейсбучі.

Дослідивши долучені матеріали та заслухавши думки, члени Комітету підготували рекомендації з можливими шляхами вирішення проблеми, а саме звернення направлено до ради адвокатів регіону за адресою робочого місця, яка має вжити заходів мирного врегулювання конфлікту.

Крім цього питання, Комітет також проаналізував діяльність редакційної групи та графік чергування, склад оперативних груп представників Комітету. За результатами вдалося оптимізувати роботу та підвищити готовність до нових викликів.

Посилання на публікацію: [URL: surl.li/iezre](https://surl.li/iezre).

5 червня детективи НАБУ провели обшук у квартирі адвоката, який обліковується за Радою адвокатів Харківської області. Участь у слідчій дії брав представник Комітету **Іван Бернацький**.

Попри його зауваження, правоохоронці вилучили планшет та два мобільних телефони, які містять

інформацію, що становить адвокатську таємницю. Окрім цього, співробітники НАБУ забрали матеріали одного адвокатського досьє.

У ході слідчої дії представником НААУ було зафіксовано незаконні дії працівників правоохоронного органу. Комітет очікує на звернення адвоката для подальшого реагування відповідно до закону.

Посилання на публікацію: [URL: surl.li/iezrz](https://surl.li/iezrz).

6 червня детективи НАБУ провели обшук в автомобілі, який належить чоловіку адвоката, яка обліковується у Радю адвокатів м. Києва. Участь у заході взяв представник Комітету **Михайло Гончаров**, який констатував відсутність порушень професійних прав та гарантій адвокатської діяльності.

«У цьому випадку детективи вирішили повідомити Комітет, аби уникнути непередбачуваних ситуацій. Думаю, вони вчинили правильно і дотримали одну із гарантій адвокатської діяльності, закріплену нашим

профільним законом, — пояснив ситуацію М. Гончаров. — *Адже вирішальну роль тут відіграє не суб'єкт права власності, а факт володіння певним майном адвокатом та можливість здійснення там адвокатської діяльності. Звісно, питання має вирішуватися у кожному конкретному випадку. Бо зрештою присутність представника адвокатури під час слідчої дії має забезпечити дотримання адвокатської таємниці.*

Посилання на публікацію: URL: surl.li/iezte.

8 червня слідчі Нацполіції провели обшук в офісі адвокатського об'єднання, яке знаходиться в одному із столичних бізнес-центрів.

Представники Комітету **Олександр Левадний та Андрій Соронович** під час слідчої дії перевіряли, які саме матеріали і документи планують оглянути правоохоронці і у тих випадках, коли йшлося про процесуальні документи, договори про надання правової допомоги, листування з клієнтами тощо, повідомляли слідчих про неможливість їх вилучення.

Алгоритм захисту адвокатської таємниці, зокрема під час обшуку, визначений Порядком дій з питань забезпечення гарантій адвокатської діяльності, захисту професійних і соціальних прав адвокатів, затверджених рішенням РАУ від 27.07.2013 №183.

Посилання на публікацію: URL: surl.li/iezul.

12 червня Головне слідче управління НПУ провело обшук у офісному приміщенні адвоката, який обліковується за Радою адвокатів міста Києва.

Під час проведення слідчих (розшукових) дій член чергової групи представників Комітету **Чередниченко Денис** жодних порушень не зафіксував. Матеріали, що містять інформацію з адвокатською таємницею, не оглядалися та не вилучались.

Посилання на публікацію: URL: surl.li/iezwc.

14 червня Головним слідчим управлінням НПУ проводилися обшуки у офісному приміщенні, житлі та автомобілі сімейної пари адвокатів. Участь у слідчій дії взяли представники Комітету **Євген Солодко та Юрій Юрченко**, які зафіксували порушення гарантій адвокатської діяльності з боку правоохоронців.

Річ у тім, що поліція вилучила комп'ютери та мобільні телефони. При цьому слідчі навіть не намагалися відділити дані, необхідні їм у розслідуванні справи, від охоронюваної законом інформації, що становить адвокатську таємницю. Відповідні зауваження представниками адвокатського самоврядування були внесені до протоколу.

«Одним із принципів адвокатської діяльності, закріплених законом, є конфіденційність. Вона є найважливішою умовою довірчих відносин між адвокатом і клієнтом. Без цього а-пріорі неможливі захист, представництво, надання правничої допомоги, — наголосив голова Комітету Володимир Ключков. — Тому збереження конфіденційності інформації, яка становить адвокатську таємницю, є обов'язком адвоката перед клієнтами, яких вона стосується.»

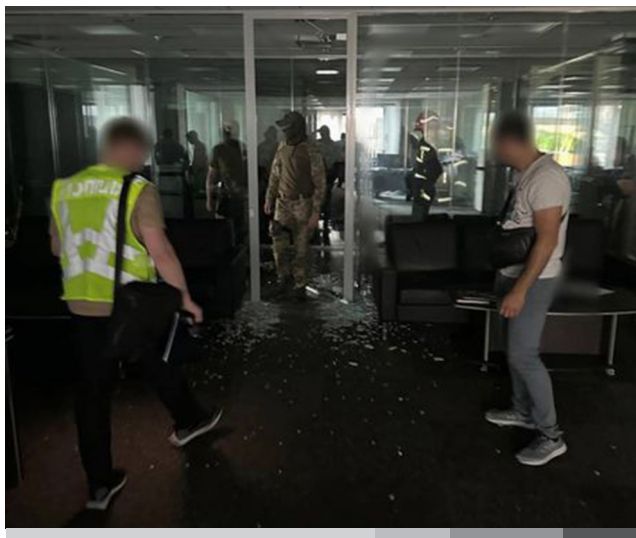
Він також звернув увагу на ч. 3 ст. 10 Правил адвокатської етики, згідно з якою не лише зміст будь-якого спілкування, листування та інших комунікацій, але навіть сам факт звернення особи за правовою допомогою становить зміст адвокатської таємниці.

Голова Комітету також відзначив, що дотримання адвокатом принципу конфіденційності не обмежене в часі і забезпечується як на стадії прийняття доручення від клієнта та виконання цього доручення, так і після завершення виконання адвокатом договору.

Посилання на публікацію: URL: surl.li/iezwc.

16 червня представники Комітету **Артем Паршин та Тарас Гудзера** виїхали на адресу, за якою мав відбутися обшук. Після ознайомлення із ухвалою з'ясувалося, що дозвіл передбачав проведення обшуку у приміщенні адвокатського об'єднання, яким користуються три адвокати цього об'єднання. Але насправді офіс належав іншому адвокату, що здійснює індивідуальну адвокатську діяльність, та взагалі не був зазначений в ухвалі. На підтвердження цього факту правоохоронцям було навіть надано копію відповідного договору користування приміщенням.

Тим не менш, слідчі Нацполіції та оперативники СБУ проігнорували заперечення представників Комітету. Правоохоронці розбили скляні двері, увійшли до приміщення та провели там слідчу дію.

Ці та інші порушення (зокрема, слідчі не упустили можливості оглянути матеріали адвокатських досьє)

за наполяганням А. Паршина та Т. Гудзери були внесені до протоколу.

*«На досудовому слідстві судове рішення завжди виступає гарантією правомірного обмеження прав людини. Воно має уберегти особу від надмірного втручання держави у її життя. Саме тому стаття 235 КПК передбачає, що ухвала слідчого судді про дозвіл на обшук повинна містити не лише відомості про саме приміщення, яке буде піддане обшуку, але й інформацію про особу, у фактичному володінні якої воно знаходиться, — зауважив голова Комітету **Володимир Клочков**. — Отже, в цьому випадку обшук було проведено у нашого колеги без необхідного дозволу суду, що є прямим порушенням ст. 30 Конституції».*

Посилання на публікацію: URL: surl.li/ifaad.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ МІЖНАРОДНИХ ЗВ'ЯЗКІВ

6 червня представником НААУ у Республіці Ірландія призначено **Анну Базарчину**. Відповідне розпорядження підписано головою НААУ, РАУ Лідією Ізовітовою.

Пріоритетним напрямом своєї діяльності на цій посаді А. Базарчина бачить допомогу українським адвокатам в отриманні доступу до професії в Ірландії.

«Я як ніхто розумію, наскільки українським адвокатам складно отримати доступ до своєї професії за кордоном, тому я зроблю усе можливе, щоб відбулось визнання професійної кваліфікації українських адвокатів та отримання ними доступу до ринку праці в Ірландії», — зауважила представник НААУ.

Нагадаємо, що НААУ було досягнуто успішних результатів у питанні визнання професійної кваліфікації українських адвокатів в Англії та Уельсі, де британська

установа з питань регулювання діяльності в сфері надання юридичних послуг спростила українським адвокатам процедуру складання іспиту на отримання статусу соліситора. Сьогодні ведуться активні переговори з Департаментом юстиції Ірландії, Правничим товариством (The Law Society of Ireland) та Установою з питань регулювання діяльності в сфері надання юридичних послуг (The Legal Services Regulatory Authority) щодо визнання професійної кваліфікації українських адвокатів в Ірландії.

Посилання на публікацію: URL: surl.li/ifaix.

14 червня Координатор Комітетів НААУ **Світлана Бутич** розповіла про діяльність представників НААУ за кордоном. Представниками зазвичай є українські адвокати, які часто живуть і практикують за кордоном. Вони мають активну громадянську позицію і готові допомагати нам у налагодженні стосунків з місцевими адвокатурами. Так, нещодавно призначена Анна Базарчина сама пройшла шлях професійного становлення в Ірландії і стала барістером, членом Колегії адвокатів Ірландії. Вона також є головою Українсько-ірландського правового альянсу та Асоціації українських адвокатів в Ірландії, які надають активну допомогу українцям та українським адвокатам.

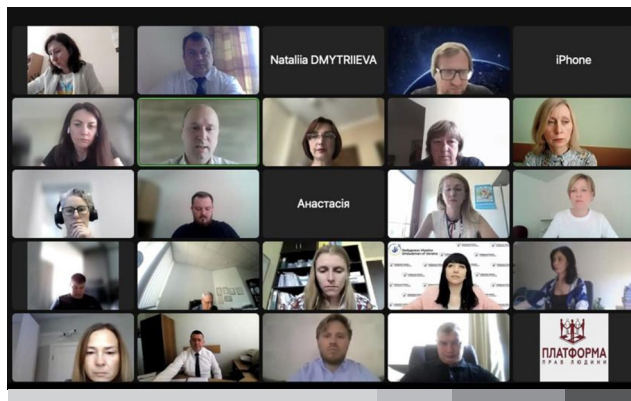
Оскільки це представники НААУ, вони, звісно, представляють інтереси організації у країні перебування у стосунках із представниками їхньої адвокатської спільноти, державними органами, в тому числі дипломатами, науковими закладами, іншими установами. Серед їхніх завдань — обмін професійним досвідом, імплементація міжнародних норм і міжнародних стандартів адвокатської діяльності, заохочення іноземних партнерів до співробітництва із українською адвокатурою. Для цього організову-

ються семінари, тренінги, конференції та інші інформаційно-освітні заходи.

Звісно, в умовах повномасштабної війни особливої актуальності набули напрями залучення грантів та коштів іноземних благодійних організацій, а також інтегрування українських адвокатів, які виїхали з України, у професійне життя за кордоном.

Посилання на публікацію: URL: surl.li/ifaik.

14 червня відбулось обговорення проєкту GDPR в Комітеті ВРУ з експертами ЄС та Великої Британії. Додатково на запрошення Тараса Тарасенка участь у заході взяли Лаура Ірвін, партнер GDPR практики Davidson Chalmers Stewart Едінбург.

Залучення Шотландських експертів та науковців до законотворчої роботи є розвитком домовленостей Представника НААУ в Шотландії. Пропозиції, надані шотландськими колегами та українськими адвокатами, вже передано авторам закону. Допомога юридичних кіл іноземних держав — важлива частина допомоги в інтеграції до міжнародного законодавства, і НААУ продовжує розвивати щоденну комунікацію з колегами з інших країн.

«Виконання вимог ЄС щодо захисту персональних даних не має сприяти створенню нового карального органу. Мають бути враховані права бізнесу та вимоги інших юрисдикцій (Сінгапур, Велика Британія, США, Туреччина, Ізраїль зокрема). Новий Закон має як захищати права громадян, так і не заважати бізнесу виходити на ринки інших країн, через різне регулювання вимог щодо обробки та передачі персональних даних», — стверджує представник НААУ у Шотландії **Олександр Черних**.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ЗАКОНОТВОРЧИХ ІНІЦІАТИВ З ПИТАНЬ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У червні членами Комітету було опрацьовано проект Закону України про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» щодо удосконалення відповідальності за порушення розгляду адвокатського запиту (реєстр. № 9356 від 05.06.2023). Законопроект покликаний удосконалити відповідальність за порушення розгляду адвокатського запиту з метою ефективного виконання адвокатом покладених на нього обов'язків, здійснення належного захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги громадянам, унормування порядку направлення та розгляду адвокатського запиту, забезпечення невідворотності покарання за порушення прав адвокатів та встановлення справедливого і достатнього рівня адміністративного стягнення, що накладається на осіб, винних у порушенні цих прав тощо.

За результатами правового аналізу у НААУ дійшли висновку, що пропонувані зміни цілком відповідають потребам адвокатури, а тому вказаний законопроект має бути прийнято за основу у першому читанні.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ СІМЕЙНОГО ПРАВА

8 червня у НААУ відбувся круглий стіл на тему: «Спори про стягнення додаткових витрат на дитину: на що звертати увагу для досягнення позитивного результату?».

Захід ініційовано Комітетом спільно з Центром «Адвокат дитини» ВША з метою обговорення широкого

спектру різноманітних питань, пов'язаних із обставинами, строками, процедурами, доказами, які торкаються саме аспекту додаткового утримання батьками своїх дітей додатково до аліментних зобов'язань.

Трансляція круглого столу доступна за посиланням: URL: surl.li/hutrg.

1 червня Головою Комітету призначено адвоката Ларису Гретченко.

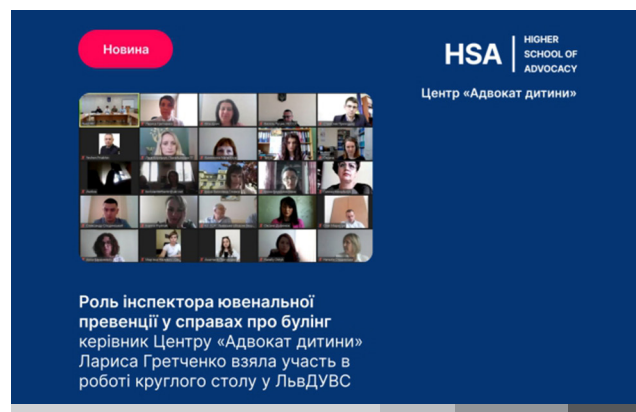

Лариса Гретченко здійснює адвокатську діяльність з 2013 року. Є медіатором, керівником Центру «Адвокат дитини» Вищої школи адвокатури. До призначення обіймала посаду заступника голови Комітету з сімейного права.

Нагадаємо, раніше Комітет з сімейного права очолювала адвокат Ганна Гаро.

2 червня у Львівському державному університеті внутрішніх справ відбувся круглий стіл на тему: «Правові засоби захисту прав і свобод дитини в Україні».

Учасники заходу обговорили міжнародні стандарти забезпечення найкращих інтересів дитини, виклики

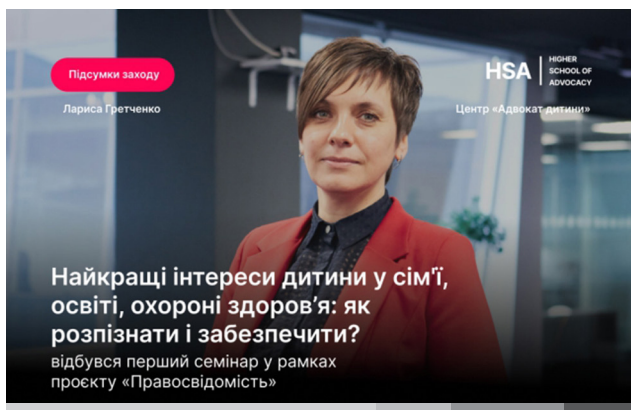

воєнного стану та проблемні аспекти захисту прав дітей від насильства й жорстокого поводження, організації безпечного освітнього середовища, особливості кримінального провадження щодо неповнолітніх, та низку інших.

Доповідь на тему «Безпечне освітнє середовище: роль інспектора ювенальної превенції через призму національної практики у справах про булінг» представила під час заходу керівник Центру «Адвокат дитини» та Голова Комітету **Лариса Гретченко**.

Посилання на публікацію: URL: surl.li/hydw.

1 червня відбувся перший семінар у рамках правопросвітницького проєкту «Правосвідомість». Голова Комітету, керівник Центру «Адвокат дитини» **Лариса Гретченко** сфокусувала увагу на необхідності дотримання принципу найкращих інтересах дитини у сім'ї, освіті та охороні здоров'я. Лектор детально розповіла про концепцію забезпечення «найкращих інтересів дитини» за міжнародним правом та національним законодавством, розглянула найкращі інтереси дитини як елемент системи правосуддя, дружнього до дитини.

В огляді судової практики на прикладі конкретних судових проваджень Лариса Гретченко проаналізувала застосування судами принципу забезпечення найкращих інтересів дитини.

Трансляція семінару доступна за посиланням: URL: cutt.ly/ewwgP4c1.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ АДВОКАТСЬКОЇ ПРАКТИКИ

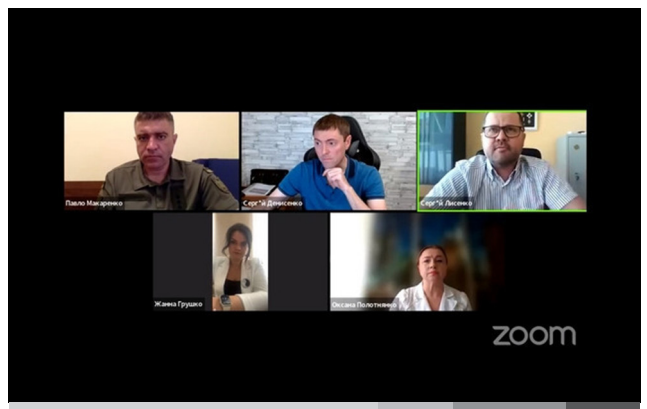
22 травня відбувся вебінар на тему «Допоміжні онлайн сервіси для адвокатів. Використання месенджерів та мобільних застосунків у роботі».

Лектором виступила експертка Комітету Тетяна Богданевич. За її словами, епоха цифровізації проникає в усі сфери життя, включаючи правову галузь. Адвокати впроваджують нові технології та користуються онлайн сервісами для оптимізації своєї роботи. Завдяки цим інструментам, юристи можуть виконувати свої обов'язки швидко, зручно та ефективно.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

7 червня за ініціатииви Комітету відбувся круглий стіл на тему «Захист інформації в інформаційних системах у воєнний час». Проведення заходу було обумовлено тим, що під час воєнного стану у законодавство України щодо обробки персональних даних та втручання в приватне життя внесено чимало змін, які ускладнили роботу адвокатів. Водночас повноваження прокурорів та слідчих, зокрема щодо доступу до даних під час обшуків, — значно розширились.

«Повноваження прокурорів та слідчих щодо доступу до даних під час обшуків були значно розширені. Відтепер вони матимуть право шукати, виявляти

та копіювати дані, що зберігаються на електронних пристроях, навіть якщо надання доступу до таких даних не було визначено ухвалою суду. Це дозволено у випадках, коли в прокурора/слідчого є достатні підстави вважати, що ці дані мають значення для кримінального провадження», — застеріг адвокат **Павло Макаренко**.

Порадами щодо кібербезпеки та порядку реагування на кібератаки поділилася член Комітету НААУ з питань захисту прав людини **Оксана Полотнянко**. Свою увагу вона акцентувала на урядовій команді реагування на комп'ютерні надзвичайні події України, яка функціонує в складі Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України.

Також учасники круглого столу проаналізували інформаційну війну в умовах повномасштабного вторгнення росії на територію України та загрози для громадян при наданні персональних даних на тимчасово окупованих територіях.

Посилання на публікацію: URL: surl.li/ifaaur.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ ПРАВ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Цього року Комітет разом з Правозахисною спілкою інвалідів започаткували програму «Подаруй життя Захиснику».

14 червня з нагоди Всесвітнього дня донора крові Комітетом була організована акція збору крові для потреб ЗСУ. Адвокати та всі небайдужі громадяни мали змогу долучитися до збору крові для наших захисників і захисниць, що боронять Україну.

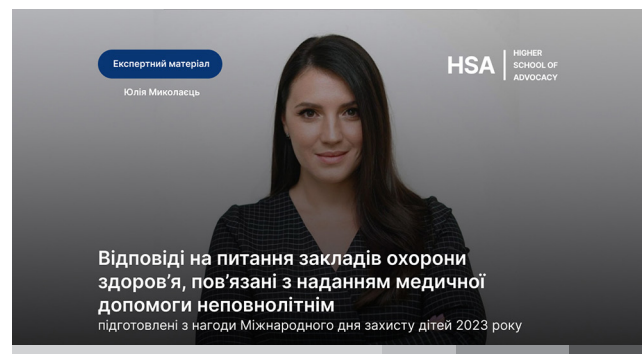
КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ МЕДИЧНОГО І ФАРМАЦЕВТИЧНОГО ПРАВА ТА БІОЕТИКИ

1 — 2 червня Комітет спільно з Навчально-науковим інститутом права Державного податкового університету провели Школу медичного права.

Участь у заході взяли члени Комітету, зокрема: Голова Комітету **Ірина Сенюта** виступила з темою «*Медичне право як правничий «радник» юриста*», заступник Голови Комітету **Вікторія Валах** виступила з темою «*Представництво та захист прав дитини у медичних правовідносинах*», члени Ради Комітету **Юлія Миколаєць**, яка презентувала тему «*Лікарська таємниця: особливості щодо дітей*», **Юлія Савелова** виступила з темою «*Захист прав дитини до та під час її народження*», **Богдан Волчко** виступив з темою «*Особливості захисту прав дітей, хворих на орфанні захворювання*», **Зінаїда Чуприна**, яка висвітлила доповідь на тему «*Кримінальна відповідальність лікарів*».

1 червня Юлія Миколаєць підготувала відповіді на питання закладів охорони здоров'я, пов'язані з наданням медичної допомоги дітям в рамках відзначення Міжнародного дня захисту дітей — 2023, які були розміщені на сайті ВША НААУ.

Перегляд за посиланням: URL: tinyurl.com/4beru2fw.

АКТИВНОСТІ ЧЛЕНІВ КОМІТЕТУ В ПЕРІОД 20.05.2023 — 20.06.2023

23 травня Зінаїда Чуприна провела вебінар для Ради адвокатів Донецької області на тему «*Патологоанатомічний розтин. Тонкощі та нюанси*».

30 травня Ірина Сенюта брала участь у конференції «Сучасна морфологія: виклики та сучасність» та виступила з доповіддю на тему «Прижиттєві та помертні патологоанатомічні дослідження: баланс прав пацієнтів та обов'язків медиків».

2 червня Ірина Сенюта та Христина Терешко, заступник Голови Комітету, брали участь у Prime Pediatrics 2023. **Ірина Сенюта** модерувала секцію медичного права та виступила з доповіддю на тему «Правова педіатрія: актуальні питання». **Христина Терешко** виступила з темою «Трудові права медичних працівників під час воєнного стану».

13 червня Ірина Сенюта та Христина Терешко брали участь у міжнародному семінарі «Академічна співпраця з Україною незважаючи на війну», який проходив в м. Кракові (Республіка Польща). **Ірина Сенюта** виступила на заході з темою «Правові аспекти гарантій надання медичної допомоги в Україні громадянам Польщі».

16 червня Ірина Сенюта брала участь у міжнародній конференції на тему «Альтернативне розв'язання конфліктів і специфіка медичної медіації та виступила з доповіддю «Медіація в медичних справах: досвід України».

ПІДГОТОВКА ТЕМАТИЧНИХ СТАТЕЙ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

1. **Сенюта І. Я.** Особливості чутливої обробки адвокатом персональних даних клієнтів. Матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції «Глобалізація українського законодавства як результат війни росії проти України», 2023.

2. **Сенюта І. Я.** Право на використання незареєстрованих лікарських засобів в Україні при наданні медичної допомоги: to be or not to be безпеці пацієнта. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 2023.

3. **Сенюта І. Я.** Новельний регламент контролю якості медичної допомоги: чи працює принцип «не нашкодь» при нормопроєктуванні? Медичне право України: сучасні досягнення та перспективи розвитку. Збірник наукових статей Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 10-річчю з дня створення першої в Україні кафедри медичного права. Упоряд. д. ю. н., проф. **І. Я. Сенюта**, к. ю. н., доц.

Х. Я. Терешко. Львів. Видавництво ЛОБФ «Медицина і право». 2023. 192 с.

4. **Терешко Х. Я.** Медична таємниця крізь призму новельної судової практики. Медичне право України: сучасні досягнення та перспективи розвитку. Збірник наукових статей Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 10-річчю з дня створення першої в Україні кафедри медичного права. Упоряд. д. ю. н., проф. **І. Я. Сенюта**, к. ю. н., доц. **Х. Я. Терешко.** Львів. Видавництво ЛОБФ «Медицина і право». 2023. 192 с.

5. **Миколаєць Ю. М.** Чи має право пацієнт фотографувати свою медичну карту. Спеціалізований щомісячний журнал. Управління закладом охорони здоров'я. № 6 (198) червень 2023. С. 13 — 17.

6. **Миколаєць Ю. М.** підготувала коментар електронному виданню «Апостроф» до публікації «У вас кома не там стоїть, переписуйте»: як знущалися з поранених військових і що зміниться з 30 травня». *Перегляд за посиланням: URL: tinyurl.com/3ssjvsmh.*

7. **Миколаєць Ю. В.** підготувала коментар електронному виданню «Апостроф» до публікації «А хіба це ділиться: як суддя перетворив частини тіла на майно». *Перегляд за посиланням: URL: tinyurl.com/24uxh9h.*

8. **Миколаєць Ю. В.** підготувала коментар електронному виданню «Апостроф» до публікації «Схеми у Helsi: як в Україні лікарі надають фейкові послуги». *Перегляд за посиланням: URL: tinyurl.com/2xcdpvrpt.*

9. **Миколаєць Ю.** Чи правомірно виплачувати щомісячну матеріальну допомогу на оренду житла працівникам евакуйованого КНП. *Перегляд за посиланням: URL: tinyurl.com/mr35e4ft.*

У червні Комітетом було підготовлено методичні рекомендації для адвокатів щодо підготовки адвокатського запиту. У методичних рекомендаціях надані

поради, які варто враховувати при написанні адвокатського запиту та формуванні додатків до нього.

Авторами видання виступили д. ю. н., професор, голова Комітету **Ірина Сенюта** та к. ю. н., доцент, заступник голови комітету **Христина Терешко**.

У рекомендаціях увагу приділено вимогам до змісту адвокатських запитів, оформленню додатків (свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, ордеру або доручення органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги). Окремо розглядаються аспекти отримання конфіденційної та публічної інформації. Видання супроводжується практичними прикладами, які допоможуть оптимізувати роботу з написання запитів.

Крім цього, для зручності читачів сформовано додатки, що містять тексти рішень РАУ, а також QR-коди до рішень РАУ, судових рішень, рішень кваліфікаційно-дисциплінарних органів.

Методичні рекомендації також можуть бути корисними для широкого кола професійних спільнот, юридичних осіб публічного і приватного права.

Методичні рекомендації: URL: tinyurl.com/usc6bwar2.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ З КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА І ПРОЦЕСУ

У червні Комітет проаналізував проєкт Закону України від 17.04.2023 № 9211 «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо уточнення окремих положень з метою забезпечення захисту прав учасників кримінального провадження» та підготував відповідні зауваження і пропозиції.

В цілому у НААУ позитивно оцінили проєкт. Адже запропоновані зміни дають змогу більш ефективно захищати права власників майна у кримінальному провадженні, у першу чергу бізнесу. Крім цього, документ встановлює додаткові гарантії прав адвоката під час проведення обшуку, що частково нейтралізує «обвинувальний ухил» стадії досудового розслідування. Тож такі зміни, за висновком Комітету, заслуговують на підтримку.

Водночас окремі положення законопроєкту потребують уточнення. Так, право фіксувати проведення обшуку за допомогою відеозапису має бути надане не лише стороні захисту та її представникам, але

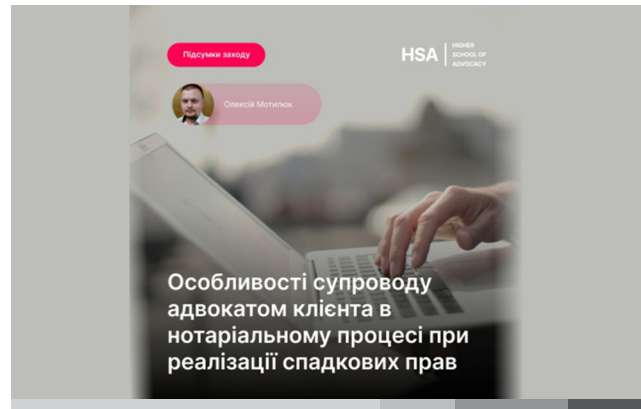
й адвокатам усіх осіб, присутніх на слідчій дії (наприклад, найманих працівників під час обшуку на підприємстві).

Також рекомендується визначати набуття власником майна статусу третьої особи у кримінальному провадженні моментом вилучення майна під час обшуку чи огляду. Зі свого боку припинення такого правового статусу третьої особи не повинно позбавляти її права на оскарження щодо обставин зберігання вилученого майна та/або відшкодування завданої таким зберіганням шкоди.

Посилання на публікацію: URL: surl.li/ifaxu.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

9 червня **Олексій Мотилук**, адвокат, медіатор, член Ради Комітету, керівник Секції зі спадкового права, провів у ВША НААУ захід з підвищення кваліфікації адвокатів на тему: «Супровід адвокатом клієнта в нотаріальному процесі при реалізації спадкових прав».

Олексій Мотилук зауважив, що при виборі місця заведення спадкової справи доцільно зважити на те, що в умовах воєнного або надзвичайного стану спадкова справа заводиться за зверненням заявника будь-яким нотаріусом України, незалежно від місця відкриття спадщини (абзац другий п.п. 2.1 п. 2 глави 10 розділу II Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України в його сучасній редакції).

Важливим питанням є питання підтвердження повноважень адвоката у нотаріальному процесі. Повноваження адвоката здебільшого підтверджуються нотаріально посвідченою довіреністю. Проте договір про надання правової допомоги та ордер можуть бути також достатніми, зокрема у випадку використання такого інструменту, як адвокатський запит.

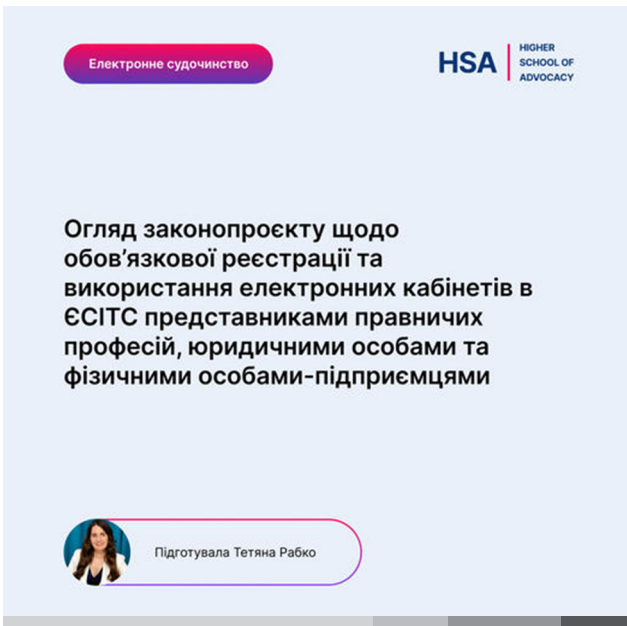

Наголошено також на ролі спілкування адвоката з іншими спадкоємцями та зацікавленими особами.
Перегляд заходу за посиланням: URL: surl.li/huyly.

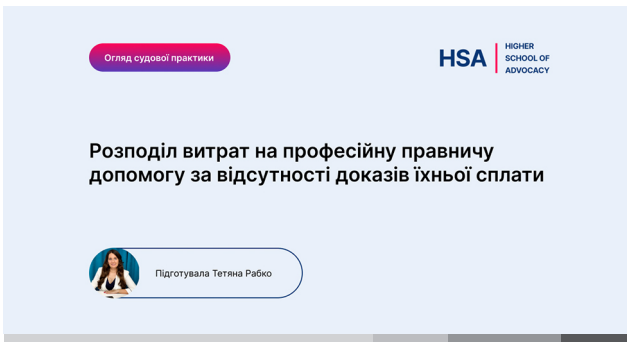
КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ЕЛЕКТРОННОГО СУДОЧИНСТВА ТА КІБЕРБЕЗПЕКИ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

20 червня членкиня Ради Комітету **Тетяна Рабко** провела майстер-клас на тему «Діджиталізація судової системи України» для студентів Національного авіаційного університету.

На ресурсах ВША НААУ було опубліковано тематичні роботи **Тетяни Рабко**:

— Огляд законопроекту № 7574-д щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в ЄСІТС представниками правничих професій, юридичними особами та фізичними особами — підприємцями: URL: surl.li/igcit;

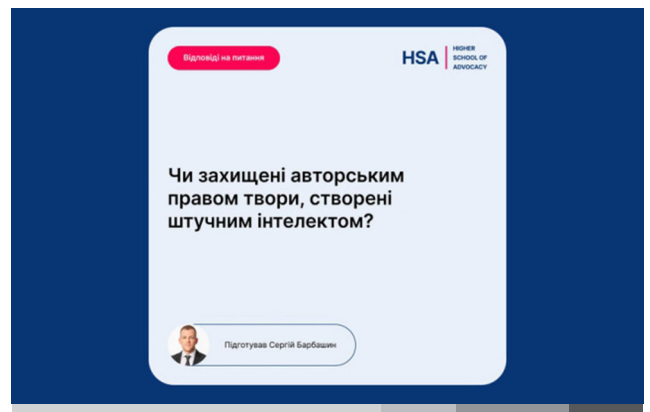

— Огляд судової практики. Розподіл витрат на професійну правничу допомогу за відсутності доказів їхньої сплати: URL: surl.li/ibxkw.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

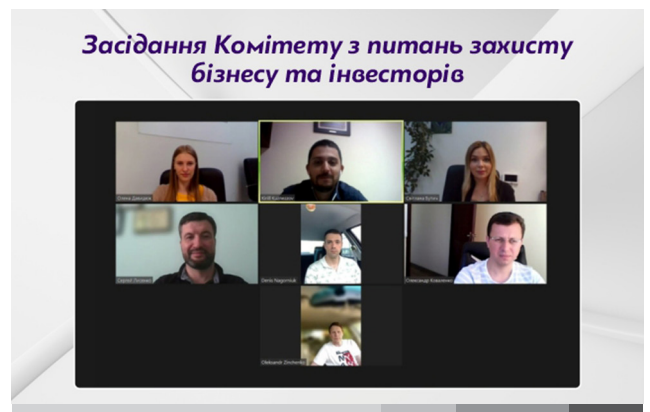
13 червня на ресурсах ВША НААУ у рубриці Запитання — відповіді було опубліковано статтю заступника Голови Комітету **Сергія Барбашина** щодо захищеності авторським правом творів, створених штучним інтелектом: твори створені (згенеровані) ШІ-інтелектом, не охороняються авторським правом в Україні, оскільки відповідно до Закону України «Про авторське право і суміжні права» автором твору може бути лише фізична особа, яка своєю творчою діяльністю створила твір.

Перегляд публікації: URL: tinyurl.com/397xudem.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ БІЗНЕСУ ТА ІНВЕТОРІВ

1 червня відбулось засідання Комітету, на якому було ухвалено рішення запросити суддів і прокурорів до обговорення проблем захисту бізнесу.

На заході були розглянуті наступні теми:

1) напрацювання тактик і планів захисту бізнесу у спорах з податковими органами щодо блокування податкових накладних, а також застосування статусу ризиковості;

2) супроводження іноземних інвестицій, захист у фактових кримінальних справах за ст. 190 (Шахрайство), 191 (Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем) Кримінального кодексу;

3) порядок звільнення директора ТОВ із займаної посади: правове регулювання та можливі ризики;

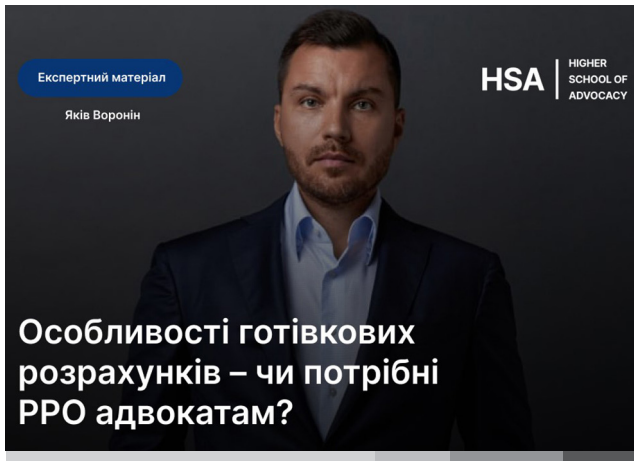
4) практика розгляду судових спорів за позовами прокурорів про усунення перешкод у користуванні земельними ділянками.

За підсумками заходів, координатор Комітетів НААУ **Світлана Бутич** запропонувала підготувати методичні рекомендації.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ МИТНОГО ТА ПОДАТКОВОГО ПРАВА

Публікації членів Ради Комітету:

— **Яків Воронін** «Особливості готівкових розрахунків — чи потрібні РРО адвокатам?»: [URL: surl.li/hvbd/](https://surl.li/hvbd/);

— **Сергій Педак** «Огляд законопроекту № 9237 про внесення змін до Податкового кодексу щодо підтримки волонтерської діяльності»: [URL: surl.li/ifyrh/](https://surl.li/ifyrh/);

— **Дмитро Юровський** «Огляд подій та проєктів нормативно-правових актів з питань оподаткування за квітень — травень 2023 р.»: [URL: surl.li/ifyrw/](https://surl.li/ifyrw/);

— **Артем Ткаченко** «Огляд особливостей першого подання звіту про контрольовані іноземні компанії»: [URL: surl.li/ifysf/](https://surl.li/ifysf/).

19 червня член Ради Комітету **Сергій Педак** взяв участь у засіданні робочої групи Комітету ВРУ з питань фінансів, податкової та митної політики щодо проєкту Закону про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану, реєстр. № 8401 від 31.01.2023.

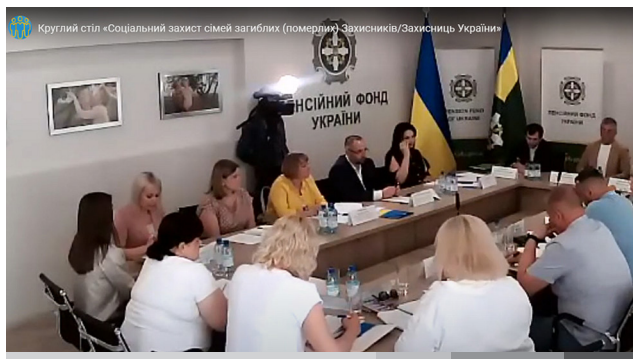
У червні Комітет здійснив правовий аналіз проєкту Закону про внесення змін до ст. 5 Закону України «Про судовий збір» щодо сплати судового збору у справах про нарахування та сплату митних платежів (реєстр. № 9359 від 06.06.2023). За результатами опрацювання НААУ дійшла висновку, що пропонувані зміни

не враховують інтереси громадян і бізнесу, яким може бути заподіяна шкода внаслідок можливого збільшення кількісних показників щодо неправомірних дій з боку Державної митної служби України та її територіальних органів. Прийняття проєкту закону стимулюватиме митні органи до подання більшої кількості позовних заяв до суду, що може призвести до колапсування вже наявної ситуації з перевантаженням судів. Крім того, здійснений аналіз показує, що автори законопроєкту не врахували наслідки його прийняття для системи правосуддя загалом, адже не навели приблизних розрахунків, які б мали свідчити на користь держави та доцільність для суспільства прийняття законопроєкту. З огляду на це НААУ направила лист до Комітету ВРУ з питань фінансів, податкової та митної політики, зазначивши про недоцільність ухвалення таких змін.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ВІЙСЬКОВОГО ПРАВА

19 червня Голова Комітету **Марія Островська** взяла участь у круглому столі на тему «Соціальний захист сімей загиблих (померлих) Захисників/Захисниць України». Захід було організовано Комітетом ВРУ з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів.

У засіданні також брали участь народні депутати України, представники центральних органів виконавчої влади, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, громадських організацій та засобів масової інформації.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

У травні РАУ провела чергове засідання у місті Ужгороді. Одним із тематичних блоків цього засідання стало обговорення питання захисту незалежності адвокатів.

«Ми маємо захистити незалежність адвокатів, які надають безоплатну вторинну допомогу, від втручання держави в інститут оцінювання якості, повноти та своєчасності надання БПД» — таку думку висловила Голова НААУ, РАУ **Лідія Ізвітова** під час засідання.

Під час засідання РАУ розглядали напрацювання робочої групи стосовно внесення змін до Положення про комісію з оцінювання якості, повноти та своєчасності надання адвокатами БПД, які презентувала Голова Комітету **Оксана Каденко**.

За підсумками обговорення питання члени РАУ вирішили доопрацювати пропозиції до Положення.

Матеріал опубліковано у виданні «Закон і Бізнес» та на сайті НААУ за посиланнями: URL: is.gd/jagYFB, URL: is.gd/NBCzcv.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ АЛЬТЕРНАТИВНОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРІВ

25 травня представники Комітету взяли участь у вебінарі на тему «Справи в ЄСПЛ у зв'язку з агресією Росії проти України», який проводили Українська Арбітражна Асоціація спільно з ICC Ukraine. Спікером вебінару стала Маргарита Сокоренко, Уповноважена у справах ЄСПЛ.

Укрainian Arbitration Association | ICC Ukraine | НАЦІОНАЛЬНА АСОЦІАЦІЯ АДВОКАТІВ УКРАЇНИ

19 травня 2023
17:00 (Київ)

**ПОШУК СКАРБІВ: РОЗШУК АКТИВІВ І
ЗВЕРНЕННЯ СТЯГНЕННЯ НА НИХ У
ТРАНСКОРДОННОМУ КОНТЕКСТІ**

СПІКЕРИ | МОДЕРАТОРИ

ДМИТРО МАРЧУКОВ | ОЛЕНА ГОЛОВЧУК | ОЛЕНА ПЕРЕПЕЛИНСЬКА | АННА ПІЯР САЖКО

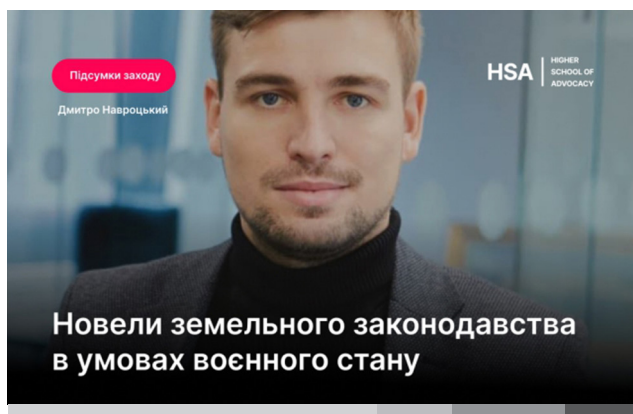

Запис вебінару можна подивитися за посиланням:
URL: is.gd/fl1df3.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ АГРАРНОГО, ЗЕМЕЛЬНОГО ТА ДОВКІЛЕВОГО ПРАВА

У червні, у Вищій школі адвокатури НААУ відбувся захід з підвищення кваліфікації адвокатів на тему: «Земельні відносини: законодавчі зміни та практика в умовах воєнного стану», де лектором виступив **Дмитро Навроцький** — адвокат, член Комітету та член Центру земельного права США.

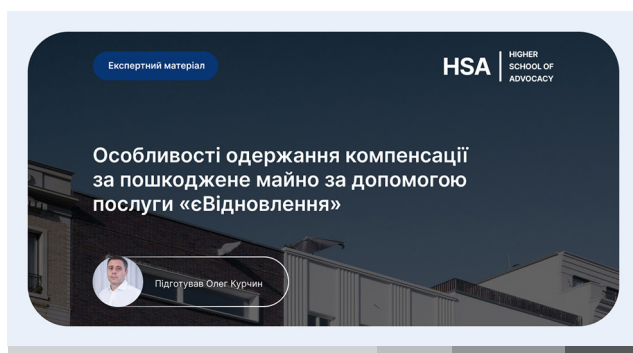
Перегляд за посиланням: URL: tinyurl.com/333bs9r8.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ БУДІВЕЛЬНОГО ПРАВА

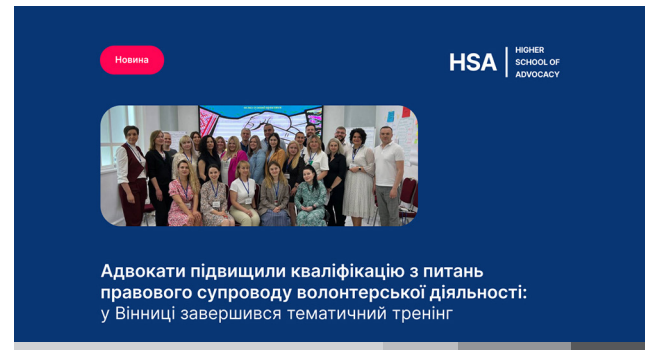
20 червня на ресурсах США НААУ було опубліковано статтю заступника Голови комітету **Олега Курчина** про особливості звернення за одержання компенсації за пошкоджене майно через всім відомий мобільний застосунок «Дія» з використанням електронної публічної послуги «єВідновлення».

Посилання на статтю: URL: is.gd/sure43.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ВЗАЄМОДІЇ З ГРОМАДЯНСЬКИМ СУСПІЛЬСТВОМ

16 — 17 червня у Вінниці за ініціативи Комітету та у співпраці з США НААУ та Благодійною організацією «Всеукраїнська коаліція з надання правової допомоги» відбувся тренінг «Правовий супровід волонтерської діяльності». До участі долучилися адвокати з Київщини, Сумщини, Рівненщини, Херсонщини, Хмельниччини, Дніпропетровщини та інших регіонів України.

Мета заходу — підвищити професійну кваліфікацію адвокатів у питаннях правового супроводу волонтерської діяльності та здійснити обмін досвідом роботи з волонтерськими ініціативами.

Як зазначила тренер заходу, адвокат **Жанна Грушко**, приводом для його проведення стали численні запити адвокатів щодо розмежування таких понять, як «благодійна допомога», «волонтерська допомога», «гуманітарна допомога»; доцільності реєстрації благодійної організації або громадської організації; алгоритму реєстрації таких неприбуткових організацій; підтвердження статусу волонтера — фізичної особи; договірної діяльності у волонтерській сфері; документування, бухгалтерської звітності та нюансів оподаткування волонтерської (гуманітарної) допомоги; правил перетинання кордону гуманітарним вантажем, в тому числі транспортними засобами; соціальних гарантій волонтерів; відповідальності за незаконне здійснення волонтерської допомоги тощо.

Голова Комітету **Віталій Місяць** відзначив необхідність знань особливостей правового статусу волонтерів, благодійних фондів, громадських організацій, характерних відмінностей правових статусів, порядку їх реєстрації, провадження й обліку діяльності, оподаткування та звітності.

Детальніше про тренінг: URL: surl.com, URL: is.gd/hNdZLK.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ТРАНСПОРТНОГО ПРАВА

У червні членами Ради Комітету було напрацьовано правову позицію щодо необхідності створення дієвих інструментів державного контролю за ринком автомобільних пасажирських перевезень в Україні. З цього приводу НААУ було направлено лист до Комітету ВРУ з питань транспорту та інфраструктури з пропозицією внести на розгляд ВРУ законопроект щодо внесення змін до деяких законів України у сфері автомобільного пасажирського транспорту.

Документом пропонується ввести ринкові правила надання послуг, установити елементи механізму державного контролю, а також передбачається адміністративна та господарська відповідальність за порушення у цій сфері.

Зокрема, відповідні зміни передбачатимуть запровадження контрольної закупівлі послуг (відповідну процедуру згодом має визначити Кабмін у формі Порядку), уточнення вимог до автостанцій та зупинок таксі, в тому числі послуг, що надаються автостанціями, коригування відносин автомобільного перевізника із власниками автостанцій.

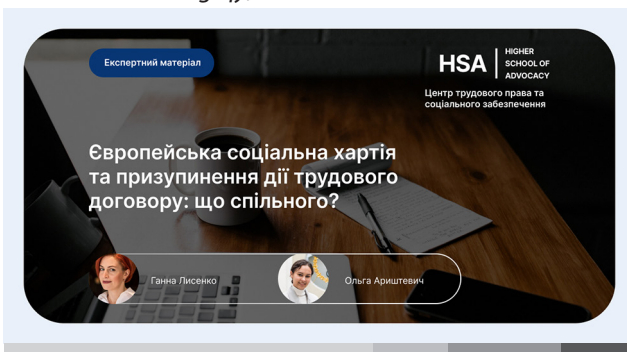
НААУ пропонує заборонити надання власниками автостанцій будь-яких послуг автостанції особам, що не зареєстровані як суб'єкти господарювання, чи особам, у яких відсутні передбачені законом ліцензії та/чи документи дозвільного характеру на право здійснення перевезень пасажирів автомобільним транспортом.

Перегляд публікації: [URL: is.gd/gRofu6](https://is.gd/gRofu6).

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ТРУДОВОГО ПРАВА

Публікації членів Ради Комітету:

— **Ганна Лисенко** «Європейська соціальна хартія та призупинення дії трудового договору: що спільного?»: [URL: surl.li/hgtqy](https://surl.li/hgtqy);

— **Вікторія Поліщук** «Трудові права українців на Кіпрі»: [URL: surl.li/hguam](https://surl.li/hguam); «Як протидіяти мобінгу на роботі?»: [URL: surl.li/ifzni](https://surl.li/ifzni); «5 помилок під час встановлення факту мобінгу (цькування)»: [URL: surl.li/hvbcx](https://surl.li/hvbcx);

— **Наталія Кайда** «Як обраховується зарплата за час затримки виконання рішення суду»: [URL: surl.li/ifzmj](https://surl.li/ifzmj);

— **Анастасія Клян** «Відтепер Держпраці може скасовувати накази про призупинення дії трудових договорів: адвокат Клян»: [URL: surl.li/ifzuv](https://surl.li/ifzuv).

Вебінари:

1 червня Голова Комітету **Вікторія Поліщук** разом з Керівником Секретаріату ВКДКА **Віктором Вовнюком** провели вебінар на тему «Право адвоката на відпустку: про гарантії та дисциплінарну практику». Детальніше про вебінар: [URL: surl.li/lfzrc](https://surl.li/lfzrc).

HSA | HIGHER SCHOOL OF ADVOCACY

**ПРАВО АДВОКАТА НА ВІДПУСКУ:
ЗАКОНОДАВЧІ ГАРАНТІЇ, СУДОВА
ТА ДИСЦИПЛІНАРНА
ПРАКТИКА**

ПОЛІЩУК ВІКТОРІЯ, ВОВНЮК ВІКТОР

МОЛОДІЖНИЙ КОМІТЕТ НААУ — «UNBA NEXTGEN»

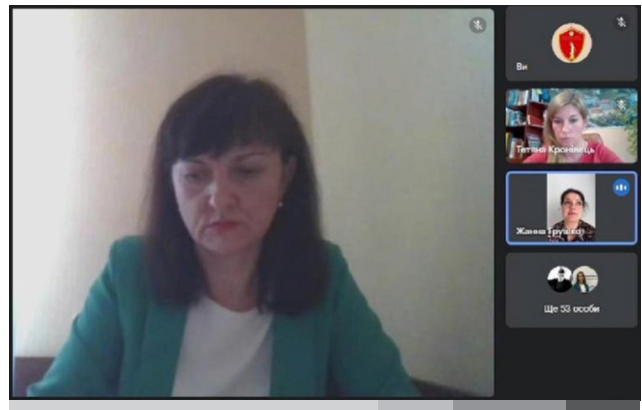
16 — 17 червня Заступниця Голови Молодіжного Комітету — **Жанна Грушко** та член Комітету — **Максим Менчук** виступили тренерами Всеукраїнського тренінгу у м. Вінниця на тему «Юридичний супровід волонтерської діяльності». У заході взяли участь

25 адвокатів з Дніпра, Одеси, Сум, Києва, Житомира, Рівного, Тернополя, Хмельницького, Вінниці та інших регіонів України.

Перегляд публікації: URL: tinyurl.com/2ypvffc3.

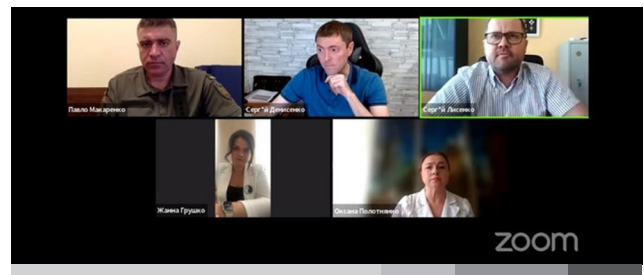
25 травня заступниця голови Молодіжного комітету НААУ «UNBA NextGen» **Жанна Грушко** взяла участь у круглому столі «Захист прав дитини: український і європейський досвід», присвяченому Міжнародному дню захисту дітей.

Доповідь адвокатки була присвячена пріоритету інтересів дитини у справах про позбавлення батьківських прав: тенденції воєнного стану. Доповідка наголосила на підвищеній увазі судів до думки дітей у такій категорії справи: «Така тенденція є цілком обґрунтованою. Адже трапляються випадки змови між батьками з метою звільнення тата від мобілізації чи перетину кордону. Однак це може мати вкрай негативні правові наслідки для дитини».

Перегляд публікації: URL: tinyurl.com/3ssxwhh3.

7 червня заступниця голови Молодіжного комітету НААУ «UNBA NextGen» **Жанна Грушко** взяла участь у круглому столі «Захист інформації в інформаційних системах у військовий час». Захід був організований Комітетом НААУ з питань захисту прав людини.

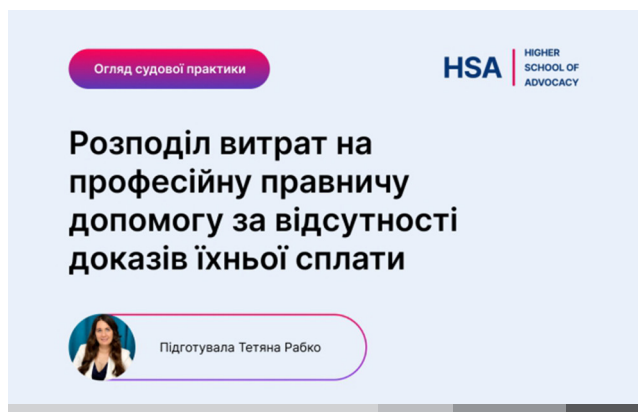

Доповідачка окреслила актуальні проблеми забезпечення права на нерозголошення персональних даних військовозобов'язаних осіб та військовослужбовців під час воєнного стану.

Перегляд публікації за посиланням: URL: tinyurl.com/d8jtxb6w.

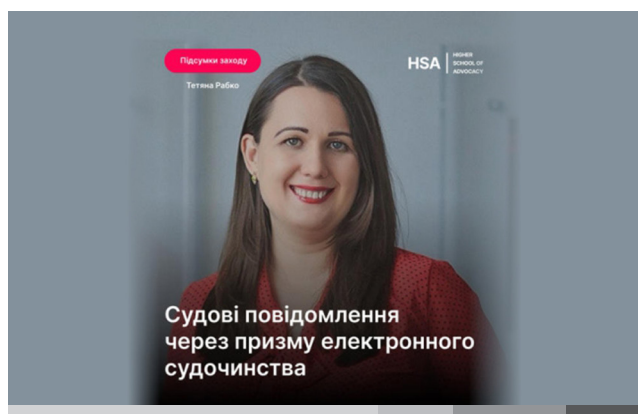
7 червня Регіональний представник UNBA NextGen у Донецькій області **Тетяна Рабко** підготувала огляд судової практики — «Розподіл витрат на професійну правничу допомогу за відсутності доказів їхньої сплати».

Перегляд публікації за посиланням: URL: tinyurl.com/2hhs3d9r.

24 травня адвокат, регіональний представник молодіжного комітету НААУ — UNBA NextGen у Донецькій області **Тетяна Рабко** провела у ВША НААУ захід з підвищення кваліфікації адвокатів на тему «Судові повідомлення через призму електронного судочинства. Огляд судової практики».

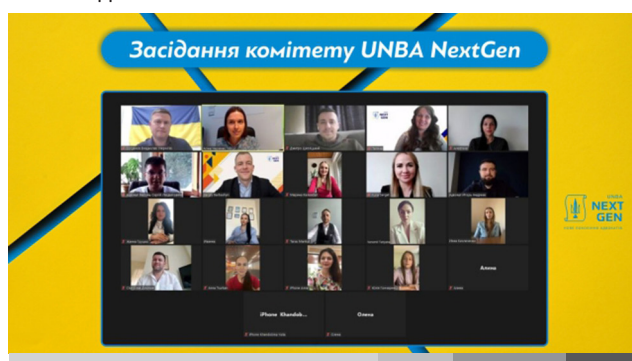
Перегляд заходу за посиланням: URL: cutt.ly/UwqHtCZn.

29 травня на ресурсах ВША НААУ у рубриці Запитання — відповіді було опубліковано статтю заступника Голови Комітету Сергія Барбашина щодо неоригінальних об'єктів, згенерованих комп'ютерною програмою, та які права мають суб'єкти.

Перегляд публікації за посиланням: URL: tinyurl.com/3wz7uh7a.

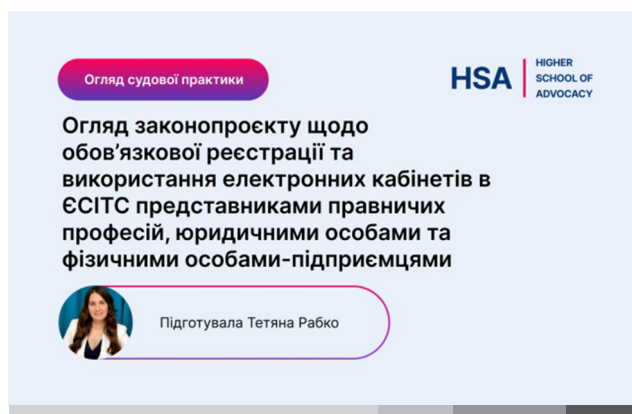
30 травня відбулося засідання молодіжного комітету — **UNBA NextGen** за участю Ради Комітету та регіональних представників. На зустрічі обговорювали підсумки діяльності Комітету за **2023** рік та плани роботи надалі.

Заступниці Голови Комітету **Жанна Грушко** та **Юлія Сергет** презентували звіт про напрями діяльності Комітету.

Тетяна Рабко адвокат, регіональна представниця UNBA NextGen у Донецькій області, провела огляд законопроекту щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в ЄСІТС представниками правничих професій, юридичними особами та фізичними особами — підприємцями.

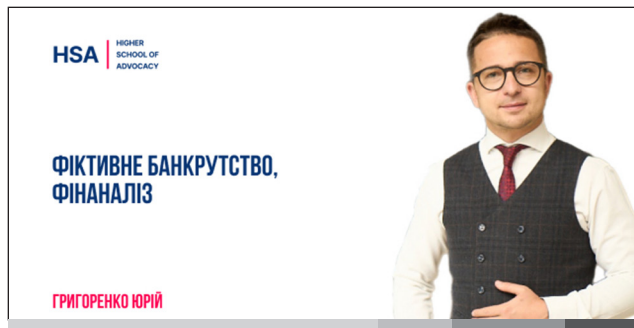
Перегляд публікації: URL: tinyurl.com.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ БАНКРУТСТВА

20 червня член Ради Комітету **Юрій Григоренко** провів вебінар на тему «Фіктивне банкрутство, фінаналіз». Під час вебінару було розглянуто такі питання:

1. Виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства.
2. Фіктивне банкрутство.
3. Доведення до банкрутства.
4. Приховування банкрутства.
5. Поточна неплатоспроможність.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ВИБОРЧОГО ПРАВА

20 червня члени Ради Комітету взяли участь у круглому столі на тему: «Забезпечення політичних прав громадян за кордоном та безпекові виклики для участі у політичному житті в повоєнний період». Захід був організований Комітетом ВРУ з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування.

Під час круглого столу учасники обговорили безпекові виклики для участі громадян у політичному житті повоєнного періоду та забезпечення політичних прав громадян, які перебувають за кордоном, насамперед можливості реалізації їхнього права голосу. Зокрема, йшлося про критерії оцінки безпекової ситуації стосовно можливості чи неможливості проведення голосування в окремих територіальних громадах.

СПІВПРАЦЯ КОМІТЕТІВ

Молодіжний Комітет НААУ — UNBA NextGen та Комітет НААУ з питань гендерної політики продовжують публікувати статті в рубриці «Власний досвід у професії».

Суть публікацій полягає у розкритті адвокатами, членами Рад комітетів інформації про мотиви обрання професії юриста чи розповідь про наставника, що допоміг інтегруватися у професію; опис першого досвіду участі у судовому засіданні; опис справи, що запам'яталася із власної практики, та життєве кредо.

1 червня про власний досвід у професії розповіла **Аліна Єремєєва** — адвокат, регіональний представник молодіжного комітету НААУ — UNBA NextGen в Миколаївській області.

Головна цитата: «Не зупиняйся і ти подолаєш будь-що на своєму шляху, досягнеш успіху там, де ти бажаєш».

Перегляд статті: [URL:bit.ly/43jvs0J](https://bit.ly/43jvs0J).

У червні комітети НААУ з питань захисту бізнесу та інвесторів та з питань господарського права та процесу здійснили правовий аналіз проєкту постанови Кабміну «Про внесення змін до Порядку функціонування електронної системи закупівель та проведення авторизації електронних майданчиків». Відповідним проєктом планується розв'язати низку проблем, що виникли під час реалізації Порядку. Зокрема, пропонується вирішити питання належного функціонування електронної системи закупівель, забезпечити комплексний захист інформації та підвищити рівень злагодженості співпраці між суб'єктами. За результатами опрацювання, НААУ дійшла висновку, що пропонувані зміни у функціонуванні електронної системи закупівель не здатні вирішити основних проблем, пов'язаних з корупційними ризиками.

РОЗГЛЯД АДМІНІСТРАТИВНИХ СПРАВ В ПОРЯДКУ СПРОЩЕНОГО ПОЗОВНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Ольга Соловійова, адвокат, доцентка кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доцентка, к. ю. н.

Одним із нововведень Кодексу адміністративного судочинства України¹ в редакції 2017 року стало закріплення можливості розгляду адміністративним судом справ в порядку спрощеного позовного провадження. Відповідно до ч. 1 ст. 262 КАС розгляд справи в порядку спрощеного позовного провадження здійснюється судом за правилами, встановленими КАС для розгляду справи в загальному позовному провадженні, з особливостями, визначеними главою 10 КАС.

Таким чином, законодавець визнає спрощене позовне провадження похідним від загального позовного провадження, але з притаманними йому процесуальними особливостями. Такі процесуальні особливості обумовлюють переваги спрощеного позовного провадження для вирішення певної категорії публічно-правових спорів з метою виконання завдань адміністративного судочинства.

УМОВИ РОЗГЛЯДУ СПРАВИ В ПОРЯДКУ СПРОЩЕНОГО ПОЗОВНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Характеристику розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження слід розпочати з цільового призначення такого провадження. Відповідно до ч. 2 ст. 12 КАС спрощене позовне провадження призначене для розгляду справ незначної складності та інших справ, для яких пріоритетним є швидке вирішення справи.

Справами незначної складності або малозначними визнаються адміністративні справи, у якій характер спірних правовідносин, предмет доказування та склад учасників тощо не вимагають проведення підготовчого провадження та (або) судового засідання для повного та всебічного встановлення її обставин. У спрощеному позовному провадженні може бути розглянута і будь-яка інша справа, пріоритетним для якої є швидкий розгляд, за винятком тих категорій справ, які мають бути розглянуті тільки за прави-

лами загального позовного провадження. При цьому навіть за відсутності певних процесуальних етапів у спрощеному позовному провадженні досягається мета адміністративного судочинства — ефективний захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень.

Таким чином, цільове призначення спрощеного позовного провадження полягає у розгляді відповідних категорій адміністративних справ, щодо яких суд визнав пріоритетним швидкий розгляд, за умови дотримання положень адміністративного процесуального законодавства та забезпечення ефективного захисту прав та інтересів приватних осіб, навіть за відсутності певних процесуальних етапів судового провадження. При цьому обрання форми судочинства обумовлюється складністю справи, яка в кожному випадку індивідуальна та визначається розсудом суду.

¹ Далі за текстом — КАС.

Процесуальне законодавство визначає умови, за наявності яких адміністративна справа може бути розглянута за правилами спрощеного позовного провадження.

1. У порядку спрощеного провадження розглядаються справи незначної складності, перелік яких наводиться в ч. 6 ст. 12 та ч. 1 ст. 263 КАС. Тобто форма судочинства чітко визначається положенням процесуального законодавства, відповідно до якого той чи інший різновид публічно-правового спору, який переданий на розгляд адміністративного суду, належить до адміністративних справ незначної складності.

Серед справ незначної складності слід виокремити **три групи**.

Перша група — це справи, які перераховані в пп. 1 — 9, п. 11 ч. 6 ст. 12 КАС, а саме:

1) прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби, окрім справ, в яких позивачами є службові особи, які у значенні Закону України «Про запобігання корупції» займають відповідальне та особливо відповідальне становище;

2) оскарження бездіяльності суб'єкта владних повноважень або розпорядника інформації щодо розгляду звернення або запиту на інформацію;

3) оскарження фізичними особами рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо обчислення, призначення, перерахунку, здійснення, надання, одержання пенсійних виплат, соціальних виплат непрацездатним громадянам, виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, виплат та пільг дітям війни, інших соціальних виплат, доплат, соціальних послуг, допомоги, захисту, пільг;

4) припинення за зверненням суб'єкта владних повноважень юридичних осіб чи підприємницької діяльності фізичних осіб — підприємців у випадках, визначених законом, чи відміни державної реєстрації припинення юридичних осіб або підприємницької діяльності фізичних осіб — підприємців;

5) оскарження фізичними особами рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо в'їзду (виїзду) на тимчасово окуповану територію;

6) оскарження рішення суб'єкта владних повноважень, на підставі якого ним може бути заявлено вимогу про стягнення грошових коштів у сумі, що не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;

7) стягнення грошових сум, що ґрунтуються на рішеннях суб'єкта владних повноважень, щодо яких завершився встановлений цим Кодексом строк оскарження;

8) типові справи;

9) оскарження нормативно-правових актів, які відтворюють зміст або прийняті на виконання нормативно-правового акта, визнаного судом протиправним і нечинним повністю або в окремій його частині;

10) перебування іноземців або осіб без громадянства на території України.

У судовій практиці інколи такі випадки називають «розгляд справ в порядку спрощеного позовного провадження за замовчуванням»². І хоча законодавець визначив, що це справи незначної складності, які за загальним правилом розглядаються у спрощеному позовному провадженні, разом із тим прямої заборони розглядати такі справи у загальному позовному провадженні немає. Слід також зважити, що у справах такої категорії, окрім спорів щодо перебування іноземців або осіб без громадянства на території України (ч. 7 ст. 260 КАС), позивач позбавляється права подати клопотання про розгляд у спрощеному позовному провадженні, а відповідач — заперечення проти такого розгляду³, а так само не передбачається можливість суду переходити зі спрощеного в загальне позовне провадження. Тобто суд при відкритті провадження у зазначених справах одразу визначається з формою провадження — спрощене позовне провадження, яка, в принципі, у подальшому не може бути змінена.

Тим не менш, на практиці навіть при віднесенні КАС публічно-правового спору до справи незначної складності суди можуть здійснювати розгляд за правилами загального позовного провадження, виходячи з конкретних обставин справи.

² Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 22.01.2021 у справі № 640/11869/20. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/94327937.

³ Ухвала Запорізького окружного адміністративного суду від 01.11.2022 у справі № 280/4852/22. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/107079327.

Приклад

В ухвалі про відкриття провадження у справі за позовом Товариства до Головного управління ДПС у Запорізькій області про визнання протиправним та скасування рішення, зобов'язання прийняти рішення, суд зазначив, що клопотання про розгляд справи за правилами спрощеного позовного провадження позивачем не подано, справа не відноситься до категорії справ, визначених ч. 4 ст. 12 КАС, є справою незначної складності, однак з урахуванням предмета спору, обсягу та характеру доказів у справі суддя вважає за необхідне призначити справу до розгляду за правилами загального позовного провадження⁴.

Отже, при вирішенні питання про форму провадження, окрім загальних критеріїв, суд обов'язково спирається на особливості конкретної справи та зважає на чинники, визначені у ч. 3 ст. 257 КАС.

Незважаючи на те, що для справ незначної складності передбачається спрощене позовне провадження, тим не менш пряма заборона розглядати справу в загальному позовному провадженні законом не встановлюється.

До другої групи належать інші справи, у яких суд дійде висновку про їх незначну складність, за винятком справ, які розглядаються за правилами загального позовного провадження. Причому виняток становлять лише шість категорій справ, які не можуть розглядатися за правилами спрощеного позовного провадження (ч. 4 ст. 12, ч. 4 ст. 257 КАС).

Виключно за правилами загального позовного провадження розглядаються справи у спорах:

- 1) щодо оскарження нормативно-правових актів, за винятком випадків, визначених цим Кодексом;
- 2) щодо оскарження рішень, дій та бездіяльності суб'єкта владних повноважень, якщо позивачем також заявлено вимоги про відшкодування шкоди, заподіяної такими рішеннями, діями чи бездіяльністю, у сумі, що перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;
- 3) про примусове відчуження земельної ділянки, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені, з мотивів суспільної необхідності;

4) щодо оскарження рішення суб'єкта владних повноважень, на підставі якого ним може бути заявлено вимогу про стягнення грошових коштів у сумі, що перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;

5) щодо оскарження рішень Національної комісії з реабілітації у правовідносинах, що виникли на підставі Закону України «Про реабілітацію жертв репресій комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років»;

б) щодо оскарження індивідуальних актів Національного банку України, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, Міністерства фінансів України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, рішень Кабінету Міністрів України, визначених ч. 1 ст. 266-1 КАС.

Справи другого різновиду, відповідно до нормативної конструкції КАС, не містять прямої заборони бути розглянутими в порядку загального позовного провадження, так само як і переходу від спрощеного до загального позовного провадження. У цьому випадку обрання форми адміністративного судочинства повністю охоплюється судовим розсудом. При цьому суду не обов'язково в ухвалі про відкриття провадження у справі робити висновок про її належність до справ незначної складності, головне — обґрунтувати необхідність її розгляду в порядку спрощеного позовного провадження.

Приклад

Апеляційний суд, скасовуючи рішення суду першої інстанції та задовольняючи адміністративний позов за позовом Особи до Запорізької митниці Державної фіскальної служби України про стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу, зазначив, що в цій справі в ухвалі про відкриття провадження суд першої інстанції не визначив справу як незначну, а тому не мав права на її розгляд за правилами спрощеного

⁴ Ухвала про відкриття провадження у справі Запорізького окружного адміністративного суду від 28.11.2022 у справі № 280/6638/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107538311>.

позовного провадження⁵. Переглядаючи справу в порядку касаційного провадження, Верховний Суд не погодився з висновком суду апеляційної інстанції про те, що оскільки в ухвалі про відкриття провадження суд першої інстанції не визначив справу як незначну, тому він не мав права на її розгляд за правилами спрощеного позовного провадження⁶. Верховний Суд зазначив, що ч. 9 ст. 171 КАС встановлені вимоги до ухвали про прийняття позовної заяви до розгляду та відкриття провадження у справі, які не передбачають визначення судом категорії складності справи. При цьому суд має зазначити, за якими правилами позовного провадження (загального чи спрощеного) буде розглядатися справа (п. 4 ч. 9 ст. 171 КАС). Отже, зазначення судом в ухвалі про прийняття позовної заяви до розгляду та відкриття провадження у справі про розгляд справи в порядку спрощеного провадження свідчить про те, що суд дійшов висновку про незначну складність такої справи.

До **третьої групи** справ незначної складності належать ті, що перераховані в ч. 1 ст. 263 КАС, а саме щодо:

1) оскарження бездіяльності суб'єкта владних повноважень або розпорядника інформації щодо розгляду звернення або запиту на інформацію;

2) оскарження фізичними особами рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо обчислення, призначення, перерахунку, здійснення, надання, одержання пенсійних виплат, соціальних виплат непрацездатним громадянам, виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, виплат та пільг дітям війни, інших соціальних виплат, доплат, соціальних послуг, допомоги, захисту, пільг;

3) припинення за зверненням суб'єкта владних повноважень юридичних осіб чи підприємницької діяльності фізичних осіб — підприємців у випадках, визначених законом, чи відміни державної реєстрації припинення юридичних осіб або підприємницької діяльності фізичних осіб — підприємців;

4) стягнення грошових сум, що ґрунтуються на рішеннях суб'єкта владних повноважень, щодо яких завершився встановлений цим Кодексом строк оскарження та сума яких не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;

5) оскарження фізичними особами рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо в'їзду (виїзду) на тимчасово окуповану територію.

Зазначені категорії справ розглядаються за правилами спрощеного позовного провадження без повідомлення учасників справи (у письмовому провадженні). Конструкція норми ст. 263 КАС передбачає

особливості розгляду таких категорій справ, а не саму можливість такого розгляду.

Таким чином, в порядку спрощеного позовного розглядаються справи незначної складності, приналежність до яких може встановлюватися законом або відноситися судом самостійно з урахуванням конкретних обставин справи.

2. Щодо окремих категорій справ КАС так само висуває вимогу її розгляду за правилами спрощеного позовного провадження, як виняток із правил. Приміром, відповідно до ч. 3 ст. 165 КАС позов про оскарження нормативно-правових актів, які відтворюють зміст або прийняті на виконання нормативно-правового акта, визнаного судом протиправним і нечинним повністю або в окремії його частині, розглядається судом за правилами спрощеного позовного провадження. При цьому відповідно до ч. 4 ст. 12 КАС виключно за правилами загального позовного провадження розглядаються справи у спорах щодо оскарження нормативно-правових актів, за винятком випадків, визначених цим Кодексом. Тобто справи з приводу оскарження нормативних актів органів місцевого самоврядування розглядаються окремими адміністративними судами в порядку загального позовного провадження, а справи з приводу оскарження нормативних актів Президента України розглядаються Верховним Судом у порядку спрощеного позовного провадження. Слід також додати, що спрощене позовне провадження призначене і для апеляційного, касаційного проваджень та розгляду справи в суді першої інстанції шляхом перегляду судового рішення

⁵ Постанова Дніпропетровського апеляційного адміністративного суду від 25.09.2018 у справі № 808/1271/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/76728764>.

⁶ Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 30.01.2018 у справі № 808/1271/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79557913>.

за нововиявленими або виключними обставинами. Так само в порядку спрощеного провадження Верховним Судом розглядаються адміністративні справи, зазначені у пп. 1 — 3, 5 ч. 1 ст. 266 КАС та зразкові справи (ч. 5 ст. 290 КАС). Таким чином, за правилами спрощеного позовного провадження розглядаються окремі види публічно-правових спорів, щодо яких законодавець висуває таку вимогу та певні провадження на стадії перегляду судових рішень.

3. У порядку спрощеного позовного провадження можуть бути розглянуті будь-які інші справи, для яких пріоритетним є швидке вирішення, за винятком справ, щодо яких процесуальний закон встановлює вимогу розгляду за правилами загального позовного прова-

дження. В цьому випадку мова йде про справи, перераховані в § 2 Розгляд окремих категорій термінових адміністративних справ глави 11 КАС, а саме термінові справи. Терміновість означає негайність та невідкладність вирішення такої справи, для чого процесуальне законодавство встановлює особливі правила, що стосуються подання заяв по суті справи, обчислення процесуальних строків, проголошення та вручення судових рішень тощо. Такі категорії справ підлягають якнайшвидшому розгляду без зайвих зволікань, при цьому без шкоди для встановлення усіх обставин адміністративної справи. Вибір форми адміністративного судочинства в таких випадках так само може здійснюється в межах судового розсуду з урахуванням конкретних обставин справи.

Приклад

У справі за позовом Особи до Центральної виборчої комісії України про визнання протиправною та скасування постанови ЦВК від 12.10.2018 №156, при відкритті провадження у справі судом враховано значення справи для сторони, обраний та сформульований спосіб захисту, незначну складність справи, незначний обсяг доказів, відсутність необхідності на цій стадії допиту свідків або призначення експертизи, незначну кількість сторін (один позивач та один відповідач), а тому вирішено розглядати цю справу за правилами спрощеного позовного провадження (у письмовому провадженні) без повідомлення учасників справи⁷.

При обранні форми позовного провадження для розгляду окремих категорій термінових справ слід зважати на встановлену законом вимогу про склад суду. Приміром, ч. 3 ст. 273 КАС визначає, що рішення, дії або бездіяльність Центральної виборчої комісії (крім рішення, дії або бездіяльність щодо встановлення нею результатів виборів чи всеукраїнського референдуму) оскаржуються до апеляційного адміністративного суду в апеляційному окрузі, що включає місто Київ. Відповідно до ч. 5 ст. 33 КАС адміністративні справи, підсудні апеляційним адміністративним судам як судам першої інстанції, розглядаються і вирішуються колегією у складі трьох суддів. Тобто закон чітко визначає вимогу до складу суду в конкретній категорії публічно-правового спору. Але якщо справа розглядається колегією, вона не може бути розглянута в порядку спрощеного проваджен-

ня (ч. 2 ст. 33 КАС). Таким чином, незважаючи на те, що мова йде про так звані виборчі спори, які належать до окремих категорій термінових справ, вони не можуть розглядатися за правилами спрощеного позовного провадження. Це стосується і всіх інших категорій термінових справ, щодо яких процесуальний закон визначає необхідність їх розгляду колегією суддів.

4. Суд може прийняти рішення про розгляд справи в порядку спрощеного позовного провадження за клопотанням позивача, якщо такий розгляд допускається КАС (ч. 2 ст. 168, ст. 259). Клопотання позивача про розгляд справи за правилами спрощеного позовного провадження подається у письмовій формі одночасно з поданням позовної заяви або може міститися у ній⁸. Таке клопотання не може стосуватися

⁷ Ухвала про відкриття провадження у справі Окружного адміністративного суду м. Києва від 29.11.2018 у справі № 640/18080/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78227621>.

⁸ Ухвала про відкриття провадження у справі Запорізького окружного адміністративного суду від 05.12.2022 у справі № 280/6721/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107696540>.

лише певної частини позовних вимог, інакше суд повертає його без розгляду, про що зазначає в ухвалі про відкриття провадження у справі. За наявності такого клопотання позивача відповідачу надається час для подання заперечень проти розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження, який не може бути меншим п'яти днів з дня вручення ухвали про відкриття провадження у справі (ч. 12 ст. 171 КАС).

Таким чином, будь-яка адміністративна справа, за винятком тих, що перераховані в пп.1 — 9 ч. 6 ст. 12 КАС, виходячи з конкретних обставин справи, може бути розглянута в порядку спрощеного провадження, за умови, що КАС вони не відносяться до тих, які мають розглядатися за правилами загального позовного провадження.

Розгляд справи в спрощеному позовному провадженні можливий:

1) у випадках, установлених законом, коли норма КАС чітко визначає для певної категорії справ таку форму адміністративного судочинства;

2) за розсудом суду з урахуванням конкретних обставин справи, за умови, що справа не підпадає під розгляд за правилами загального позовного провадження відповідно до законодавства.

З урахуванням зазначеного можна виокремити дві категорії справ:

1) справи, розгляд яких здійснюється за правилами спрощеного позовного провадження за замовчуванням (в обов'язковому порядку);

2) справи, які можуть бути розглянуті за правилами спрощеного позовного провадження за судовим рішенням (за наявності клопотання однієї зі сторін чи без такого клопотання за власною ініціативою суду).

ВИРІШЕННЯ ПИТАННЯ ПРО РОЗГЛЯД СПРАВИ ЗА ПРАВИЛАМИ СПРОЩЕНОГО ПОЗОВНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Про прийняття позовної заяви до розгляду та відкриття провадження у справі суд постановляє

ухвалу, в якій, серед іншого, обов'язково зазначається, за правилами якого позовного провадження (загального чи спрощеного) буде розглядатися справа. У більшості випадків, як було з'ясовано, прийняття рішення про розгляд справи за правилами спрощеного позовного провадження здійснюється в межах судового розсуду.

При вирішенні питання про розгляд справи за правилами спрощеного або загального позовного провадження **суд враховує:**

- 1) значення справи для сторін;
- 2) обраний позивачем спосіб захисту;
- 3) категорію та складність справи;
- 4) обсяг та характер доказів у справі, в тому числі чи потрібно у справі призначити експертизу, викликати свідків тощо;
- 5) кількість сторін та інших учасників справи;
- 6) чи становить розгляд справи значний суспільний інтерес;
- 7) думку сторін щодо необхідності розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження.

Зазначені критерії мають оціночний характер, і законодавець надає суду можливість самостійно визначити їх у конкретній справі. У більшості випадків суди не розписують, яким чином були враховані критерії і до яких обставин застосовані, лише фіксують, що «враховуючи характер спірних правовідносин, предмет доказування та склад учасників, а також інші обставини, які мають значення для вирішення даної справи, суд дійшов висновку про розгляд адміністративної справи в порядку спрощеного позовного провадження без повідомлення (виклику) сторін»⁹.

Зазначені обставини суд враховує і під час розгляду клопотання позивача про розгляд справи в спрощеному позовному провадженні та заперечення відповідача проти розгляду справи в спрощеному позовному провадженні. Розгляд такого клопотання та перевірка наведених у ньому аргументів є обов'язковими для суду згідно зі ст. 260 КАС.

⁹ Ухвала про відкриття провадження в адміністративній справі Закарпатського окружного адміністративного суду від 03.01.2023 у справі № 260/1/23. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/108232404; Ухвала про відкриття провадження в адміністративній справі від 03.01.2023 у справі № 280/3001/22. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/108232489.

Приклад

Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду, розглядаючи у касаційному порядку адміністративну справу встановив, що відповідачем разом з відзивом на позовну заяву подано клопотання про розгляд справи у судовому засіданні з наведенням відповідних обґрунтувань, при цьому констатовано, що суд першої інстанції не розглянув зазначене клопотання, не перевірів обґрунтованості наведених у ньому мотивів щодо необхідності розгляду справи у судовому засіданні за участю сторін, не виніс окремої мотивованої ухвали з цього приводу, як вимагає ч. 4 ст. 260 КАС. Таким чином, Верховний Суд визнав допущені судом нижчої інстанції порушення процесуальних норм¹⁰.

За наслідками розгляду відповідного клопотання позивача суд з урахуванням конкретних обставин справи може:

1) задовольнити клопотання та визначити строк відповідачу для подання заяви із запереченнями щодо розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження; або

2) відмовити в задоволенні клопотання та розглянути справу за правилами загального позовного провадження.

Заяву відповідача із запереченням проти розгляду справи в спрощеному позовному провадженні суд також розглядає з точки зору обґрунтованості та за наслідками розгляду може:

1) залишити заяву відповідача без задоволення;

2) розглянути справу за правилами загального позовного провадження та замінити засідання для розгляду справи по суті підготовчим засіданням.

У будь-якому випадку думка позивача і відповідача щодо форми позовного провадження не має вирішального значення для адміністративного суду. Суд виходить із обґрунтованості та доведеності певних обставин, приміром, чи довели сторони важливість для них справи, або з конкретних обставин справи при вирішенні питання, чи достатньо доказів для вирішення справи по суті без підготовчого провадження, чи має справа значний суспільний інтерес тощо. Обґрунтування, які наводить суд під час обрання форми судочинства, здійснюються в межах критеріїв, визначених законодавцем.

Приклад

Ухвалою Дніпропетровського окружного адміністративного суду було прийнято позовну заяву Акціонерного товариства «Покровський гірничо-збагачувальний комбінат» до Східного міжрегіонального управління ДПС по роботі з великими платниками податків та призначено справу до розгляду за правилами спрощеного позовного провадження без повідомлення (виклику) учасників справи (у письмовому провадженні).

Від відповідача надійшло клопотання про перехід до загального позовного провадження з викликом сторін, у зв'язку новизною відповідної категорії справи, відсутністю судової практики та великою кількістю доказів, які містять інформацію, яка є специфічною для самостійного ознайомлення з нею суду. Позивачем так само було направлено клопотання про перехід до загального позовного провадження із викликом сторін. В обґрунтування клопотання зазначено, що вирішення спірних правовідносин, що виникли між сторонами, має важливе значення для позивача та вимагає проведення повного та всебічного встановлення обставин, оскільки в разі прийняття судом рішення про відмову у задоволенні позову, до позивача можуть бути застосовані штрафні санкції внаслідок неможливості виконання підприємством своїх податкових зобов'язань. Крім того, позивач бажає надати усні пояснення і розгляд справи в порядку загального позовного провадження забезпечить право на касаційне оскарження рішення. Щодо кожного аргументу суд надав відповідні пояснення та зазначив, що розгляд справи без повідомлення

¹⁰ Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 22.01.2021 у справі № 640/11869/20. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/94327937.

сторін за наявними у справі матеріалами жодним чином не свідчить про можливість порушення принципів верховенства права, законності, рівності всіх учасників адміністративного процесу, змагальності сторін, диспозитивності та офіційного з'ясування усіх обставин справи. Враховуючи викладене, суд не знайшов підстав для задоволення клопотань сторін та вважає за можливе продовжити розгляд справи у спрощеному позовному провадженні без повідомлення (виклику) учасників справи (у письмовому провадженні)¹¹.

В окремих випадках суд може змінити форму судочинства вже після початку розгляду справи. Тут діє основне правило: якщо суд вирішив розглянути справу в порядку спрощеного позовного провадження, але в подальшому постановив ухвалу про розгляд справи за правилами загального позовного провадження, розгляд справи починається зі стадії відкриття провадження у справі. У такому випадку повернення до розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження не допускається.

Підстави для переходу в загальне позовне провадження можуть визначатися законодавством. До таких обставин належать: подання зустрічного позову у справі, яка розглядається за правилами спрощеного позовного провадження (ч. 4 ст. 177 КАС) або прийняття судом до розгляду заяви позивача про збільшення розміру позовних вимог чи зміну предмета позову, що призведе до неможливості розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження (ч. 5 ст. 257 КАС).

Крім того, такий перехід можливий за рішенням суду, якщо під час підготовки до розгляду чи після початку розгляду справи він дійде висновку про неможливість прийняття рішення без відповідних пояснень сторін, про необхідність дослідження великої кількості матеріалів чи про складність справи, що буде з'ясовано вже після початку розгляду справи або за результатом розгляду клопотання сторін про перехід до розгляду справи за правилами загального позовного провадження (ч. 4, 5, 6 ст. 260 КАС).

ВИСНОВКИ

Таким чином, усі питання обрання відповідної форми судочинства вирішуються в ухвалі про відкриття провадження у справі.

На практиці іноді можна зустріти ухвали, які так і називаються «про відкриття спрощеного позовного провадження в адміністративній справі»¹². Прийняття рішення про форму позовного провадження залежить від конкретних обставин справи та судового розсуду. Судовий розсуд щодо обрання форми адміністративного судочинства, що не суперечить правилам, установленим КАС, не підлягає оцінці, а ухвала в частині обрання форми адміністративного судочинства — оскарженню. Недотримання форми адміністративного судочинства може мати юридичний наслідок у вигляді скасування судового рішення лише у випадках, коли суд розглянув за правилами спрощеного позовного провадження справу, яка підлягала розгляду за правилами загального позовного провадження (п. 7 ч. 3 ст. 317, п. 2 ч. 2 ст. 345 КАС).

В інших випадках, можемо припустити, розгляд справи за правилами спрощеного позовного провадження так само може мати наслідком скасування судового рішення, але лише в тому випадку, коли такий розгляд призвів до неповного з'ясування судом обставин, що мають значення для справи (п. 1 ч. 1 ст. 317 КАС) чи суд не дослідив зібрані у справі докази (п. 1 ч. 2 ст. 353 КАС).

¹¹ Ухвала Дніпропетровського окружного адміністративного суду від 03.01.2023 у справі № 160/18560/22. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/108231777.

¹² Ухвала про відкриття спрощеного позовного провадження в адміністративній справі від 06.01.2023 у справі № 120/36/23. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/108281611; Ухвала про прийняття позовної заяви до розгляду та відкриття спрощеного позовного провадження в адміністративній справі від 26.05.2021 у справі № 580/3317/21м. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/97210961.

СТЯГНЕННЯ ГРОШОВОЇ КОМПЕНСАЦІЇ ЧАСТИНИ ВАРТОСТІ МАЙНА ПРИ ВИРІШЕННІ СПОРУ ЩОДО ПОДІЛУ МАЙНА ПОДРУЖЖЯ

Ольга Розгон, доц., к. ю. н.

Статтю присвячено аналізу позовних вимог щодо вирішення спору про визнання спільною сумісною власністю та поділ майна. Ця проблема є дійсно актуальною, оскільки якщо сторони не можуть дійти згоди щодо поділу вказаного майна, то слід звернутися до суду. Але виникає запитання: як визнати право за сторонами спору на будівельні матеріали і конструктивні елементи будинку або з урахуванням конкретних обставин залишити його одній зі сторін, а іншій присудити компенсацію? Це питання залишається відкритим і вимагає детального вивчення.

Згідно з частиною першою ст. 319 Цивільного кодексу України¹ власник володіє, користується і розпоряджається своїм майном на власний розсуд.

Відповідно до частин першої та другої ст. 60 Сімейного кодексу України² майно, набуте подружжям за час шлюбу, належить дружині та чоловікові на праві спільної сумісної власності. Вважається, що кожна річ, набута за час шлюбу, крім речей індивідуального користування, є об'єктом права *спільної сумісної власності подружжя*. Таке ж положення містить і норма частин 3 та 5 ст. 368 ЦК.

Визначаючи обсяг майна, яке є спільною сумісною власністю подружжя, обов'язково слід установлювати *правовий режим його належності* подружжю загалом або дружині/чоловікові окремо в контексті положень ст. 57, 58 СК.

Згідно з пп. 24, 30 постанови Пленуму Верховного Суду України від 21.12.2007 № 11 «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його

недійсним та поділ спільного майна подружжя», *не належить до спільної сумісної власності* майно одного з подружжя, набуто особою до шлюбу; набуто за час шлюбу на підставі договору дарування або в порядку спадкування; набуто за час шлюбу, але за кошти, які належали одному з подружжя особисто (п. 3 ч. 1 ст. 57 СК).

Отже, належність майна до спільної сумісної власності подружжя визначається не тільки фактом придбання його під час шлюбу, але й спільною участю подружжя коштами або працею в набутті майна.

Застосовуючи норму ст. 60 СК та визнаючи право спільної сумісної власності подружжя на майно, суд повинен установити не тільки факт набуття майна під час шлюбу, але й той факт, що джерелом його набуття були спільні сумісні кошти або спільна праця подружжя. Тобто статус спільної сумісної власності визначається такими критеріями:

- 1) час набуття майна;
- 2) кошти, за які таке майно було набуто (джерело набуття).

¹ Далі за текстом — ЦК.

² Далі за текстом — СК.

Норма ст. 60 СК вважається застосованою правильно, якщо набуття майна відповідає цим критеріям в їх сукупності.

Тлумачення ст. 60 СК свідчить, що законом встановлено про презумпцію спільності права власності подружжя на майно, яке набуто ними в період шлюбу. Разом із тим зазначена презумпція може бути спростована й один із подружжя може оспорювати поширення правового режиму спільного сумісного майна на певний об'єкт, в тому числі в судовому порядку. Тягар доказування обставин, необхідних для спростування презумпції, покладається на того з подружжя, який її спростовує.

За приписами ст. 60 — 63, 68 СК будь-яке майно (крім речей індивідуального користування та речей, які виключені з цивільного обороту), набуто подружжям за час шлюбу, належить дружині та чоловікові на *праві спільної сумісної власності* незалежно від того, що один з них не мав з поважної причини самостійного заробітку (доходу). Дружина та чоловік мають рівні права на володіння, користування і розпорядження цим майном, якщо інше не встановлено домовленістю між ними. Розірвання шлюбу не припиняє права спільної сумісної власності на майно, набуто за час шлюбу.

Відповідно до ч. 2 ст. 331 ЦК право власності на *новостворене нерухоме майно* (житлові будинки, будівлі, споруди тощо) виникає з моменту завершення будівництва (створення майна). Якщо законом передбачено прийняття нерухомого майна до експлуатації, право власності виникає з моменту його прийняття до експлуатації. Якщо право власності відповідно до закону підлягає державній реєстрації, право власності виникає з моменту державної реєстрації.

За змістом норм ст. 181, 331 ЦК *новостворене нерухоме майно* набуває юридичного статусу житлового будинку після прийняття його до експлуатації і з моменту державної реєстрації права власності на нього. Однак до цього, не будучи житловим будинком з юридичного погляду, об'єкт *незавершеного будівництва* є *сукупністю будівельних матеріалів*, тобто речей як предметів матеріального світу, щодо яких можуть виникати цивільні права та обов'язки, тому такий об'єкт є майном, яке за передбачених законом умов може належати на праві спільної сумісної власності подружжю і з дотриманням будівельних норм і правил підлягати поділу між ними.

Поняття *об'єкт незавершеного будівництва* трактується в українському законодавстві також по-різному. До завершення будівництва можна розглядати існування таких об'єктів, як: 1) будівельні матеріали, 2) об'єкт незавершеного будівництва як нерухомість, 3) будівельні матеріали разом із об'єктом незавершеного будівництва (як головна річ та приналежність, оскільки вони необхідні для подальшого будівництва).

У Законі України «Про іпотеку»³ терміни «неподільний об'єкт незавершеного будівництва», «подільний об'єкт незавершеного будівництва», «об'єкт незавершеного будівництва», «майбутній об'єкт нерухомості» вживаються у значеннях, наведених у Законі України «Про гарантування речових прав на об'єкти нерухомого майна, які будуть споруджені в майбутньому»⁴. За ним:

майбутній об'єкт нерухомості — передбачена проектною документацією на будівництво складова частина подільного об'єкта незавершеного будівництва, яка після прийняття в експлуатацію закінченого будівництвом об'єкта стане самостійним об'єктом нерухомого майна (квартира, гаражний бокс, інше житлове або нежитлове приміщення, машиномісце тощо). Майбутні об'єкти нерухомості поділяються на майбутні об'єкти житлової нерухомості (квартира, інше житлове приміщення тощо) та майбутні об'єкти нежитлової нерухомості (гаражний бокс, інше нежитлове приміщення, машиномісце тощо);

неподільний об'єкт незавершеного будівництва — об'єкт нерухомого майна, який буде споруджено в майбутньому (будівля, споруда), щодо якого отримано право на виконання будівельних робіт та який не прийнято в експлуатацію, за умови, що у складі такого об'єкта відсутні майбутні об'єкти нерухомості. Неподільні об'єкти незавершеного будівництва поділяються на неподільні житлові об'єкти незавершеного будівництва (об'єкти, які відповідно до класифікатора відносяться до будівель житлових) та неподільні нежитлові об'єкти незавершеного будівництва (об'єкти, які відповідно до класифікатора відносяться до будівель нежитлових та інженерних споруд);

об'єкт незавершеного будівництва — подільний об'єкт незавершеного будівництва та неподільний об'єкт незавершеного будівництва.

³ Далі за текстом — Закон № 898.

⁴ Далі за текстом — Закон № 2518.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень»⁵ державна реєстрація права власності на об'єкт незавершеного будівництва, обтяжень такого права проводиться у порядку, визначеному цим Законом, з урахуванням особливостей правового статусу такого об'єкта. Державна реєстрація спеціального майнового права на об'єкт незавершеного будівництва, майбутній об'єкт нерухомості, обтяжень такого права проводиться у порядку, визначеному цим Законом, з дотриманням вимог Закону № 2518. Державній реєстрації прав підлягає спеціальне майнове право на об'єкт незавершеного будівництва, майбутній об'єкт нерухомості.

На практиці усталеним вже є використання терміна «об'єкт незавершеного будівництва» по відношенню до нерухомості, яка ще хоча і не збудована та не введена в експлуатацію, але право власності на яку вже зареєстровано відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень». Такі об'єкти не можуть бути предметом договору купівлі-продажу майнових прав, оскільки по відношенню до них існує речове право — право власності, зареєстроване в установленому порядку. Їх оплатне відчуження відбувається в порядку, визначеному ст. 657 ЦК, та з урахуванням інших особливостей, установлених до нерухомого майна.

Майнові права на об'єкти незавершеного будівництва складаються з права власності на рухоме майно (використані в процесі будівництва будівельні матеріали), права інтелектуальної власності на проєкт будівництва та низки прав і вимог, що впливають із договірних зобов'язань⁶.

Таким чином, під *майновими правами на об'єкт будівництва* мається на увазі сукупність різних за своєю природою об'єктів цивільних прав, але під сумнів ставиться існування майнових прав на об'єкт будівництва як окремого об'єкта цивільних прав.

Відповідно до ч. 2 ст. 331 ЦК право власності на нерухоме майно виникає з моменту завершення будівництва, здачі будинку в експлуатацію і державної реєстрації. Таким чином, у забудовника до завершення будівництва, здачі будинку в експлуатацію і держав-

ної реєстрації право власності на будинок виникнути не може. Тоді чим у такому разі він володіє? Забудовник до моменту завершення будівництва все ж таки має певні права на об'єкт будівництва. Саме ці права і називаються майновими. Суть цього майнового права зводиться до того, що забудовник вправі набути право власності на об'єкт будівництва після його введення в експлуатацію. Саме ці права забудовник і передає покупцю за договором купівлі-продажу майнових прав⁷.

За ч. 1 ст. 69 СК дружина і чоловік мають право *на поділ майна*, що належить їм на праві спільної сумісної власності, незалежно від розірвання шлюбу.

У разі *поділу майна, що є у спільній сумісній власності*, вважається, що частки співвласників у праві спільної сумісної власності є рівними, якщо інше не встановлено домовленістю між ними або законом (ч. 2 ст. 372 ЦК). Схожу норму має ст. 70 СК: у разі поділу майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, частки майна дружини та чоловіка є рівними, якщо інше не визначено домовленістю між ними або шлюбним договором.

При вирішенні спору про поділ майна суд може *відступити від засади рівності часток подружжя* за обставин, що мають істотне значення, зокрема якщо один із них не дбав про матеріальне забезпечення сім'ї, ухилився від участі в утриманні дитини (дітей), приховав, знищив чи пошкодив спільне майно, витрачав його на шкоду інтересам сім'ї. За рішенням суду частка майна дружини, чоловіка може бути збільшена, якщо з нею, ним проживають діти, а також непрацездатні повнолітні син, дочка, за умови, що розмір аліментів, які вони одержують, недостатній для забезпечення їхнього фізичного, духовного розвитку та лікування.

Якщо дружина та чоловік *не домовилися про порядок поділу майна*, спір може бути вирішений судом. При цьому суд бере до уваги інтереси дружини, чоловіка, дітей та інші обставини, що мають істотне значення. Згідно з ч. 2 ст. 183 ЦК неподільною є річ, яку не можна поділити без втрати її цільового призначення.

Неподільні речі присуджуються одному з подружжя, якщо інше не визначено домовленістю між ними (ч. 1, 2, 4 ст. 71 СК), або реалізується через виплату грошової чи іншої матеріальної компенсації

⁵ Далі за текстом — Закон № 1952.

⁶ Корнієнко Ю. І. Застава майнових прав на об'єкт незавершеного будівництва. Приватне право і підприємництво. 2015. Вип. 14. С. 143.

⁷ Анатійчук В. В. Договір купівлі-продажу майнових прав на об'єкт будівництва : монографія. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. 204 с. URL: archer.chnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6203/Anatychuk.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

вартості його частки (ч. 2 ст. 364 ЦК). За змістом ч. 4 ст. 71 СК присудження одному з подружжя *грошової компенсації* замість його частки у праві спільної сумісної власності на майно допускається лише за його згодою, крім випадків, передбачених ЦК.

Відповідно до ч. 3 ст. 370 ЦК виділ *частки з майна, що є у спільній сумісній власності*, здійснюється у порядку, встановленому ст. 364 цього Кодексу, частиною другою якої передбачено, що якщо виділ у натурі частки зі спільного майна не допускається згідно із законом або є неможливим (ч. 2 ст. 183 цього Кодексу), співвласник, який бажає виділу, має право на одержання від інших співвласників грошової або іншої матеріальної компенсації вартості його частки.

У пп. 1 — 3 ч. 1 ст. 365 ЦК передбачено, що право особи на частку у спільному майні *може бути припинене за рішенням суду* на підставі позову інших співвласників, якщо: частка є незначною і не може бути виділена в натурі; річ є неподільною; спільне володіння і користування майном є неможливим.

Розглянемо приклад судової практики *щодо спору про визнання спільною сумісною власністю та поділ майна подружжя*.

У листопаді 2017 р. ОСОБА_1 звернулась до суду з позовом до ОСОБА_2 про визнання спільною сумісною власністю та поділ майна, якщо дружина та чоловік *не домовилися про його порядок*.

Позов мотивований тим, що з 28 лютого 2002 р. сторони перебували в зареєстрованому шлюбі, у період якого вони *придбали автомобіль* марки Renault Trafic, право власності на який зареєстрований за ОСОБА_2, та *побудували житловий будинок* за АДРЕСА_1.

Позивач стверджувала, що зазначене майно є спільною власністю подружжя як таке, що придбано за спільні кошти та внаслідок спільної праці подружжя.

Оскільки сторони не можуть дійти згоди щодо поділу вказаного майна, а вона має намір реалізувати своє право власності, ОСОБА_1 просила суд визнати спільною сумісною власністю подружжя автомобіль марки Renault Trafic, реєстраційний номерний знак НОМЕР_1; стягнути з ОСОБА_2 грошову компенсацію, що становить 1/2 частини ринкової вартості транспортного засобу; припинити її частку у праві власності на 1/2 ча-

стину вказаного автомобіля; визнати спільною сумісною власністю подружжя житловий будинок за АДРЕСА_1, виділивши їй у натурі 1/2 частину житлового будинку.

Були неоднократні судові засідання протягом 2017 — 2019 р.⁸

Зокрема, у постанові Верховного Суду від 21 листопада 2018 р.⁹ зазначено, що до суду касаційної інстанції від ОСОБА_5 надійшла *касаційна скарга*, у якій він, посилаючись на неправильне застосування норм матеріального права та порушення норм процесуального права, просить скасувати оскаржувані судові рішення в частині визнання незавершеного будівництвом домоволодіння спільною сумісною власністю подружжя та визнання права власності на його *5 частину* за позивачем, ухвалити в цій частині нове рішення про відмову у задоволенні позову. Зазначає, що суди не врахували того, що будинок був придбаний ним у 2001 році, тобто до укладення між сторонами шлюбу, тому є його особистою приватною власністю. Апеляційний суд вийшов за межі позовних вимог, оскільки позивач просила визнати за нею право власності на *5 частину* житлового будинку, а не *5 частину* незавершеного будівництвом домоволодіння.

Касаційна скарга підлягає *частковому задоволенню* з таких підстав. Обґрунтованим є рішення, ухвалене на підставі повно і всебічно з'ясованих обставин, на які сторони посилаються, як на підставу своїх вимог і заперечень, підтверджених тими доказами, які були досліджені в судовому засіданні. Таким вимогам оскаржувані судові рішення не відповідають. Суд першої інстанції, незважаючи на відсутність відомостей про те, що відповідач був належним чином повідомлений про дату, час і місце судового розгляду, розглянув справу без його участі. Ураховуючи те, що процесуальні гарантії забезпечення належного розгляду справи стосовно відповідача були порушені через непоінформованість останнього про дату, час і місце розгляду справи в суді першої інстанції, заочне рішення Прилуцького міськрайонного суду Чернігівської області від 26 лютого 2018 р. та постанова апеляційного суду Чернігівської області від 19 липня 2018 р. підлягає скасуванню з направленням справи на новий розгляд до суду першої інстанції.

⁸ Рішення Прилуцького міськрайонного суду Чернігівської області від 26 лютого 2018 р. Справа № 742/3786/17; постанова апеляційного суду Чернігівської області від 19 липня 2018 р. Справа № 742/3786/17; постанова Верховного Суду від 21 листопада 2018 р. Справа № 742/3786/17; постанова Чернігівського апеляційного суду від 24 жовтня 2019 р. Справа № 742/3786/17.

⁹ Постанова Верховного Суду від 21 листопада 2018 р. Справа № 742/3786/17. URL: /reyestr.court.gov.ua/Review/78495984.

За постановою Чернігівського апеляційного суду від 24 жовтня 2019 р.¹⁰ судом з'ясовано, що висновки спеціалістів щодо вартості спірного майна були складені у травні 2018 р. Представник позивача у травні 2019 р. подав до суду клопотання про призначення судово-будівельної та автотоварознавчої експертизи, посилаючись на те, що дослідження обставин щодо самочинного будівництва потребує спеціальних знань у галузі будівництва, проєктування та ін.

Оскільки попередні висновки спеціалістів було складено у травні 2018 р., позивач не позбавлена права на проведення експертизи для визначення вартості спірного майна на момент розгляду справи.

Проте судом не враховано, що будинок за АДРЕСА_1 не введений в експлуатацію, тобто фактично є об'єктом незавершеного будівництва. Крім того, у своєму листі № 15 від 13 вересня 2019 р. судовий експерт Чернігівської РТПП вказує, що проведення експертизи та надання відповідного висновку можливе після реєстрації нерухомого об'єкта як житловий будинок у державному реєстрі речових прав на нерухоме майно, встановити ринкову вартість такого об'єкта як у цілому, так і 1/2 його частини без його державної реєстрації неможливо. Також зазначено, що в ухвалі суду не вказано місце розташування спірного автомобіля для огляду його технічного стану і в матеріалах справи відсутнє свідоцтво про реєстрацію транспортного засобу в уповноважених органах.

Таким чином, висновки суду не відповідають обставинам справи, що відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 379 ЦПК України є підставою для скасування ухвали суду і направлення справи для продовження розгляду до суду першої інстанції.

Позивач у 2019 р. знову звернулася до Прилуцького міськрайонного суду Чернігівської області з позовом до ОСОБА_2 про визнання спільною сумісною власністю, поділ майна та припинення частки в майні зі своїми уточненими позовними вимогами.

Суд, заслухавши учасників справи, дослідивши наявні у справі докази, повно і всебічно з'ясувавши обставини, на які сторони посилаються, як на підставу своїх вимог і заперечень, доходить висновку, що позов підлягає частковому задоволенню з таких підстав:

Судом встановлено, що ОСОБА_2 та ОСОБА_1 перебували в зареєстрованому шлюбі з 28 лютого 2002 р., що підтверджується копією Свідоцтва про

шлюб від 17 червня 2017 р. серії НОМЕР_2, який між сторонами розірвано.

25 липня 2001 р. ОСОБА_2 на підставі Договору купівлі-продажу житлового будинку було придбано житловий будинок з надвірними будівлями за адресою: АДРЕСА_1.

На підставі рішення виконавчого комітету Прилуцької міської ради № 617 від 29 жовтня 2002 р. ОСОБА_2 надано дозвіл на реконструкцію старого будинку та будівництво гаража розміром 6,30 x 8,30 м за АДРЕСА_1 та наданий дозвіл головного архітектора міста Прилуки № 125 від 1 листопада 2002 р. на будівництво гаража, який дійсний до 29 жовтня 2004 р.

Зазначені обставини сторони не спростовують і не заперечують.

Судом встановлено, що згідно з Договором купівлі-продажу житлового будинку від 25 липня 2001 р., ОСОБА_2 купив жилий будинок з надвірними будівлями, що знаходиться за АДРЕСА_1. На зазначеній земельній ділянці було розміщено один житловий дерев'яний будинок житловою площею 91,8 кв. м, загальна площа будинку 142,2 кв. м, зазначений у плані під літерою А-1, сарай Б-1, огорожа № 2, вбиральня У-1.

За інформацією КП «Прилуцьке МБТІ» Чернігівської обласної ради від 30 червня 2017 р. № 1201, згідно з технічною інвентаризацією станом на 31 грудня 2012 р. встановлено, що право власності на будинок під літ. А-2 з господарськими будівлями за адресою АДРЕСА_1 не зареєстровано. Реконструкція старого будинку та будівництво гаража надано ОСОБА_2 на підставі рішення № 617 Прилуцької міської ради від 29 жовтня 2002 р. Згідно з технічною інвентаризацією станом на 19 грудня 2007 р. виявлено, що в будинку під літ. А-2 повна заміна конструктивних елементів із збільшенням розмірів та надбудовою другого поверху. Будинок під літ. А-1 з господарськими будівлями знесено. Старий будинок під літ. А-1 зареєстровано за ОСОБА_2 на підставі договору купівлі-продажу житлового будинку від 25 липня 2001 р., посвідченого Могиленко Л. М., приватним нотаріусом Прилуцького міського нотаріального округу, зареєстровано в реєстрі за № 4477.

Крім того, судом встановлено, що згідно з обліковою карткою приватного транспортного засобу, наданою територіальним сервісним центром № 7442 РСЦ МВС в Чернігівській області, 23 жовтня 2010 р.

¹⁰ Постанова Чернігівського апеляційного суду від 24 жовтня 2019 р. Справа № 742/3786/17. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/85160452.

zareєстровано на ім'я ОСОБА_2, автомобіль Renault Ttafic, реєстраційний номерний знак НОМЕР_1, 2004 р. випуску.

Згідно зі Звітом № 037/18 експерта Даценка Г. Д. про оцінку майна транспортного засобу автомобіля Renault Ttafic, реєстраційний номерний знак НОМЕР_1, ринкова вартість автомобіля, визначена на засадах незалежної оцінки, на 21 травня 2018 р. становить 114790 грн (а. с. 90).

За позовом дружини, членів сім'ї забудовника, які спільно будували будинок, а також спадкоємців суд має право здійснити поділ об'єкта незавершеного будівництва, якщо, враховуючи ступінь його готовності, можна визначити окремі частини, що підлягають виділу, і технічно можливо довести до кінця будівництво зазначеними особами.

Отже, об'єкт незавершеного будівництва, зведений за час шлюбу, може бути визнаний об'єктом права спільної сумісної власності подружжя із визначенням часток. При цьому суд може визнати право на частину об'єкта незавершеного будівництва за кожною зі сторін.

Ураховуючи викладене, на підставі належним чином оцінених доказів, врахувавши вищевказані правові позиції та ті обставини, що будинок, який був придбаний ОСОБА_2 на підставі договору купівлі-продажу від 25 липня 2001 р., повністю знесений і на його місці за час шлюбу за спільні кошти подружжя ОСОБА_1 та ОСОБА_2 побудували незавершений будівництвом житловий будинок за адресою АДРЕСА_1, право власності на який не зареєстровано; при цьому відповідачем не надано суду належних і допустимих документальних доказів, які б достовірно і безсумнівно підтвердили, що спірний будинок побудований ним за його власні кошти до укладення шлюбу з ОСОБА_1 чи то набутий за час шлюбу на підставі договору дарування або в порядку спадкування; набутий за час шлюбу, але за кошти, які належали йому особисто, суд доходить висновку, що незавершений будівництвом житловий будинок є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя.

Проте, враховуючи, що право власності на новостворений будинок на час розгляду справи судом не зареєстровано за жодною із сторін і він є об'єктом незавершеного будівництва, тому позовні вимоги в ча-

стині визнання права власності на житловий будинок та виділення в натурі S частини житлового будинку підлягають частковому задоволенню в частині визнання спільною сумісною власністю подружжя ОСОБА_1 та ОСОБА_2 саме незавершеного будівництвом житлового будинку за АДРЕСА_1 та визнання права на 1/2 частину незавершеного будівництвом спірного будинку за ОСОБА_1.

Щодо позовних вимог у частині визнання спільною сумісною власністю подружжя транспортного засобу — автомобіля, стягнення грошової компенсації та припинення частки у праві власності на цей автомобіль, суд ураховує, що майно, яке є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, ділиться між ними в натурі.

Враховуючи, що за час перебування у шлюбі сторонами було придбано автомобіль Renault Ttafic, реєстраційний номерний знак НОМЕР_1, який зареєстровано на ім'я відповідача ОСОБА_2, тобто цей транспортний засіб є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, і зазначені обставини сторони не спростовують та не заперечують; беручи до уваги інтереси позивача, що мають істотне значення, яка категорично заперечила щодо користування автомобілем, який, зі слів відповідача, потребує ремонту, протягом 15 днів у місяці, та враховуючи, що ОСОБА_1 погоджується на присудження судом сплати грошової компенсації замість своєї частки у праві спільної сумісної власності на спірний автомобіль, пред'явивши цей позов, тому позовні вимоги в частині визнання спільною сумісною власністю подружжя транспортного засобу автомобіля Renault Ttafic, реєстраційний номерний знак НОМЕР_1, стягнення грошової компенсації, що становить S частину ринкової вартості транспортного засобу та припинення частки у праві власності на S частину цього автомобіля, підлягають задоволенню в повному обсязі.

Рішенням Прилуцького міськрайонного суду Чернігівської області від 06 травня 2020 р.¹¹, залишеним без змін постановою Чернігівського апеляційного суду від 23 жовтня 2020 р.¹², позов задоволено частково.

Визнано спільною сумісною власністю подружжя ОСОБА_1 та ОСОБА_2 транспортний засіб — автомобіль Renault Ttafic, реєстраційний номер НОМЕР_1.

¹¹ Рішення Прилуцького міськрайонного суду Чернігівської області від 06.05.2020. Справа № 742/3786/17. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/89243337.

¹² Постанова Чернігівського апеляційного суду від 23.10.2020. Справа № 742/3786/17. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/92464676.

Стягнуто з ОСОБА_2 на користь ОСОБА_1 грошову компенсацію, що становить 1/2 частину вартості транспортного засобу — автомобіля Renault Trafic, а саме 57395 грн. Припинено частку ОСОБА_1 у праві власності на 1/2 частину транспортного засобу — автомобіля Renault Trafic.

Визнано спільною сумісною власністю подружжя ОСОБА_1 та ОСОБА_2 незавершений будівництвом житловий будинок за АДРЕСА_1. Визнано за ОСОБА_1 право власності на 1/2 частину незавершеного будівництвом житлового будинку за АДРЕСА_1.

Вирішуючи спір, суди встановили, що житловий будинок, придбаний ОСОБА_2 на підставі договору купівлі-продажу від 25 липня 2001 р., повністю знесено і на його місці, під час перебування у шлюбі, за спільні кошти подружжя, зведено житловий будинок, який незавершений будівництвом і право власності на який не зареєстровано.

Доказів, які б підтверджували, що житловий будинок побудований ОСОБА_2 за *власні кошти або до укладення шлюбу із ОСОБА_1, матеріали справи не містять*, у зв'язку з чим суди вважали, що незавершений будівництвом житловий будинок є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, а позивачу належить право власності на 1/2 його частину.

Встановивши, що право власності на новостворений будинок на час розгляду справи не зареєстровано за жодною із сторін і він є об'єктом незавершеного будівництва, суд першої інстанції, з висновком якого погодився апеляційний суд, дійшов висновку про неможливість виділення ОСОБА_1 в натурі 1/2 частини спірного житлового будинку.

За час перебування у шлюбі сторони також придбали автомобіль Renault Trafic, який є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, що не заперчується відповідачем. Звертаючись до суду, ОСОБА_1 погодилась на присудження грошової компенсації замість належної їй частки у праві спільної власності на спірний автомобіль, у зв'язку з чим позовні вимоги в цій частині підлягають задоволенню.

25 листопада 2020 р. ОСОБА_2 подав касаційну скаргу на рішення Прилуцького міськрайонного суду Чернігівської області від 6 травня 2020 р. та постанову Чернігівського апеляційного суду від 23 жовтня 2020 р.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ¹³

Касаційна скарга підлягає частковому задоволенню.

У справі, яка переглядається, суди встановили, що автомобіль марки Renault Trafic, реєстраційний номер НОМЕР_1, був набутий сторонами під час перебування у шлюбі, у зв'язку з чим є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя.

Правовідносини, в яких позивач просить припинити не право власності відповідача у спільному майні з виплатою компенсації, а своє право на частку в майні з отриманням компенсації на свою користь, є відмінними за своєю природою і регулюються статтею 364 ЦК, яка передбачає, що співвласник, частка якого в майні не може бути виділена в натурі, має право на отримання від інших співвласників грошової або іншої матеріальної компенсації вартості цієї частки.

У такому випадку, заявляючи відповідні вимоги, позивач погоджується на отримання грошової компенсації, а відповідач, у свою чергу, не завжди згоден її виплачувати. При цьому залишення неподільної речі у спільній власності без проведення реального поділу не позбавить того з подружжя, хто фактично цією річчю користується, можливості користуватися нею в подальшому. Одночасно інший з подружжя позбавляється як можливості користуватися спірною річчю, хоча вона перебуває у спільній власності, так і грошової компенсації, яку інша сторона добровільно на депозитний рахунок не внесла.

Звертаючись до суду з цим позовом, ОСОБА_1 просила визнати спільною сумісною власністю подружжя автомобіль, припинити її право власності на 1/2 частини транспортного засобу та стягнути з відповідача на її користь грошову компенсацію вартості 1/2 частини автомобіля.

Автомобіль є неподільною річчю і не може бути поділений у натурі між сторонами без втрати свого цільового призначення.

У справі, яка переглядається, позивач не претендує на те, щоби автомобіль залишити собі, припинивши право відповідача на частку у праві спільної сумісної власності з компенсацією йому за цю частку. Навпаки вона дала згоду на те, щоби отримати грошову компенсацію за частку у праві спільної сумісної власності на автомобіль від відповідача.

¹³ Постанова Верховного Суду від 26.05.2023 у справі № 742/3786/17. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/110486423.

У постанові від 08.02.2022 у справі № 209/3085/20¹⁴ Велика Палата Верховного Суду зауважила, що приписи ч. 4, 5 ст. 71 СК і ст. 365 ЦК з урахуванням принципу розумності (п. 6 ч. 1 ст. 3 ЦК) треба розуміти так:

(а) правила про необхідність попереднього внесення коштів на депозитний рахунок суду стосуються тих випадків, коли позивач (один із подружжя чи колишній чоловік, колишня дружина) згідно зі ст. 365 ЦК заявив вимогу про припинення права відповідача на частку у спільній власності (такі кошти забезпечують отримання відповідачем грошової компенсації);

(б) якщо позивач (один із подружжя чи колишній чоловік, колишня дружина) таку вимогу не заявив (а вимагає, наприклад, поділити неподільну річ шляхом виділення її у власність відповідача та стягнення з нього грошової компенсації замість частки позивача у праві спільної сумісної власності на цю річ), то підстави для внесення ним відповідної суми коштів на депозитний рахунок суду відсутні.

Крім того, у цій постанові Велика Палата Верховного Суду зробила висновок, що вимога позивача про стягнення з відповідача грошової компенсації замість частки позивача у праві спільної сумісної власності на майно подружжя не породжує обов'язку відповідача попередньо внести відповідну суму на депозитний рахунок суду.

Також Велика Палата Верховного Суду зазначила, що згода відповідача на виплату грошової компенсації позивачеві, право власності якого на частку у праві спільної сумісної власності припиняється, не є обов'язковою. За змістом ч. 4 ст. 71 СК згоду на отримання такої компенсації замість частки у праві спільної сумісної власності на майно при його поділі має надати той із подружжя, на чию користь таку компенсацію присуджує суд. Цей припис узгоджується з приписом ч. 2 ст. 364 ЦК, за змістом якого саме той співвласник, який бажає виділу, має надати згоду на одержання від інших співвласників грошової компенсації вартості його частки у неподільній речі.

Факт відсутності у відповідача коштів для одnorазової виплати компенсації позивачеві сам по собі не може бути ознакою надмірності тягаря з такої виплати. Якщо у цього відповідача будуть відсутні кошти, зокрема регулярні доходи, для реального виконання рішення суду, за яким на користь позивача треба ви-

платити компенсацію, то під час виконавчого провадження виконавець може звернути стягнення на майно відповідача, у тому числі на присуджену йому річ (ст. 56 Закону України «Про виконавче провадження»).

За таких обставин, висновок судів попередніх інстанцій про наявність підстав для сплати ОСОБА_2 на користь ОСОБА_1 грошової компенсації вартості 1/2 частини автомобіля замість належної їй частки у праві спільної власності на автомобіль, є законним та таким, що направлений на справедливий захист її прав, з урахуванням дотримання балансу інтересів сторін.

Задовольняючи позовні вимоги у вказаній частині, суди попередніх інстанцій вважали, що *незавершений будівництвом житловий будинок є об'єктом права власності, а за позивачем можливо визнати право власності на 1/2 частину незавершеного будівництвом житлового будинку.*

Верховний Суд, з огляду на постанову Великої Палати Верховного Суду від 12.05.2023 у справі № 511/2303/19¹⁵, яка підлягає врахуванню у розглядуваній справі, не в повній мірі погоджується із вказаними висновками судів попередніх інстанцій, з огляду на наступне.

За приписами ч. 2 ст. 331 ЦК право власності на новостворене нерухоме майно виникає з моменту завершення будівництва, а якщо договором або законом передбачено прийняття нерухомого майна до експлуатації — з моменту прийняття його до експлуатації, а в разі, коли право власності на нерухоме майно відповідно до закону підлягає державній реєстрації — з моменту державної реєстрації.

Згідно з ч. 3 ст. 331 ЦК до завершення будівництва (створення майна) особа вважається власником матеріалів, обладнання тощо, які були використані в процесі цього будівництва (створення майна).

Отже, *новостворене нерухоме майно набуває юридичного статусу житлового будинку* після прийняття його в експлуатацію та з моменту державної реєстрації права власності на нього. До цього, не будучи житловим будинком, з юридичної точки зору, об'єкт незавершеного будівництва є *сукупністю будівельних матеріалів*, тобто речей як предметів матеріального світу, щодо яких можуть виникати цивільні права та обов'язки, отже, є майном, яке за умов, передбачених

¹⁴ Постанова Верховного Суду від 08.02.2022 у справі № 209/3085/20. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/105325146.

¹⁵ Постанова Верховного Суду від 12.05.2023 у справі № 511/2303/19. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/110255611.

законом, може належати на праві спільної сумісної власності подружжю та може бути предметом поділу між подружжям.

Поняття ж самочинного будівництва, правові підстави та умови визнання права власності на самочинно збудоване нерухоме майно визначені у ст. 376 ЦК, яка *унормовує відносини, що виникають у тих випадках*, коли вимоги закону та інших правових актів при створенні нової речі (самочинному будівництві) були порушені.

Згідно з ч. 1 ст. 376 ЦК житловий будинок, будівля, споруда, інше нерухоме майно вважаються *самочинним будівництвом*, якщо вони збудовані або будуються на земельній ділянці, що *не була відведена для цієї мети*, або без відповідного документа, який дає право виконувати будівельні роботи, чи належно затвердженого проєкту, або з істотними порушеннями будівельних норм і правил.

За загальним правилом особа, яка здійснила або здійснює самочинне будівництво нерухомого майна, не набуває права власності на нього (ч. 2 ст. 376 ЦК). Проте в окремих випадках ст. 376 ЦК *передбачає можливість визнання судом права власності на самочинно збудоване нерухоме майно*.

Таким чином, поняття «об'єкт незавершеного будівництва» (ч. 3 ст. 331 ЦК) та «самочинно збудований об'єкт» (ч. 1 ст. 376 ЦК) *мають різний правовий статус та відмінне законодавче регулювання*.

Інструкція щодо проведення поділу, виділу та розрахунку часток об'єктів нерухомого майна, затверджена наказом Міністерства з питань житлово-комунального господарства України від 18.06.2007 № 55¹⁶, визначає порядок проведення робіт з поділу, виділу та розрахунку часток житлових будинків, будівель, споруд, іншого нерухомого майна, крім земельних ді-

лянок, та застосовується суб'єктами господарювання, які здійснюють технічну інвентаризацію об'єктів нерухомого майна при підготовці проєктних документів щодо можливості проведення робіт з поділу, виділу та розрахунку часток об'єктів нерухомого майна.

Згідно з пунктом 2.3 зазначеної Інструкції не підлягають поділу об'єкти нерухомого майна, до складу яких входять самочинно збудовані (реконструйовані, переплановані) об'єкти нерухомого майна. Питання щодо поділу об'єктів нерухомого майна може розглядатись лише після визнання права власності на них відповідно до закону.

Висновок про те, що *самочинно збудоване нерухоме майно не є об'єктом права власності*, а тому не може бути предметом поділу, зробив і Верховний Суд України у постановах від 04.12.2013 у справі № 6-130цс13¹⁷ та від 30.09.2015 у справі № 6-286цс15¹⁸, а також Верховний Суд у складі Касаційного цивільного суду у постановах від 06.03.2019 у справі № 361/4685/17¹⁹, від 15.04.2020 у справі № 307/3957/14-ц²⁰, від 03.06.2020 у справі № 722/1882/16-ц²¹, від 16.03.2021 у справі № 562/542/19²², від 15.11.2021 у справі № 279/790/18²³, від 17.11.2021 у справі № 182/4522/19²⁴, від 16.02.2022 у справі № 495/6053/19²⁵, від 09.03.2023 у справі № 127/28862/21²⁶.

У постанові Верховного Суду від 03.06.2020 у справі № 722/1882/16-ц²⁷ колегія суддів зазначила, що визнання права власності на будівельні матеріали та конструктивні елементи, використані для самочинного будівництва, є неправильно обраним способом захисту цивільного права. З приводу поділу будівельних матеріалів та конструктивних елементів, з яких склалися об'єкти незавершеного будівництва на території домоволодіння, суди підкреслили, що *така позовна вимога фактично зводиться до узаконення самочинного*

¹⁶ Далі за текстом — Інструкція.

¹⁷ Постанова Верховного Суду від 04.12.2013 у справі № 6-130цс13. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/36171775.

¹⁸ Постанова Верховного Суду від 30.10.2015 у справі № 6-286цс15. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/52437333.

¹⁹ Постанова Верховного Суду від 06.03.2019 у справі № 361/4685/17. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/80458201.

²⁰ Постанова Верховного Суду від 15.04.2020 у справі № 307/3957/14-ц. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/88833517.

²¹ Постанова Верховного Суду від 03.06.2020 у справі № 722/1882/16-ц. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/89621184.

²² Постанова Верховного Суду від 16.03.2021 у справі № 562/542/19. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/95574729.

²³ Постанова Верховного Суду від 15.11.2021 у справі № 279/790/18. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/101240597.

²⁴ Постанова Верховного Суду від 17.11.2021 у справі № 182/4522/19. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/101360821.

²⁵ Постанова Верховного Суду від 16.02.2022 у справі № 495/6053/19. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/103466741.

²⁶ Постанова Верховного Суду від 09.03.2023 у справі № 127/28862/21. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/109446095.

²⁷ Постанова Верховного Суду від 03.06.2020 у справі № 722/1882/16-ц. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/89621184.

будівництва у непередбачений законом спосіб, тобто до визнання права власності. Це є неприпустимим, зокрема згідно зі ст. 376 ЦК.

Послідовна і судова практика Великої Палати Верховного Суду у висновку про те, що особа не набуває права власності на самочинне будівництво (див. постанови від 23.06.2020 у справі № 680/214/16²⁸, від 14.09.2021 у справі № 359/5719/17²⁹ та від 12.04.2023 у справі № 511/2303/19³⁰).

При цьому в постанові від 12.04.2023 у справі № 511/2303/19³¹ Велика Палата Верховного Суду відступила від висновку Верховного Суду України, висловленого у постанові від 07.09.2016 у справі № 6-47цс16³², про те, що оскільки *спірний об'єкт незавершеного будівництва збудований за час шлюбу за спільні кошти подружжя та є об'єктом спільної сумісної власності подружжя; будівництво його закінчено й він фактично експлуатується за своїм функціональним призначенням, але не приймається в експлуатацію і право власності на нього не оформлюється з вини відповідача*; позивачка позбавлена можливості здійснити вказані дії, що перешкоджає їй реалізувати своє право на поділ набутого за час шлюбу зазначеного майна, є підстави для визнання за позивачкою права на частину спірного об'єкта незавершеного будівництва.

Оскільки з урахуванням вищенаведеної позиції Великої Палати Верховного Суду у постанові від 12.04.2023 у справі № 511/2303/19³³ та з огляду на встановлені у справі обставини (повне знесення будинку, придбаного ОСОБА_2 на підставі договору купівлі-продажу від 25.07.2001; за наявності дозволу на реконструкцію старого будинку і будівництво гаража фактичне зведення нового будинку, який не прийнято в експлуатацію та право власності на який не зареєстровано), спірне майно не набуло юридичного статусу житлового будинку, а суди попередніх інстанцій дійшли помилкового висновку про визнання спільною сумісною власністю подружжя ОСОБА_1 та ОСОБА_2 житлового будинку та його поділ, що є

підставою для скасування оскаржених судових рішень у вказаній частині та ухвалення нового рішення про відмову в задоволенні позову.

У зв'язку із викладеним також необхідно *змінити рішення суду першої інстанції в частині розміру судового збору, стягнутого із ОСОБА_2*.

Відповідно до вимог ст. 328 та 329 ЦК право власності набувається на підставах, що не заборонені законом.

За змістом зазначених норм матеріального права до прийняття новоствореного нерухомого майна в експлуатацію та його державної реєстрації право власності на це новостворене нерухоме майно як об'єкт цивільного обороту не виникає, у такому випадку особа є власником лише матеріалів, обладнання, які були використані в процесі цього будівництва (створення майна).

За загальним правилом у разі неможливості поділу незакінченого будівництвом будинку суд може визнати право за сторонами спору на будівельні матеріали і конструктивні елементи будинку або з урахуванням конкретних обставин залишити його одній зі сторін, а іншій присудити компенсацію.

Визнаючи при цьому право власності на матеріали чи обладнання, суд у своєму *рішенні має зазначити (назвати) ці матеріали чи обладнання*.

Разом із тим у розглядуваній справі вимоги про визнання за сторонами спору права на будівельні матеріали і конструктивні елементи будинку або *присудження відповідної грошової компенсації не заявлялись та судами не вирішувались, як і відсутні в матеріалах справи відомості про перелік таких матеріалів чи обладнання*.

Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду постановив касаційну скаргу ОСОБА_2 задовольнити частково.

Рішення Прилуцького міськрайонного суду Чернігівської області від 06.05.2020³⁴ та постанову Чернігівського апеляційного суду від 23.10.2020³⁵ у частині

²⁸ Постанова Верховного Суду від 23.06.2020 у справі № 680/214/16. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/95092705.

²⁹ Постанова Верховного Суду від 14.09.2021 у справі № 359/5719/17. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/101584598.

³⁰ Постанова Верховного Суду від 12.04.2023 у справі № 511/2303/19. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/110255611.

³¹ Постанова Верховного Суду від 12.03.2023 у справі № 511/2303/19. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/110255611.

³² Постанова Верховного Суду від 07.09.2016 у справі № 6-47цс16. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/61536620.

³³ Постанова Верховного Суду від 12.04.2023 у справі № 511/2303/19. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/110255611.

³⁴ Рішення Прилуцького міськрайонного суду Чернігівської області від 06.05.2020. Справа № 742/3786/17. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/89243337.

³⁵ Постанова Чернігівського апеляційного суду від 23.10.2020. Справа № 742/3786/17. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/92464676.

вирішення позовних вимог ОСОБА_1 про визнання спільною сумісною власністю подружжя житлового будинку за АДРЕСА_1 та виділення ОСОБА_1 1/2 його частини в натурі скасувати і ухвалити в цій частині нове судове рішення про відмову в задоволенні позову.

Рішення Прилуцького міськрайонного суду Чернігівської області від 06.05.2020 у частині стягнення із ОСОБА_2 на користь ОСОБА_1 судового збору в розмірі 1344,80 грн змінити, зменшивши його розмір до 704,80 грн.

В іншій частині рішення Прилуцького міськрайонного суду Чернігівської області від 06.05.2020 та постанову Чернігівського апеляційного суду від 23.10.2020 залишити без змін.

Постанова суду касаційної інстанції набуває законної сили з моменту її прийняття, є остаточною і оскарженню не підлягає.

ТАКИМ ЧИНОМ, РОБИМО ВИСНОВКИ

— Конструкція ст. 60 СК свідчить про застосування презумпції спільності права власності подружжя на майно, яке набуто ними в період шлюбу. Разом із тим зазначена презумпція може бути спростована, й один із подружжя може оспорювати в судовому порядку поширення правового режиму спільного сумісного майна на певний об'єкт.

— Якщо дружина та чоловік не домовилися про порядок поділу майна, зокрема в натурі (ст. 71 СК), спір може бути вирішений судом. При цьому суд бере до уваги інтереси дружини, чоловіка, дітей та інші обставини, що мають істотне значення. Неподільні речі присуджуються одному із подружжя, якщо інше не визначено домовленістю між ними. Присудження одному із подружжя грошової компенсації замість його частки у праві спільної сумісної власності на майно, зокрема на житловий будинок, квартиру,

земельну ділянку, допускається лише за його згодою, крім випадків, передбачених ЦК. Присудження одному з подружжя грошової компенсації можливе за умови попереднього внесення другим із подружжя відповідної грошової суми на депозитний рахунок суду.

— Аналіз змісту положень ст. 71 СК дає підстави для висновку про те, що частини четверта та п'ята цієї статті виступають як єдиний правовий механізм захисту інтересів того з подружжя, який погоджується на компенсацію належної йому частки у спільному майні за рахунок іншого з подружжя, з подальшим припиненням права власності на цю частку. Оцінюючи положення ч. 5 ст. 71 СК як такі, що застосовуються до правовідносин, які виникають при зверненні одного з подружжя до іншого з вимогами про припинення його права на частку у спільному майні, слід виходити з того, що ця норма права *не вимагає обов'язкового внесення на депозитний рахунок грошової компенсації* у справах за спорами, в яких про припинення своєї частки у спільному майні і отримання компенсації на свою користь заявляє позивач.

— Принцип обов'язкового отримання згоди особи на присудження іншій стороні грошової компенсації, крім випадків, передбачених ЦК (ст. 365 цього Кодексу), в першу чергу застосовується до правовідносин, які виникають при зверненні одного з подружжя до суду з вимогами про припинення права іншого з подружжя на частку у спільному майні з одночасним присудженням грошової компенсації. Гарантуючи, що компенсація буде виплачена, слід внести необхідну суму на депозитний рахунок суду.

— Поняття «об'єкт незавершеного будівництва» (ч. 3 ст. 331 ЦК та «самочинно збудований об'єкт» (ч. 1 ст. 376 ЦК) мають різний правовий статус та відмінне законодавче регулювання.

УГОРЩИНА: ЗМІНИ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ПІДСТАВ І ПОРЯДКУ УМОВНО-ДОСТРОКОВОГО ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ПОДАЛЬШОГО ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ У ВИДІ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ДЛЯ ІНОЗЕМНИХ ГРОМАДЯН НА ТЕРИТОРІЇ УГОРЩИНИ

Віктор Ясевін, адвокат, представник НААУ в Угорщині (м. Будапешт)

Тема матеріалу є корисною та актуальною у зв'язку з її новизною. Угорщина є однією з чотирьох країн членів ЄС, з якими Україна має спільний державний кордон і в якій, на жаль, значна кількість громадян України відбуває покарання у виді позбавлення волі. Наведена у статті інформація буде корисною колегам, які консультують родичів засуджених громадян України, що відбувають покарання на території Угорщини, а також колегам, які цікавляться актуальними змінами у законодавстві сусідніх країн, на території яких проживає значна кількість громадян України.

У зв'язку із відсутністю в бюджеті Угорщини достатньої кількості коштів, необхідних для належного забезпечення визначених у країнах ЄС стандартів та вимог щодо умов утримання ув'язнених осіб, які відбувають покарання у виді позбавлення волі в закладах пенітенціарної системи, Урядом Угорщини було прийнято рішення зменшити кількість осіб, які відбувають покарання у виді позбавлення волі в пенітенціарних установах країни. Одним з шляхів досягнення цієї мети було запропоновано запровадити спрощений механізм умовно-дострокового звільнення від відбування покарання у виді позбавлення волі для іноземних громадян.

На виконання цієї стратегії Урядом Угорщини прийнято постанову № 148/2023 «Про реінтеграційне утримання осіб, засуджених за злочин торгівлі людьми» від 27 квітня 2023 р., положення якої надають право застосовувати умовно-дострокове звільнення від подальшого відбування покарання у виді позбавлення волі **до іноземних громадян**, засуджених за вчинення

злочинів **контрабанда/торгівля людьми** (ст. 353 КК Угорщини).

Станом на травень 2023 року в угорських в'язницях за вчинення злочинів контрабанда/торгівля людьми покарання у виді позбавлення волі відбувають 2636 осіб. Серед них 808 осіб — це іноземні громадяни, які мають право на умовно-дострокове звільнення від подальшого відбування покарання відповідно до положень постанови Уряду Угорщини № 148/2023 «Про реінтеграційне утримання осіб, засуджених за злочин торгівлі людьми» від 27 квітня 2023 р. Переважну частину з числа цих іноземців становлять громадяни Сербії, України та Румунії.

Лише протягом другої декади травня 2023 року внаслідок застосування положень постанови Уряду Угорщини № 148/2023 від 27 квітня 2023 р. з пенітенціарних закладів Угорщини було умовно-достроково звільнено від подальшого відбування покарання у виді позбавлення волі 777 іноземних громадян.

Зауважимо, що положення постанови Уряду Угорщини № 148/2023 застосовуються не до всіх іноземців, засуджених на території Угорщини, а лише до тих, які відповідають критеріям, визначеним цією постановою, а саме:

а) обвинувальний вирок суду, яким особу визнано винною у вчиненні на території Угорщини злочину (ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ/КОНТРАБАНДА ЛЮДЕЙ) чи у замаху на вчинення такого злочину, НАБРАВ законної сили;

б) засудженій особі призначене ОСНОВНЕ покарання у виді ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ;

в) засудженій особі також призначене ДОДАТКОВЕ покарання у ВИДІ ДЕПОРТАЦІЇ з території Угорщини;

г) стосовно засудженої особи на території Угорщині відсутні будь-які інші незавершені кримінальні провадження за підозрою у вчиненні будь-яких інших злочинів.

Інші суттєві положення постанови Уряду Угорщини № 148/2023 від 27 квітня 2023 року, які заслуговують на увагу:

— умовно-дострокового звільнення від подальшого відбування покарання відбувається з проведенням депортації звільненої особи до країни її громадянства або країни її останнього постійного місця проживання;

— особа, яка підлягає умовно-достроковому звільненню від подальшого відбування покарання з наступною депортацією з території Угорщини, повинна мати дійсний паспортний документ (зазвичай паспортний документ іноземця, за рішенням суду зберігається в органах поліції);

— особа, яка підлягає умовно-достроковому звільненню від подальшого відбування покарання з наступною депортацією з території Угорщини **додатково** документується окремим Посвідченням особи, в якому поряд з іншими даними містяться її особисті дані, біометричні дані, відомості про громадянство і зазначається термін, до якого особа зобов'язана залишити територію Угорщини (оформлюється та видається міграційною службою Угорщини);

— особа, яка підлягає умовно-достроковому звільненню від подальшого відбування покарання з наступ-

ною депортацією з території Угорщини, **зобов'язана** залишити територію Угорщини **протягом 72 годин з дати її умовно-дострокового звільнення;**

— у тому випадку, якщо особа, стосовно якої застосовано положення цієї постанови, **не залишить** територію Угорщини протягом 72 годин з дати її умовно-дострокового звільнення, вона підлягає негайному затриманню та поверненню до пенітенціарної установи, в якій вона утримувалася, для подальшого відбування залишку строку покарання у виді позбавлення волі.

Підбиваючи підсумок щодо основних положень постанови Уряду Угорщини № 148/2023 від 27 квітня 2023 року, наголошуємо:

1. Положення постанови щодо можливості умовно-дострокового звільнення від подальшого відбування покарання застосовуються не до всіх іноземців, які засуджені та відбувають покарання у виді позбавлення волі в Угорщині, а лише до їх певної категорії.

2. Обов'язок особи, яка підлягає умовно-достроковому звільненню від подальшого відбування покарання, — покинути територію Угорщини протягом 72 годин з дати її умовно-дострокового звільнення.

3. Для проведення процедури депортації особа, яка підлягає умовно-достроковому звільненню від подальшого відбування покарання, повинна мати дійсний паспортний документ та бути документованою угорськими міграційними органами окремим Посвідченням на повернення.

4. Депортація умовно-достроково звільненої особи відбувається до країни її громадянства або країни її останнього постійного місця проживання.

5. Якщо умовно-достроково звільнена від подальшого відбування покарання особа не залишить територію Угорщини протягом 72 годин з дати її умовно-дострокового звільнення, вона підлягає негайному затриманню та поверненню до пенітенціарної установи, в якій вона утримувалась, для подальшого відбування залишку строку покарання у виді позбавлення волі.

ВІЙСЬКОВА МЕДИЦИНА

Оксана Вітязь,
адвокат, член Ради Комітету медичного
і фармацевтичного права та біоетики НААУ
секції громадського здоров'я,
тренер програми Ради Європи HELP

«Медикам нити не можна. В окопах ще гірше»

Вивчаючи події минулого, історія військової медицини сприяє розкриттю та глибшому розумінню закономірностей розвитку системи медичного забезпечення військ. Концентруючи в собі багатий досвід, вона вчить не повторювати помилок минулого, дає можливість обирати найефективніші форми і способи медичного забезпечення військ, допомагає відшукувати шляхи успішного подолання труднощів у складних умовах ведення війни.

ВИНИКНЕННЯ І РОЗВИТОК ВІЙСЬКОВОЇ МЕДИЦИНИ

Виникнення військової медицини відноситься до періоду створення постійних армій, які були надійним інструментом централізованих держав у їх боротьбі із зовнішніми ворогами, а також слугували утриманню в покорі завойованих народів. Початкові елементи військової медицини виявляються в глибокій давнині. Так, в арміях Стародавніх Єгипту, Індії, Греції та Риму вже існувала організація надання медичної допомоги пораненим і хворим воїнам. У Стародавній Індії, наприклад, привілейовані касти воїнів обслуговувалися військовими медиками, які спеціально утримувались у військах і, за свідченням історичних джерел, були досить майстерними у своєму ремеслі. Саме в 9-й індійській армії вже було організовано винесення поранених з поля бою. З цією метою недалеко від поля битви розгорталися спеціальні шатра — прототипи майбутніх перев'язочних пунктів, в яких і надавалась необхідна медична допомога. Історики свідчать, що в армії Олександра Македонського (IV ст. до н. е.) існувала досить розвинена військово-медична організація, що спрямовувала свої зусилля не тільки на лікування хворих і поранених воїнів, а й займалась запобіганням виникнення та поширення хвороб у військах. Високого розвитку досягла вій-

ськова медицина в Римській імперії. Про те, яке важливе місце посідала організація надання медичної допомоги римським воїнам, яке значення надавалося їй у державі, переконливо свідчить той факт, що військові лікарі в Давньому Римі належали до почесного стану римських вершників. У війську Римської імперії під час III Пунічної війни (149 — 146 рр. до н. е.) існувала передова на той час військово-медична організація — військові лікарі «медікуси» (зцілювачі) були в кожній когорті і легіоні, в гарнізонах і на флоті. В армії у складі воєнного «каструму» (табору) були засновані спеціальні лікувальні заклади «валетудинарії» (певні місця для хворих). Поранених у битвах воїнів виносили в тил бойових порядків, там їм надавали медичну допомогу лікарі когорт, а звідти поранених переносили у валетудинарії. До заслуг військових лікарів періоду розквіту Римської імперії необхідно віднести і їх винахід — створення індивідуального перев'язувального пакета, який, зазнавши багатьох модифікацій, використовується й нині. Цікавим є й те, що саме в римській армії були запроваджені основи само- та взаємодопомоги: при легких пораненнях легіонери повинні були перев'язувати себе самі або повинні були надавати допомогу товаришеві. Для цього воїни забезпечувались індивідуальними перев'язувальними пакетами. Велике значення в римській

армії надавалося заходам профілактики: раціональному облаштуванню таборів, забезпеченню доброякісною водою, фізичним вправам тощо.

МЕДИЧНА ДОПОМОГА В КОЗАЦЬКОМУ ВІЙСЬКУ

Історія України XVI — XVII ст. характеризується боротьбою українського народу за свою національну незалежність та самобутність, велику і почесну роль у якій відігравали українські козаки. Медичну допомогу пораненим і хворим воїнам-козакам надавали здебільшого народні цілителі. Та й самі козаки володіли певними прийомами само- і взаємодопомоги: вміли пускати кров, виривати зуби, накладати лецата при переломах тощо. Основними методами лікування ран у давнину були «пов'язи» або «об'язи», як їх тоді називали. У подальшому використовувалися й деякі хірургічні втручання: зшивання нитками, трепанації черепа, «оттираніє» (ампутації) кінцівок, «вилущування лохтіїв».

При лікуванні опіків використовувалися лобода і подорожник. Для лікування гнійних ран застосовували хлібну вологу цвіль, а також настої подорожника великого, звіробою звичайного, калгану, родовика лікарського, деревію звичайного тощо. Давні цілителі були добре знайомі з лікуванням відморожень під час війн. Із цією метою використовувалися ліки, які отримувалися з сировини рослинного або тваринного походження. Далеким нашим предкам були відомі захворювання зубів та ротової порожнини, які у них називалися «ртяною хворью». Для лікування різних стоматитів використовували мед, який, як тепер відомо, має хороші бактерицидні та ранозаживлюючі властивості.

Академік Д. І. Яворницький у переліку архівних справ з історії запорожців з 1625 р. до 1774 р. згадує справу про заснування медичної канцелярії у Січі, про відпуск медикаментів та утримання лікаря.

Шпиталі в монастирях були своєрідними першими військовими лікувальними закладами. Окрім священників, медичну допомогу в них надавали цирульники-професіонали. Велику підтримку мали шпиталі з боку українських православних братств, які почали створюватися з середини XV ст. У 1591 р. Львівське братство заклало великий шпиталь у Львові. У 1629 р. було відкрито шпиталь у Києві. В XVII ст. при багатьох українських військових полках були свої шпиталі.

ВІЙСЬКОВА МЕДИЦИНА В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ

Процес створення, становлення і розвитку української військової медицини протягом 1991 — 2004 рр. умовно можна розділити на три етапи. Перший з них (листопад 1991 — листопад 1993 рр.) — це етап підготовки і початку практичного становлення української військової медицини в незалежній державі. Медичну службу Збройних Сил незалежної України, керівним органом якої на той час було Військово-медичне управління (ВМУ) штабу Тилу, очолював генерал-майор Г. В. Циганок, перший генерал медичної служби у нашій державі. Заступником начальника ВМУ був полковник медичної служби Л. М. Павловський. Головними складовими цього важливого в новітній історії військової медицини України етапу були: усвідомлення необхідності створення в збройних силах нової організаційної структури медичної служби; створення і затвердження концепції реформування медичних військових формувань колишнього СРСР, що були дислоковані та території України, та опрацювання шляхів практичної реалізації цієї концепції. Протягом 1992 р. та першої половини 1993 р. в Україну за власним бажанням повернулася велика група військових лікарів-українців для подальшого проходження військової служби у рідній державі. Відповідні структури ВМУ займалися їх прийомом та підготовкою документів для наступного призначення на відповідні посади. Першим кроком ВМУ штабу Тилу ЗС України в плані практичного створення української військової медицини було реформування медичної служби трьох військових округів (Київського, Одеського і Прикарпатського) та частин, з'єднань і об'єднань Військово-Повітряних Сил (ВПС), військ Протиповітряної Оборони (ППО), 43-ї ракетної армії, залізничних військ, військово-будівельних органів та Чорноморського флоту колишнього СРСР у медичну службу ЗС України.

Медичні служби зазначених вище військових об'єднань були самостійними одиницями і підпорядковувались начальникам тилу військових округів, а зі спеціальних питань — Центральному військово-медичному управлінню Міністерства оборони СРСР. Постачання медикаментів і медичного майна було повністю централізованим.

4 листопада 1994 р. відповідними наказами МО України заступниками начальника ГВМ У ГШ ЗС України були призначені: першим заступником начальника

ГВМУ —начальником лікувально-профілактичного управління (головним терапевтом) — полковник, а з 3 липня 1995 р. генерал-майор медичної служби М. М. Вовкодав; начальником організаційно-планового управління — заступником начальника ГВМУ — кандидат медичних наук, доцент, полковник медичної служби В. В. Пасько; начальником управління медичного і матеріально-технічного постачання — заступником начальника ГВМУ — кандидат фармацевтичних наук, полковник медичної служби П. С. Сирота. Особливістю цього етапу є те, що військова медицина була виведена з прямого підпорядкування органам Тилу ЗС України, в результаті чого медичне забезпечення ЗС України сьогодні — це самостійний вид забезпечення військ. Протягом цього етапу практично було закінчено реформування медичної служби, яку ЗС України отримали від ЗС колишнього СРСР, і завершено її будівництво як медичної служби ЗС України.

ЗАГАЛЬНІ ПОНЯТТЯ ПРО ВІЙСЬКОВУ МЕДИЦИНУ

Військова медицина є специфічною галуззю загальної медицини та охорони здоров'я і становить систему наукових знань (комплекс науково-практичних дисциплін) та напрямок практичної діяльності, що спрямовані на зміцнення здоров'я особового складу збройних сил в особливих умовах проходження військової служби, попередження та лікування захворювань і травм в цих умовах, а на період війни (бойових дій, збройних конфліктів) і бойових уражень, з метою збереження боєздатності військовослужбовців. Велика медична енциклопедія (ВМЕ, 1980 р., т. 14, стор. 951)¹ визначає *військову медицину як теорію і практику охорони здоров'я (медичного забезпечення) збройних сил в умовах мирного та воєнного часу*. Військова медицина об'єднує три основні складові частини: військово-медичну науку, метою якої є розробка теорії медичного забезпечення збройних сил у різних умовах діяльності мирного та воєнного часу. Теорія охорони здоров'я (медичного забезпечення) збройних сил являє собою сукупність наукових знань про вплив на стан здоров'я військовослужбовців шкідливих умов військової праці, про особливості виникнення та перебігу бойових уражень, захворювань і патологічних станів особового складу військ, їх профілактики і лікування, включаючи

принципи і спеціальні (медичні) методи захисту від бойових уражень, а також організацію медичного забезпечення військ у різних умовах мирного і воєнного часу; військово-медичну практику, метою якої є реалізація системи і методів медичного забезпечення військ у процесі їх повсякденної діяльності як у мирний, так і у воєнний час; військово-медичну організацію, що є чіткою системою використання сил та засобів медичної служби, які об'єднані в складі збройних сил в регламентовану та оформлену спеціальну організаційну структуру — військово-медичну службу і діють на основі визначених наукових принципів та правил для систематичного і повноцінного медичного забезпечення військ у різних умовах їх діяльності.

Медичне забезпечення військ — це система організаційних, лікувально-профілактичних (лікувально-евакуаційних), санітарно-гігієнічних та протиепідемічних заходів, які проводяться в збройних силах у всіх видах їх бойової і повсякденної діяльності з метою підтримання боєздатності військ (сил) шляхом збереження та зміцнення здоров'я особового складу, надання військовослужбовцям медичної допомоги, їх лікування і швидкого відновлення боєздатності та працездатності після поранень, травм та захворювань.

ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ МЕДИЧНОЇ СЛУЖБИ ЗСУ У ВОЄННИЙ ЧАС, ЇХ ЗМІСТ І ЗНАЧЕННЯ

Основні завдання медичної служби Збройних Сил України у воєнний час, їх зміст і значення. Діяльність медичної служби підпорядкована інтересам збройних сил і спрямована на підтримання їх боєздатності і боєготовності на відповідному рівні шляхом збереження, зміцнення і відновлення здоров'я особового складу військ. Вирішення цього головного завдання досягається виконанням ряду часткових завдань, зміст і спосіб вирішення яких може змінюватись залежно від розвитку збройних сил, суспільно-політичного ладу держави, її економічного стану, військової справи, медицини та охорони здоров'я. Основні завдання медичної служби на воєнний час сформульовані вже давно, протягом пів століття, але зміст їх залишається незмінним і тільки деталізується та доповнюється залежно від зміни умов діяльності медичної служби.

Сучасні бойові дії військ характеризуються рішучістю, високою маневреністю та напруженістю,

¹ Велика медична енциклопедія // ВМЕ, 1980, т. 14, С. 951.

швидкими і різкими змінами обстановки, веденням їх на землі та в повітрі, на широкому фронті, на велику глибину і у високому темпі. В сучасній війні на діяльність медичної служби суттєво впливає можливість одномоментного виникнення масових санітарних втрат як по всій глибині побудови бойового порядку військ, так і в тилу (центрі) країни. Умови воєнного часу погіршують санітарно-епідемічний стан населення, військ і районів бойових дій, що може викликати епідемічні спалахи різних інфекційних захворювань. Застосування засобів радіоелектронної боротьби, порушення постійних комунікацій створюють значні складнощі в управлінні силами і засобами медичної служби, в здійсненні медичного постачання та організації медичної евакуації. Наведене доводить,

що в умовах сучасної війни (збройному конфлікті) медична служба буде виконувати завдання у виключно складній обстановці.

НАДАННЯ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМ В УМОВАХ ВІЙНИ

Згідно з постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання медичної допомоги у військово-медичних закладах і взаєморозрахунків за неї між військовими формуваннями» від 18.10.99 № 1923, із змінами від 19.04.2022, затверджено порядок надання медичної допомоги у військово-медичних закладах і взаєморозрахунків за неї між військовими формуваннями:

Медична допомога військовослужбовцям надається військово-медичними закладами інших військових формувань у разі відсутності за місцем проходження ними військової служби військово-медичних закладів відповідних військових формувань або відсутності у них необхідних відділень, фахівців чи спеціального медичного обладнання та у невідкладних випадках. Переведення військовослужбовців для подальшого надання медичної допомоги до військово-медичних закладів інших військових формувань дозволяється після стабілізації їх загального стану.

Відповідно до п. 5 надання медичної допомоги у військово-медичних закладах інших військових формувань провадиться за наявності засвідченого відповідною печаткою направлення уповноваженої на його видачу посадової особи, в якому зазначається міністерство, інший центральний орган виконавчої влади, якому підпорядковане військове формування, або орган державної влади, місцезнаходження і банківські реквізити органу військового управління (військової частини), уповноважена посадова особа якого буде здійснювати оплату, та медичний висновок про необхідні види і обсяги медичної допомоги.

У разі надання екстреної медичної допомоги при захворюваннях і станах, зазначених у додатку, а також загостренні хронічних захворювань направлення за повідомленням відповідного військово-медичного закладу подається до нього протягом трьох діб з дня госпіталізації чи амбулаторного надання екстреної медичної допомоги.

З метою забезпечення належного лікування військовослужбовців в умовах воєнного стану Верховна Рада України 1 квітня 2022 року прийняла Закон про внесення змін до статті 11 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», яким вдосконалено порядок надання медичної допомоги військовослужбовцям України в умовах воєнного стану. Закон набрав чинності 13 квітня 2022 року.

Зазначені зміни до законодавства забезпечують умови для належного лікування військовослужбовців в умовах воєнного стану.

*Так, передбачається можливість забезпечити **проведення лікування військовослужбовців за межами України в умовах воєнного стану**, а також безоп-*

латну медико-психологічну реабілітацію у відповідних центрах з відшкодуванням вартості проїзду до них за рахунок держави.

У період дії воєнного стану військовослужбовці, які брали безпосередню участь у здійсненні заходів, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією проти України, перебуваючи безпосередньо в районах здійснення зазначених заходів, **можуть бути направлені відповідно до висновку військово-лікарської комісії для подальшого надання їм медичної допомоги або проведення медико-психологічної реабілітації до медичних закладів, розташованих за межами України.**

На зазначених вище військовослужбовців, а також на супроводжуючий їх медичний персонал **не поширюються обмеження щодо виїзду громадян України за межі України.**

Відшкодування вартості проїзду та оплати послуг з надання такої медичної допомоги або проведення медико-психологічної реабілітації здійснюється за рахунок коштів державного бюджету, крім випад-

ків надання зазначеної допомоги коштом приймаючої сторони.

Зокрема, постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання медичної допомоги у військово-медичних закладах і взаєморозрахунків за неї між військовими формуваннями» від 18.10.99 № 1923, із змінами від 19.04.2022, передбачено, що

витрати на надання медичної допомоги військовослужбовцям у військово-медичних закладах інших військових формувань відшкодовуються цим закладам центральними органами виконавчої влади, яким підпорядковані військові формування, в яких проходять службу зазначені військовослужбовці, за рахунок коштів, передбачених державним бюджетом на утримання цих військових формувань.

Відшкодування вартості проїзду та оплати послуг з надання такої медичної допомоги або проведення медико-психологічної реабілітації здійснюється за рахунок коштів державного бюджету, крім випадків надання зазначеної допомоги коштом прий-

маючої сторони. Відповідно до наказу МОЗ України «Щодо надання медичної допомоги в умовах воєнного стану військовослужбовцям, які беруть участь в операції об'єднаних сил» від 25.02.2022 № 379,

медична допомога надається усім постраждалим та пораненим у цілодобовому режимі безвідмовно, госпіталізація постраждалих та поранених здійснюється у найближчі заклади охорони здоров'я, які спроможні надати допомогу відповідно до профілю ураження.

ПОРУШУЮТЬ ТВОЇ ПРАВА?

КОМІТЕТ ЗАХИСТУ
ПРАВ АДВОКАТІВ НААУ

☎ телефонуй

(067) 692-44-43*

*гаряча лінія працює цілодобово

КИЇВСЬКА АДВОКАТУРА У 20-ТІ РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ

Валерій Філімоніхін, історик, юрист, учасник Всеукраїнського Проєкту «Історія адвокатури України» Центру досліджень адвокатури і права НААУ, вчений секретар Національного історико-меморіального заповідника «Биківнянські могили»

Продовжуємо знайомити адвокатську спільноту з матеріалами наукового дослідження історика Валерія Філімоніхіна «Київська адвокатура на зламі епох: витоки, долі, репресії». Період 1920-х років став для української адвокатури початком входження у радянський період її існування. Деякий час ставлення більшовиків до неї було двозначним. З одного боку, адвокатуру вважали захисницею інтересів буржуазії, а з іншого, зважали на її внесок у боротьбу з царським режимом. Проте, зруйнувавши економічні та правові підвалини державності, більшовицький режим отримав потужного опонента — величезну масу адвокатів, яких позбавили будь-якої можливості здійснювати свою професійну діяльність, що означало для них втрату єдиного джерела існування.

ЧЕРВОНІ 20-ТІ: ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ АДВОКАТУРИ ПІСЛЯ ЗАХОПЛЕННЯ ВЛАДИ В УКРАЇНІ БІЛЬШОВИКАМИ

Більшовицький переворот, який відбувся у жовтні 1917 року в Петрограді, цілком зруйнував існуючу правову систему, зокрема судові заклади та адвокатуру.

Вже у березні 1918 року В. Ленін зазначав: «Новий суд потрібний був, насамперед, для боротьби проти експлуататорів, які намагаються відновити своє панування чи відстоювати свої привілеї або потай протягти, обманом ту чи іншу частинку цих привілеїв. Але, крім того, на суди, якщо вони організовані дійсно на принципі радянських установ, лягає інше, ще важливіше завдання. Це завдання забезпечити суворе проведення дисципліни і самодисципліни трудящих».

Сутність «нового суду» більшовицький лідер виклав в листі до Д. Курського від 17 травня 1922 року: «...суд повинен не усувати терор; обіцяти це було б самообманом або обманом, а обґрунтувати і узаконити його принципово, ясно, без фальші і без прикрас»¹. З цього моменту більшовики почали експериментувати з адвокатурою. Замість класичного права біль-

шовики нав'язали «правосвідомість революційного класу», а професійних суддів поміняли на солдатських та робітничо-селянських активістів.

24 жовтня 1917 року Всеросійський центральний виконавчий комітет ухвалив Декрет № 1 «Про суд». Декрет скасував інститути адвокатури, прокуратури, органи кримінальних розслідувань і взагалі всю судову систему. Також декретом встановлювалось, що інтереси особи в суді може представляти будь-який громадянин з громадянськими правами та незаплямованою репутацією. Внаслідок цього до адвокатської практики без обмеження отримали доступ практично всі охочі².

В Україні більшовики розпочали формування своїх, паралельних до легітимних українських, органів влади на I Всеукраїнському з'їзді рад робітничих і солдатських депутатів за участю селянських депутатів, який відбувся 11(24) — 12 (25) грудня 1917 року у Харкові. На з'їзді вони проголосили Україну «Республікою Рад». У резолюції зазначили, що влада на всій території Української республіки належатиме Всеукраїнському з'їздові Рад робітничих, солдатських і селянських депутатів, його Центральному Виконавчому Комітетові й тим органам, які він створить.

¹ Судова влада в Україні: історичні витоки, закономірності, особливості розвитку. Київ: Наукова думка, 2014. С. 358.

² Кулинская Н. А. Функционирование института адвокатуры в условиях тоталитарного режима СССР// Адвокатура: минуле і сучасність: матеріали I Всеукраїнської наукової конференції «Адвокатура: минуле і сучасність» (м. Одеса, 24 — 25 лютого 2012 року) / за заг. ред. д. ю. н., проф. В. М. Дрьоміна. Одеса: Фенікс, 2012. С. 84 — 87.

Після утворення маріонеткового харківського уряду більшовицька Рада народних комісарів отримала можливість розпочати війну з Українською Центральною Радою, при тому уникаючи звинувачень у розв'язанні війни проти українського національного уряду³.

ЦВК більшовиків 14(27) грудня 1917 року затвердив офіційну назву уряду — Народний Секретаріат Української Робітничо-Селянської Республіки та його окремих секретарів⁴. Створений нашвидкоруч нелегітимний Народний Секретаріат УНР почав штампувати власні керівні документи. Одним із перших таких «документів» стала постанова «Про уведення Народного Суду» від 4 (17) січня 1918 року, якою на території радянської Української республіки ліквідовувалися всі судові установи, які діяли досі, — «судові палати, окружні, військові та морські, волосні та мирові суди, комерційний суд в Одесі». Пункт 2 постанови: «Усі існуючі інституції: нотаріату, прокурорського догляду, судових дізнавачів, приставів, присяжної та приватної адвокатури скасовувались». Тепер захисником могла стати будь-яка особа, яка досягла 18 років, а до компетенції Рад робітничих, солдатських та селянських депутатів передавалося право обирати суддів. Була відсутня чітка організація проведення судових засідань — така невизначеність породжувала хаос і свавілля у здійсненні правосуддя⁵. Ухвалена постанова мала явно недемократичний характер щодо української адвокатури і була рецепцією нормативних актів, запроваджених більшовиками у росії.

На початку 1919 року на захопленій частині України більшовики почали активно втілювати в життя затверджене постановою Ради народних комісарів (РНК) УСРР від 14 лютого 1919 року «Тимчасове положення про народні суди і революційні трибунали». Це Положення ліквідувало відновлену Центральною Радою після звільнення від більшовицької окупації у лютому 1918 року присяжну та приватну адвокатуру.

Замість них створювались колегії правозаступників при народних судах та окремі — при революційних трибуналах. Члени колегій при судах обиралися з числа громадян, які відповідали умовам, установленим для виборців. У повітах члени колегій обиралися відповідними виконкомами, в містах — міськими радами, а члени колегій правозаступників при ревтрибуналах — губвиконкомами. Встановлювалась обов'язкова участь захисника в усіх справах, які потрапляли до підсудності революційних трибуналів. Проте захисник міг допускатись до стадії попереднього слідства лише з дозволу слідчого.

Дедалі більш небезпечним явищем для української адвокатури ставала її заполітизованість. Яскравим прикладом цього вкрай негативного явища, який підривав всі засади адвокатської етики, став розгляд у Києві 21 — 29 травня 1921 року справи за звинуваченням у контрреволюційній діяльності членів ЦК Української партії соціалістів — революціонерів В. Голубовича (колишнього прем'єр-міністра уряду Центральної Ради), Н. Петренка (голови ЦК УПСР), І. Лизанівського (колишнього члена уряду УНР), І. Часника, Ю. Ярославського, Г. Сиротенка, Ю. Скугар-Скварського. Від сторони захисту виступали П. Шубін та М. Попов. У своїй промові П. Шубін висміяв підсудних, наголосивши на їхній нікчемності. Варто привести уривок з його промови на суді: «Ось ми маємо на лаві підсудних. Кожний з них нікчемний як особистість, бо ми судимо нікчемну партію, яка складалась з клерикалів, яка смердить. Хай кожен з підсудних скаже окремо, хто він такий, і нехай намагатиметься довести, що він заслуговує поблажливості пролетарського суду». Інший правозаступник М. Попов взагалі відмовився від наданого йому слова, пославшись на те, що його товариш по захисту П. Шубін достатньо висвітлив питання, а тому доповнення зайве⁶.

Затверджений ВУЦВК 23 серпня 1922 року і введений у дію з 15 вересня 1922 року Кримінальний кодекс

³ Дорошко М. С. Номенклатура: керівна верхівка Радянської України (1917 — 1938 рр.): Монографія. К.: Ніка-Центр, 2008. С. 169.

⁴ Аркуша О. Г., Бойко О. В., Бородин Є. І. та ін. Історія державної служби в Україні. У п'яти томах. Т. 2. К.: ТОВ НВП «Ніка-Центр». 2009. С. 165 — 166.

⁵ Кулик М. І. Розвиток інституту адвокатури в період відродження української державності (1917 — 1918 роки) // Адвокатура: минуле і сучасність: матеріали I Всеукр. наук. конф. «Адвокатура: минуле і сучасність» (м. Одеса, 22 листопада 2014 р.) / за заг. ред. д. ю. н., проф. В. М. Дрьоміна. Херсон: Грінь Д. С., 2014. С. 85 — 87.

⁶ Кравченко Ю. О. Розвиток адвокатури в Україні після революції 1917 року // Адвокатура: минуле і сучасність: матеріали I Всеукраїнської наукової конференції «Адвокатура: минуле і сучасність» (м. Одеса, 24 — 25 лютого 2012 року) / за заг. ред. д. ю. н., проф. В. М. Дрьоміна. Одеса: Фенікс, 2012. С. 79 — 80.

УСРР був підготовлений у рамках так званої першої кодифікації радянського законодавства та будувався на основі Кримінального кодексу Радянської Росії 1922 року. За своєю структурою перший український радянський Кримінальний кодекс був ідентичним КК РСФРР (навіть було збережено однакову з Кримінальним кодексом РСФРР нумерацію й зміст статей).

У 1927 році у Кримінальний кодекс УСРР на вимогу загальносоюзних властей було внесено кілька кримінально-правових актів — «Положення про злочини державні», у якому визначалися дві групи державних злочинів: контрреволюційні та особливо небезпечні для Союзу РСР злочини проти порядку управління, давалось поняття так званих контрреволюційних злочинів, їх склад та основні напрями кримінально-правової боротьби з ними. Постанова ЦВК СРСР «Про зміни основних засад кримінального законодавства СРСР і союзних республік» від 27 лютого 1927 року вимагала зазначені та деякі інші загальносоюзні кримінально-правові акти включити до складу республіканських кримінальних кодексів. У результаті з'явився узгоджений із пропонуваними змінами Кримінальний кодекс УСРР 1922 року у редакції 1927 року. Кількість злочинів, за які передбачалася можливість застосування смертної кари, зросла на третину. Розстріл у ньому згадується близько 50 разів. Такі зміни обґрунтовано давали підстави зарубіжним правознавцям характеризувати тодішнє радянське право «одностороннім класовим виміром справедливості з засадою терору у вигляді закону»⁷.

В історії адвокатури України радянського періоду 20-ті роки ХХ століття визначаються як початок її становлення. Головним напрямком діяльності правозаступників вважався захист інтересів громадян у судах. Унаслідок ухвалення радянського КК УСРР 1922 року зазнав певних змін й інститут захисту. Згідно зі статтею 57 Кодексу як захисники у справі мали право брати участь члени колегії захисників, близькі родичі обвинуваченого, уповноважені представники підприємств та установ, а також представники Південного бюро ВЦРПС, «Вукоопспілки» та інших професійних та громадських організацій. У КК УСРР, ухваленому

у 1922 році, передбачалось на вимогу статті 250, під час вручення копії обвинувального висновку, який видавався після закінчення досудового слідства на стадії передачі до суду, підсудному роз'яснювалось його право обирати захисника⁸.

Після запровадження нової економічної політики (НЕП) у 1922 році була поставлена на порядок денний реформа адвокатури. В умовах більшості прихильників контролю та нагляду за адвокатурою, питання про відновлення приватної адвокатури навіть не підіймалось. Положення про адвокатуру, ухвалені 2 жовтня 1922 року ВУЦВК, передбачало організацію губернських колегій захисників при губернських Радах народних суддів. Відповідно адвокатура перестала бути самостійним правовим інститутом. Свідченням цього було те, що члени колегій захисників першого складу затверджувались президією виконавчого комітету за поданням Губернської Ради народних суддів, президія радянського народного суду мала право відводу прийнятого колегією адвокатів члена колегії. У свою чергу, НКЮ отримав право в порядку нагляду відмінити постанову про зарахування в склад колегії захисників, причому без обмеження строку, президія виконкому наділялася правом по скарзі особи, не прийнятої в колегію, самостійно виносити рішення про її зарахування в колегію.

Постановою наркомату юстиції УСРР «Про реорганізацію колегій захисників» від 12 вересня 1928 року було остаточно скасовано приватну адвокатуру. Нормативно закріплювалось, що колегії захисників знаходяться при окружних судах і діють на підставі не тільки Положення про судоустрій, але й наказів, розпоряджень Народного комісаріату юстиції. На підставі Положення про колективні форми праці захисників окружних колегій адвокати змушені були працювати тільки в складі колегій⁹. До того ж у 1920-ті роки проводилась активна робота з політизації адвокатури, яка також негативно позначилась і на її кадровому складі. Боротьба велася за перевагу комуністів, а не професіоналів. Крім того, вважалось, що необхідно переглянути списки адвокатів, поповнити колегії із числа профспілкового активу, з числа направлених партійними

⁷ Терлюк І. Я. Огляд історії кримінального права України. Львів: Ліга-Прес, 2007. С. 57 – 59.

⁸ Уголовно-процессуальный кодекс УССР. С изменениями по 1 марта 1925 года и приложением алфавитно-предметного указателя и таблицы сроков. Х.: Юридическое издательство Наркомюста УССР, 1925. 116 с.

⁹ Крупник Л. Роль адвокатів на судовому процесі «Спілки визволення України» // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 2017. Вип. 30. С. 74 URL: <http://www.nbu.gov.ua/UJRN/Uks 2017 309>.

органами осіб, які отримали заочну освіту або які закінчили курси при колегіях, що призвело до зниження якості надання юридичної допомоги.

Наркомат юстиції УСРР у жовтні 1929 року ще більше посилив централізацію адвокатури, у черговий раз зобов'язавши її надавати юридичну допомогу виключно через юридичні консультації, а захист у суді член колегії захисників міг здійснити лише маючи відповідний ордер від юридичної консультації або президії колегії. Цей порядок надання юридичних послуг адвокатами зберігався і в незалежній Україні включно по 1992 рік.

КИЇВСЬКА ГУБЕРНСЬКА КОЛЕГІЯ ЗАХИСНИКІВ

У 1923 році організовується Київська Губернська колегія захисників. До першого складу колегії увійшли двісті двадцять дев'ять захисників, із яких включно по Києву — сто тридцять три захисники, а по округах Київської губернії — дев'яносто шість захисників. 85 % київських захисників мали повну вищу юридичну освіту, серед них тринадцять «кінговців» — перших радянських юристів-випускників Київського інституту народного господарства. Серед захисників в округах — лише половина мала юридичну освіту. На 1 червня 1928 року кількість членів колегії у Києві нараховувала вже 223 особи.

4 березня 1923 року у великій залі Київського губернського суду вперше зустрілись київські захисники, колишні присяжні повірені та їх помічники, а також колишні працівники царського суду, юристи молодшого покоління і молоді спеціалісти, випускники юридичного факультету. В цей день відбулись вибори першого складу Президії. Головою Президії було обрано більшовика з дореволюційним партійним досвідом, поляка за національністю Болеслава Скарбека¹⁰. До складу першої Президії Київської губернської колегії захисників увійшли: один із найбільш досвідчених тогочасних криміналістів Микола Пухтинський, двоє цивілістів, які мали найбільший авторитет серед юристів та популярність серед населення — Григорій Лазарєв та Ісаак Пекар. Найбільш активними серед членів Президії були: Ілля Крігель, Микола Пухтинський та Семен Ратнер — досвідчені адвокати старшого покоління.

До компетенції Президії колегії входило зарахування нових членів Колегії, розгляд дисциплінарних справ, організація консультацій, встановлення етичних норм поведінки адвокатів, встановлення розмірів відрахувань до бюджету Президії частини доходів захисників, які вони отримували у порядку приватної практики. Сума відрахувань залежно від заробітків захисників коливалась від 1 до 50 рублів на місяць. У Київській губернській колегії захисників серед адвокатів проводилась робота по підвищенню їх професійної кваліфікації, працювали гуртки самоосвіти з різних галузей права, а також з вивчення та удосконалення української мови, адже середина 20-х — період політики українізації. Okремі напрямки життєдіяльності колегії були у веденні профільних комісій, які

¹⁰ Рубльов О. Скарбек (Шацький) Болеслав Володиславович / Енциклопедія історії України: У 10 т. / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. К.: Наук. думка, 2012. Т. 9: Прил — С. 2012. С. 595.

обирались на загальних зборах поряд з Президією (фінансова, культкомісія, консультаційне бюро тощо).

Протягом 1920-х років у Київській колегії захисників працювали найвідоміші київські адвокати: В. Лабейковський, М. Сац, О. Кулішер, В. Вакар, С. Ратнер, І. Рашба, Д. Бать; криміналісти з великим досвідом роботи: Б. Сігал, І. Фрішман, А. Гордон, цивілісти: Г. Лазарев, М. Малютін, Д. Ліберман, І. Кригель¹¹. Від початку існування Колегія ставила за мету «якнайбільш широке обслуговування трудящих мас» — це було записано у першому наказі від 13 квітня 1924 року Загальних зборів Президії Київської губернської колегії захисників. Обслуговування юридичною допомогою здійснювалось безоплатно або за вельми невелику твердо встановлену платню через юридичні консультації, в яких захисники працювали абсолютно безкоштовно. Так само безоплатно здійснювали захист за призначенням суду. Кількість цих справ була надзвичайно великою: у 1923 році їх нараховувалось тисяча триста шістьдесят сім, у 1924 році — більше семи тисяч справ. У Києві у 1923 році відкрили відразу чотири юридичні консультації: центральну, Подільську, Шулявську (район колишнього заводу «Більшовик») та Троїцьку у Ленінському (нині — Печерському) районі Києва. Трохи згодом була відкрита консультація на Львівській площі — так звана «Окружна», а також Єврейська — для обслуговування єврейських трудя-

щих на національній мові в Будинку Червоної Армії по вул. Свердлова (нині — вул. Прорізна), у справах неповнолітніх та при Бупрах № 1 та 2.

У грудні 1925 року у Києві на вул. К. Маркса (нині — вул. Архітектора Городецького)¹² відкрився адвокатський клуб, який швидко став популярним місцем зустрічей захисників. У клубі проводились всі засідання Президії Київської губернської колегії захисників¹³.

Якщо у 1923 році було надано юридичну допомогу трохи більше п'яти з половиною тисячам громадян, то у 1927 році кількість звернень громадян сягнула більше двадцяти шести тисяч. З коштів, отриманих за свою роботу, дві третини отримував адвокат, а одна третина залишалась у касі консультації, тому заробітки у часи НЕПу у захисників виходили доволі пристойними. Згортання НЕПу і взятий сталінським керівництвом курс на індустріалізацію разом зі зuboжінням народу та репресіями, залишив пристойні заробітки адвокатів у минулому.

У 1920-х роках київським адвокатам довелося взяти участь у низці гучних кримінальних справ та процесах проти «контрреволюції». Радянське репресивне законодавство налаштоване на тотальний тиск з боку комуністичної партії разом з каральними органами практично не давало жодної можливості захисникам належним чином здійснювати свої функції.

¹¹ Цельтнер П. Про перші роки діяльності радянської адвокатури в м. Києві // Український адвокат. 2012. № 7 — 8 (71 — 72) липень — серпень. С. 58 — 60, 13 — 14.

¹² З відкритих джерел: uk.m.wikipedia.org

¹³ Історія адвокатури України / Варфоломєєва Т. В. [та ін.]. Ч. 1. 2002. ... С. 80.